

Domácnosti s nízkými příjmy a sociální dávky
(shrnující přehledová zpráva)

Tomáš Sirovátka,
Pavel Kofroň,
Robert Trbola

VÚPSV Praha
výzkumné centrum Brno
prosinec 2003

Obsah

Úvod	3
Část A Domácnosti a jejich příjmy, chudoba	
1. Sociální příjmy domácností podle statistik rodinných účtů	4
2. Příjmy a sociální transfery domácností s dětmi a domácností s nízkými příjmy podle rodinných účtů	11
3. Chudoba a sociální příjmy podle „Šetření sociální situace domácností“	20
4. Mezinárodní srovnání: role sociálních příjmů a chudoba	25
Část B Příjemci sociálních dávek a jejich příjmy	
1. Dávky státní sociální podpory a jejich dopad na domácnosti	34
1.1 Struktura příjemců dávek státní sociální podpory	34
1.2 Efekt dávek státní sociální podpory	36
1.3 Podíl příjemců dávek státní sociální podpory na celkové populaci domácností	38
2. Příjemci dávek sociální péče a jejich příjmy, se zaměřením na specifika bezdětných domácností	42
2.1 Obecná zjištění o příjemcích dávek sociální péče	42
2.1.1 Struktura příjemců dávek sociální péče	43
2.1.2 Příjmy v domácnostech příjemců dávek sociální péče	45
2.2 Specifika bezdětných domácností	46
2.2.1 Charakteristika souboru tvořeného bezdětnými domácnostmi	47
2.2.2 Rozložení příjmů v bezdětných domácnostech	51
2.3 Příjemci dávek sociální péče v mezinárodním srovnání: česká specifika	53
Závěry a doporučení	57
Literatura	65
Přílohy	

Úvod

V souvislosti s nárůstem nezaměstnanosti v České republice, s růstem sociálních nerovností, s postupující destabilizací soudržnosti českých rodin, s procesy stárnutí, migrace a dalšími fenomény posledních let roste význam zkoumání ohrožení populace chudobou a sociálním vyloučením.

Účelem této zprávy je konfrontovat různé zdroje dat a poskytnout tak co možná plastický obraz o skupinách populace s nízkými příjmy, jak se jeví podle statistických zjišťování na straně jedné a jak se jeví v systému sociálních dávek na straně druhé.

Vedle toho ukazujeme, pokud je to na základě dostupných dat, s nimiž pracujeme možné, význam systémů sociálních dávek pro tyto skupiny z hlediska kompenzace jejich nedostatečných příjmů.

V této zprávě předkládáme:

1. rozšíření a shrnutí výsledků těchto dříve předložených analýz

- domácnostech a jejich příjmech podle Statistik rodinných účtů za roky 1996-2001, s důrazem na domácnosti s nízkými příjmy,
- o domácnostech s nízkými příjmy podle jednorázového šetření na referátech sociální péče v roce 2002.

Uvedené analýzy rozšiřujeme v těchto směrech:

- a) doplňujeme mezinárodní srovnání, především se zeměmi EU,
- b) doplňujeme analýzu příjemců dávek sociální péče o hlubší analýzu nerodinných domácností, protože těch je v tomto souboru většina.

2. Dále je zpráva zahrnuje další analýzy, a to konkrétně :

- analýzu základních zjištění o příjemcích dávek státní sociální podpory, zejména o těch, kteří mají nejnižší úroveň příjmů
- analýzu vybraných údajů ze „Šetření sociální situace domácností v roce 2001“ se zaměřením na chudé domácnosti.

Metodické poznámky k analýze jsou přiřazeny k jednotlivým částem zprávy.

A Domácnosti a jejich příjmy

1. Sociální příjmy domácností podle statistik rodinných účtů

Úvod

Tato část souhrnné studie navazuje na dvě předcházející výzkumné zprávy „Domácnosti a sociální dávky v letech 1996 - 2000 (analýza statistik rodinných účtů), VÚPSV Brno 2002“ a „Domácnosti a sociální dávky v letech 2000 -2001 (analýza statistik rodinných účtů), VÚPSV Brno 2003“. Hlavním cílem je prezentovat jakou roli hrají sociální transfery u jednotlivých skupin domácností v období let 1996 - 2001, jestli je ochraňují před rizikem příjmové chudoby a zda domácnosti tyto transfery využívají. Dále ukázat příjmy, rozsah a strukturu domácností s nízkými příjmy. Následující analýza sociálních transferů domácností je provedena podle analogických hledisek jako u předcházejících zpráv. Pro účely analýzy byly použity statistiky rodinných účtů (SRÚ). Mimo této statistiky byly použity i soubory dat z ČSÚ, které slouží ke konečnému zpracování SRÚ. S ohledem na možnost porovnání trendů s roky 1996 - 2000 je většina dat uvedena na osobu a rok.

Složení domácnosti

Průměrná domácnost měla v letech 1996 a 2001 následující složení:

rok	1996	2001
- spotřební jednotky na domácnost	2,19	1,95
- průměrný počet členů na domácnost	2,49	2,48
- ekonomicky aktivní	1,19	1,17
- nezaopatřené děti	0,72	0,71
- důchodci	0,49	0,47

Domácnosti zaměstnanců v roce 1996 (2001) tvořily podle SRÚ 54 % (56 %) evidovaných domácností, z toho domácnosti zaměstnanců s nezaopatřenými dětmi 60 % (58 %) a domácnosti důchodců 20 % (21 %).

Je třeba poznamenat, že „průměrná domácnost“ je konstrukt. Využíváme jej pouze k tomu účelu, abychom na něm ukázali vývoj průměrných příjmů za celek domácností, k němuž je pak možno porovnat konkrétní skupiny (v našem případě zaměstnance, zaměstnance s dětmi, domácnosti s dětmi a s minimálními příjmy).

Příjmy domácností

Hrubé peněžní příjmy zahrnují příjmy z pracovní činnosti, sociální příjmy a jiné příjmy, což jsou výnosy z prodeje akcií a obligací, dary od příbuzných aj.. Protože v roce 1999 došlo ke změně obsahu některých položek příjmů statistiky rodinných účtů, nebyly pro lepší časovou srovnatelnost zahrnuty do hrubých peněžních příjmů následující příjmy: bezhotovostní (spotřební půjčky), půjčky na dům a byt, výpůjčky a vrácené půjčky. Hrubé peněžní příjmy průměrných domácností se v období 1996 - 2001 reálně zvýšily o 5 %.

T a b u l k a 1 A Příjmy průměrných domácností (reálné)

rok	1996	index	1997	1998	1999	2000	2001	index
hrubé peněžní příjmy	75 474	1,00	1,01	0,99	1,02	1,02	79 531	1,05
pracovní příjmy	56 880	1,00	1,02	1,00	1,02	1,02	60 102	1,06
sociální příjmy	14 969	1,00	1,00	0,98	1,03	1,06	15 975	1,07
ostatní příjmy	3 625	1,00	0,88	0,80	0,95	0,87	3 453	0,95
daň z příjmu	5 329	1,00	1,00	0,94	0,92	0,94	5 192	0,97
zdrav. a soc. pojištění	6 544	1,00	0,99	0,96	0,97	0,96	6 544	1,00
celkové čisté příjmy	67 190	1,00	1,01	1,00	1,04	1,03	71 749	1,07
čisté peněžní příjmy	63 601	1,00	1,02	1,00	1,04	1,03	67 795	1,07
naturální příjmy	3 589	1,00	0,95	1,01	1,03	1,07	3 954	1,10

K největšímu meziročnímu nárůstu hrubých peněžních příjmů došlo v roce 1999 a 2001. Celkové čisté příjmy průměrných domácností ve sledovaném období vzrostly o 6 %, jejich největší meziroční zvýšení bylo v roce 1999 a v posledním sledovaném roce.

T a b u l k a 2 A Příjmy domácností zaměstnanců (reálné)

rok	1996	index	1997	1998	1999	2000	2001	index
hrubé peněžní příjmy	82 242	1,00	1,00	0,99	1,03	1,02	86 356	1,05
pracovní příjmy	70 926	1,00	1,01	1,01	1,03	1,01	74 546	1,05
sociální příjmy	7 207	1,00	1,01	0,95	1,03	1,10	7 862	1,09
ostatní příjmy	4 109	1,00	0,90	0,85	1,02	0,93	3 948	0,96
daň z příjmu	7 086	1,00	1,00	0,99	0,97	0,96	7 080	1,00
zdrav. a soc. pojištění	8 618	1,00	1,00	1,00	1,02	1,00	8 910	1,03
celkové čisté příjmy	70 025	1,00	1,00	1,00	1,04	1,03	74 457	1,06
čisté peněžní příjmy	66 538	1,00	1,00	1,00	1,04	1,02	70 366	1,06
naturální příjmy	3 487	1,00	0,96	1,02	1,05	1,13	4 091	1,17

Čisté peněžní příjmy tvoří hrubé peněžní příjmy po odečtení daně z příjmů, zdravotního a sociálního zabezpečení, tyto peněžní příjmy tvoří téměř 95 % celkových čistých příjmů. Reálný nárůst objemu čistých peněžních příjmů v letech 1999 a 2001 byl vyvolán především růstem pracovních příjmů, významný měl i reálný nárůst sociálních příjmů. Pracovní příjmy tvoří přibližně 75,5 % hrubých peněžních příjmů průměrných domácností, sociální příjmy pak asi jednu pětinu. Hrubé peněžní příjmy a rovněž i celkové čisté příjmy domácností důchodců se zvýšily reálně více než u průměrných domácností, v roce 2001 narostly tyto příjmy oproti roku 2000 přibližně o stejnou úroveň.

V případě domácností zaměstnanců je reálný nárůst hrubých peněžních příjmů a celkových čistých příjmů poněkud mírnější, než je tomu u průměrných domácností, pouze u sociálních příjmů došlo k výraznějšímu nárůstu. K největšímu reálnému nárůstu hrubých i čistých peněžních příjmů došlo v letech 1999 a 2001. Růst čistých peněžních příjmů domácností zaostal za růstem průměrných mezd (6 % proti 11%) - to může souviset zejména s vyšší nezaměstnaností, která vzrostla v daném období o 6 % počtu ekonomicky aktivních. Průměrný počet ekonomicky aktivních osob na domácnost zaměstnanců se snížil z 1,68 (rok 1996) na 1,60 (rok 2001), naopak došlo ke zvýšení průměrného počtu důchodců na domácnost.

Výše daní z příjmů se snížila, což lze vyložit jako pokles daňového zatížení, také podíl daní z příjmů měl klesající tendenci. U sociálních příjmů došlo ke zvýšení až v roce 2000, tato změna byla způsobena hlavně reálným nárůstem nemocenské, která má čtvrtinový podíl na sociálních příjmech. Diferenciace pracovních příjmů domácností zaměstnanců se ve

sledovaném období jen pozvolna zvyšovala (sledujeme-li podle decilového rozložení), v první polovině příjmového rozložení pracovní příjmy spíše poklesly nebo stagnovaly, nárůst byl naopak zaznamenán u vyšších příjmových skupin. Podíl sociálních příjmů na čistých peněžních příjmech domácností zaměstnanců se v důsledku vlivu důchodů mírně zvýšil, když se zvýšila váha důchodů a klesla váha přídatků na děti a sociálního příplatku.

T a b u l k a 3 A Příjmy domácností zaměstnanců s nezaopatřenými dětmi (reálné)

rok	1996	index	1997	1998	1999	2000	2001	index
hrubé peněžní příjmy	69 457	1,00	1,00	1,00	1,03	1,02	72 986	1,05
pracovní příjmy	59 431	1,00	1,00	1,02	1,03	1,01	62 508	1,05
sociální příjmy	6 501	1,00	0,98	0,86	0,99	1,05	6 724	1,03
ostatní příjmy	3 525	1,00	0,95	0,88	1,12	1,06	3 755	1,07
daň z příjmu	5 606	1,00	1,00	1,00	0,96	0,96	5 585	1,00
zdrav. a soc. pojištění	7 185	1,00	1,00	1,01	1,02	1,00	7 480	1,04
celkové čisté příjmy	59 944	1,00	1,00	1,00	1,04	1,03	63 789	1,06
čisté peněžní příjmy	56 666	1,00	1,00	1,00	1,04	1,03	59 928	1,06
naturální příjmy	3 278	1,00	0,99	1,01	1,08	1,15	3 862	1,18

Příjmy domácností zaměstnanců s nezaopatřenými dětmi se vyvíjely obdobně jako domácnosti zaměstnanců. K největšímu nárůstu hrubých peněžních příjmů došlo v roce 1999, celkové čisté příjmy se však v tomto roce reálně zvýšily poněkud více, což byla především zásluha výraznějšího nárůstu naturálních příjmů. Vzestup v posledním sledovaném roce byl i u odvodů na sociální a zdravotní pojištění.

T a b u l k a 4 A Příjmy domácností s minimálními příjmy a nezaopatřenými dětmi (reálné)

rok	1996	index	1997	1998	1999	2000	2001	index
hrubé peněžní příjmy	31 566	1,00	1,04	1,04	1,05	1,06	33 213	1,05
pracovní příjmy	18 621	1,00	1,08	1,07	1,05	1,09	19 848	1,07
sociální příjmy	11 069	1,00	1,00	1,00	1,04	1,02	11 426	1,03
ostatní příjmy	1 876	1,00	0,95	1,01	1,06	1,02	1 940	1,03
daň z příjmu	797	1,00	1,20	1,03	0,89	0,94	666	0,84
zdrav. a soc. pojištění	2 207	1,00	1,04	1,00	0,96	0,97	2 057	0,93
celkové čisté příjmy	31 835	1,00	1,04	1,06	1,08	1,08	34 490	1,08
čisté peněžní příjmy	28 562	1,00	1,04	1,05	1,06	1,07	30 490	1,07
naturální příjmy	3 273	1,00	1,06	1,21	1,22	1,20	4 001	1,22

Hrubé peněžní příjmy domácností s minimálními příjmy a nezaopatřenými dětmi se reálně zvyšovaly až do roku 2000. V roce 2001 došlo k jejich reálnému poklesu, stejně jako u pracovních příjmů a celkových čistých příjmů, jejichž většímu propadu zabránila stagnace naturálních příjmů. Snížení pracovních příjmů bylo příčinou poklesu odvodů na daň z příjmů, sociální a zdravotní pojištění. Naopak v období 1996 - 2000 narostly pracovní příjmy reálně o 6 % a sociální příjmy o 2 %.

Sociální příjmy

Ve statistice rodinných účtů bylo v letech 1996 - 1998 sledováno celkem 11 položek sociálních příjmů. Tento počet byl v roce 1999 omezen na 8, protože podpora při ošetřování člena rodiny a peněžní pomoc v mateřství byly zahrnuty do nemocenské a dávky sociální potřeby do dávek sociální péče.

Sociální příjmy tvoří přibližně 20 % hrubých peněžních příjmů průměrných domácností. Nejvýznamnější položkou těchto příjmů jsou důchody, které představují přibližně 70 % celkových sociálních příjmů. Sociální příjmy průměrných domácností reálně vzrostly ve sledovaném období o 7 %, jejich růst mírně převýšil růst pracovních příjmů. Reálná výše sociálních dávek domácností celkem narostla v letech 1998 - 2000 přibližně o 8 %. Hlavním důvodem velkého nárůstu v letech 1999 a 2000 byl reálný pokles sociálních dávek v roce 1998 oproti začátku druhé poloviny devadesátých let, příčinou bylo zavedení tzv. „úsporných balíčků“ v roce 1997, které měly největší efekt v roce 1998.

T a b u l k a 5 A Sociální příjmy průměrných domácností

rok	1996	index	1997	1998	1999	2000	2001	index
sociální příjmy celkem	14 969	1,00	1,00	0,98	1,03	1,06	15 975	1,07
důchody	10 763	1,00	1,03	1,04	1,07	1,06	11 756	1,09
nemocenské	1 481	1,00	0,87	0,73	0,80	1,10	1 530	1,03
přídavky na děti - výchovné	1 282	1,00	0,94	0,77	0,85	0,86	1 089	0,85
rodičovský příspěvek	666	1,00	1,06	1,03	1,11	1,07	682	1,02
ostatní dávky státní soc. podpory	202	1,00	0,98	1,02	1,40	1,48	298	1,48
sociální příspěvek	381	1,00	0,81	0,67	0,81	0,80	286	0,75
podpora v nezaměstnanosti	91	1,00	1,33	1,89	2,31	2,58	216	2,37
ostatní dávky sociální péče	103	1,00	0,98	0,81	1,11	1,11	118	1,15

V následujících letech pak tento účinek odezněl, protože došlo k úpravám v systému státní sociální podpory. Na zvýšení sociálních příjmů do roku 2000 se podílel nejvíce růst celkových vyplacených částek na důchody, a to především u druhé poloviny decilového rozložení. Odlišný však byl vývoj u různých příjmových skupin a jednotlivých typů dávek. Růst celkového objemu sociálních dávek domácnostem byl způsoben především nárůstem objemu důchodů v důsledku rostoucího počtu předčasných důchodců. Rok 2001 znamená oproti roku 2000 jen velmi malý nárůst sociálních příjmů průměrných domácností, zvyšují se především důchody a dávky sociální péče, což jsou především příjmy ekonomicky neaktivních osob. K největšímu poklesu došlo v tomto roce u rodičovského příspěvku a ostatních dávek státní sociální podpory, poněkud mírnější bylo snížení přídavků na děti. Objem dávek státní sociální podpory poklesl v důsledku zvyšujících se pracovních příjmů, čímž některé domácnosti ztratily nárok na příjmově testované dávky.

T a b u l k a 6 A Podíl soc. dávek na čistém pen. příjmu průměrných domácností 1996

decily	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	průměr
sociální příjmy	29,1	31,7	42,5	46,0	35,8	32,2	22,4	13,0	8,0	5,4	26,6
důchody	7,9	20,4	33,7	40,3	30,4	26,3	17,2	8,1	4,6	3,9	19,3
nemocenské	3,4	2,2	2,7	1,4	1,9	2,7	2,9	3,1	2,2	1,3	2,4
dávky na dítě	10,6	5,5	3,8	2,8	2,5	2,1	1,6	1,1	0,4	0,1	3,1
ostatní dávky	7,3	3,7	2,3	1,5	1,0	1,2	0,7	0,8	0,8	0,1	1,9

T a b u l k a 7 A Podíl soc. dávek na čistém pen. příjmu průměrných domácností 2001

decily	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	průměr
sociální příjmy	26,1	25,4	37,6	44,7	39,4	33,3	23,2	15,1	7,8	7,4	26,0
důchody	4,0	13,8	30,3	40,4	34,3	28,9	19,4	10,8	5,1	4,9	19,2
nemocenské	3,1	2,5	2,4	1,5	1,9	2,3	2,0	2,7	2,0	2,2	2,3
dávky na dítě	10,1	4,7	2,6	1,8	1,6	1,2	0,9	0,5	0,1	0,1	2,3
ostatní dávky	8,9	4,4	2,3	1,0	1,6	1,0	0,9	1,1	0,5	0,2	2,2

V roce 1999 reálná výše vyplacených dávek nemocenského pojištění klesla oproti roku 1996 přibližně o 20 %. V roce 2000 však došlo díky zvýšení výpočtového stropu nemocenské k jejímu výraznému reálnému nárůstu, reálný objem nemocenské tak byl o 9 % vyšší než v roce 1996. K největšímu poklesu došlo u přídatku na děti (reálně o 15 %) a sociálního příplatku - o 25 %. Nejvíce výrazný byl tento pokles u třetího až desátého decilu příjmového rozložení. Cílenost přídatků na děti a sociálního příplatku se důsledkem jejich znatelnějšího reálného poklesu ve vyšších příjmových skupinách zvýšila.

Podíl sociálních dávek na hrubých peněžních příjmech průměrných domácností se mírně zvýšil, to se projevilo především v horní polovině příjmového rozložení, avšak podíl sociálních dávek na hrubých peněžních příjmech domácností ve spodním příjmovém pásmu klesl.

Obdobné změny sociálních příjmů lze zaznamenat i u domácností zaměstnanců. Reálná výše sociálních dávek narostla nejvíce v roce 2000, ve sledovaném období pak přibližně o 9 %. Poměrně významně narostl objem důchodů v těchto domácnostech. Reálná výše nemocenského pojištění vzrostla přibližně o 2 %, k výraznému nárůstu však došlo až v roce 2000, po předchozím reálném snižování v letech 1996 - 1999. Přídatky na děti u domácností zaměstnanců se reálně snížily o 17 %, o téměř 13 % víc poklesl i sociální příplatek. Většina přídatků na děti a sociálního příplatku se rozděluje v nižších decilových skupinách, které tvoří většinou rodiny s dětmi. Cílenost těchto dávek však byla zvýšena, protože jejich reálná výše sice u většiny domácností poklesla, ale v nejnižších příjmových skupinách zůstala zachována, a to především do domácností, kde chybí přinejmenším jeden tržní příjem. U domácností zaměstnanců však stagnovala, popřípadě se mírně snížila štedrost sociálních dávek. Rodičovský příspěvek reálně vzrostl o 2 %, ještě větší nárůst zaznamenal objem podpor v nezaměstnanosti, která se zvýšila více než dvojnásobně. Ve srovnání s nízkopříjmovými domácnostmi je rozložení celkových sociálních transferů u zaměstnanců méně cílené, je to způsobené především nižší vahou dávek určených ekonomicky aktivním osobám (dávky v nezaměstnanosti, přídatky na děti, sociální příplatek), které jsou v porovnání s důchody nízké. Dávky v nezaměstnanosti a dávky, které souvisí s dětmi, jsou pak v poměru k průměrné mzdě poměrně nízké.

T a b u l k a 8 A Příjmy domácností zaměstnanců v %

rok	1996	index	1997	1998	1999	2000	2001	index
sociální příjmy celkem	7 207	1,00	1,01	0,95	1,03	1,10	7 862	1,09
důchody	2 097	1,00	1,21	1,32	1,37	1,27	2 817	1,34
nemocenské	1 915	1,00	0,88	0,70	0,78	1,08	1 959	1,02
přídatky na děti - výchovné	1 543	1,00	0,93	0,76	0,83	0,85	1 281	0,83
rodičovský příspěvek	786	1,00	1,07	1,00	1,06	1,05	796	1,01
ostatní dávky státní soc. podpory	223	1,00	1,01	0,96	1,33	1,41	313	1,40
sociální příplatek	429	1,00	0,78	0,62	0,75	0,75	302	0,70
podpora v nezaměstnanosti	116	1,00	1,28	1,78	2,13	2,48	265	2,29
ostatní dávky sociální péče	98	1,00	0,98	0,71	1,04	1,24	129	1,32

Sociální příjmy domácností zaměstnanců s nezaopatřenými dětmi reálně vzrostly až v roce 1999. Nejdůležitějšími položkami sociálních příjmů těchto domácností jsou přídatky na děti a sociální příplatek, které tvoří téměř jednu třetinu celkových sociálních příjmů. Ve sledovaném období došlo k výraznému nárůstu podpor v nezaměstnanosti, které tvoří přibližně 4 % sociálních příjmů, u ostatních dávek státní sociální podpory (+ 46 %) a důchodů (+ 39 %). K mírnému nárůstu došlo i u rodičovského příspěvku. Po poklesu do roku 1998 se reálně zvýšily dávky nemocenského pojištění.

T a b u l k a 9 A Podíl soc. dávek na čistém pen. příjmu domácností zaměstnanců 1996

decily	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	průměr
sociální příjmy	24,0	16,3	14,2	10,5	11,0	9,6	9,9	8,2	7,3	4,4	11,5
důchody	0,9	1,6	2,8	2,3	3,5	3,6	3,7	4,5	4,5	3,2	3,1
nemocenské	3,8	3,1	3,4	2,8	3,5	3,7	3,8	2,7	1,9	1,1	3,0
dávky na dítě	11,5	6,9	5,1	4,0	2,8	1,7	1,2	0,4	0,3	0,1	3,4
ostatní dávky	7,9	4,8	2,9	1,4	1,3	0,6	1,1	0,6	0,6	0,0	2,1

T a b u l k a 10 A Podíl soc. dávek na čistém pen. příjmu domácností zaměstnanců 2001

decily	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	průměr
sociální příjmy	25,2	16,5	13,4	9,8	10,0	10,6	10,6	8,1	6,5	7,5	11,8
důchody	0,7	2,1	3,6	2,5	3,9	6,0	5,8	4,7	3,7	5,3	3,8
nemocenské	3,6	3,0	3,2	2,7	3,1	2,9	2,9	2,4	2,6	1,8	2,8
dávky na dítě	10,8	5,9	3,5	2,7	1,6	0,8	0,6	0,2	0,0	0,1	2,6
ostatní dávky	10,0	5,6	3,0	1,8	1,3	0,8	1,3	0,8	0,1	0,2	2,5

V případě domácností zaměstnanců s nezaopatřenými dětmi narostly reálné sociální dávky také v roce 2001, určitý pokles byl u prvních čtyř decilů, naopak v pátém decilu se zvýšily nejvíce (20 %), u dalšího decilu došlo k největšímu poklesu (- 21 %). Jednotlivé sociální dávky se reálně vyvíjely obdobně jako u domácností zaměstnanců. Trend poklesu cílenosti důchodů a nemocenských dávek směrem k nejnižším příjmovým skupinám a růst cílenosti dávek na dítě a ostatních sociálních dávek je u domácností zaměstnanců s dětmi výraznější než u domácností zaměstnanců celkem.

T a b u l k a 11 A Příjmy domácností zaměstnanců s nezaopatřenými dětmi v %

rok	1996	index	1997	1998	1999	2000	2001	index
sociální příjmy celkem	6 501	1,00	0,98	0,86	0,99	1,05	6 722	1,03
důchody	794	1,00	1,16	1,26	1,45	1,32	1 101	1,39
nemocenské	1 557	1,00	0,92	0,69	0,80	1,10	1 615	1,04
přídavky na děti - výchovné	2 040	1,00	0,93	0,77	0,85	0,87	1 732	0,85
rodičovský příspěvek	1 042	1,00	1,07	1,02	1,09	1,07	1 074	1,03
ostatní dávky státní soc. podpory	278	1,00	1,05	0,99	1,31	1,43	406	1,46
sociální příspěvek	565	1,00	0,78	0,63	0,77	0,76	406	0,72
podpora v nezaměstnanosti	104	1,00	1,56	2,07	2,36	2,45	253	2,43
ostatní dávky sociální péče	121	1,00	0,82	0,50	0,94	0,91	144	1,19

Příjmové postavení domácností s nezaopatřenými dětmi (především se třemi a více dětmi) je nepříznivější než v případě jiných domácností, sociální dávky jejich relativní příjmovou situaci zlepšují mírně, a to i navzdory jejich cílenosti podle příjmu domácnosti.

Více jak jednu třetinu hrubých peněžních příjmů domácností s minimálními příjmy a nezaopatřenými dětmi tvoří sociální příjmy, tyto příjmy se reálně zvýšily o 4 %. Z toho jednu čtvrtinu zahrnují přídavky na děti., přibližně jednu pětinu sociální příspěvek a rodičovský příspěvek. Příjmy domácností z přídavků na děti reálně klesly téměř o 4 %. Nejvíce se ovšem reálně snížil rodičovský příspěvek, a to o více než o jednu třetinu. Naopak největší nárůst byl zaznamenán u důchodů, které reálně vzrostly mezi roky 1996 - 2000 přibližně o 80 %, tato položka však tvoří pouze 6 až 10 % celkových sociálních příjmů, váha důchodů však v posledních letech stoupá. Nejvíce cílený je u domácností s minimálními příjmy a nezaopatřenými dětmi sociální příspěvek, který má bezprostřední souvislost s ostatními příjmy domácností. Také rodičovský příspěvek lze považovat za cílený, protože příjemci, jimž se

nedostává jeden pracovní příjem se obvykle dostanou mezi domácnosti s nízkými příjmy, což platí i pro přídavky na děti a ostatní dávky státní sociální podpory.

T a b u l k a 12 A Podíl soc. dávek na čistém pen. příjmu dom. zaměstnanců s nez. dětmi v roce 2001

decily	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	průměr
sociální příjmy	28,2	21,1	15,7	13,6	12,3	8,7	9,1	6,4	7,8	5,2	12,8
důchody	0,3	1,7	1,1	2,0	3,5	1,3	2,3	1,2	2,1	2,1	1,8
nemocenské	3,2	4,1	2,9	2,9	3,0	2,5	3,0	3,0	2,5	2,0	2,9
dávky na dítě	13,1	7,6	6,0	4,4	3,6	2,9	2,3	1,6	1,2	0,5	4,3
ostatní dávky	11,6	7,7	5,6	4,3	2,2	1,9	1,6	0,6	1,9	0,6	3,8

Cílenost některých dávek státní sociální podpory, a to hlavně přídávků na děti a sociálního příplatku je poměrně příkrá směrem k domácnostem s nízkými příjmy. Příkrost se zvyšuje i při snižování celkové výše sociálních dávek, děje se tak především z důvodu jejich spojitosti se životním minimem.

Poměrně příznivá příjmová situace domácností s minimálními příjmy je poněkud zkreslena několika fakty: skupina domácností s minimálními příjmy SRÚ je tvořena domácnostmi, jejichž příjem je do 1,4násobku životního minima, a spousta domácností má nižší příjem, než je uváděná průměrná hodnota. Dále došlo k postupnému zvyšování nákladů na bydlení, které zhoršují hmotnou situaci těchto domácností. V rozpočtech těchto domácností se však může projevit tzv. úspora z množství. Při přepočtu jejich příjmů na spotřební jednotku (SJ) pak poměr celkových čistých příjmů a sociálních příjmů na SJ domácností s minimálními příjmy k obdobným příjmům na osobu dosahuje hodnoty 1,44, u průměrných domácností je tato hodnota jen 1,28.

T a b u l k a 13 A Příjmy domácností s minim. příjmy a nezaopatřenými dětmi v %

rok	1996	index	1997	1998	1999	2000	2001	index
sociální příjmy celkem	11 069	1,00	1,00	1,00	1,04	1,02	11 512	1,04
důchody	658	1,00	0,86	1,52	1,60	0,95	1 198	1,82
nemocenské	614	1,00	1,25	1,13	1,05	1,30	574	0,94
přídavky na děti - výchovné	3 111	1,00	1,00	0,86	0,96	1,12	2 977	0,96
rodičovský příspěvek	2 508	1,00	0,98	0,82	0,76	0,90	1 555	0,62
ostatní dávky státní soc. podpory	728	1,00	1,13	1,37	1,80	1,30	1 371	1,88
sociální příplatek	2 488	1,00	1,04	1,00	1,01	0,98	2 519	1,01
podpora v nezaměstnanosti	341	1,00	0,92	1,03	1,17	0,81	380	1,12
ostatní dávky sociální péče	621	1,00	0,79	1,25	1,32	1,19	936	1,51

Závěr

Z výsledků analýzy je patrný dlouhodobý nárůst reálné výše celkových sociálních příjmů i jejich přínos k celkovým příjmům domácností, příčinou je zejména vliv nárůstu důchodů (narostl počet vyplácených důchodů). Došlo naopak k poklesu reálné výše dávek určených dětem. Zatímco celkově poklesla cílenost sociálních příjmů k nízkopříjmovým domácnostem (efekt důchodů), narostla cílenost dávek státní sociální podpory k nízkopříjmovým skupinám - to zejména v důsledku omezení nároků středních a vyšších příjmových skupin, nikoliv však zvýšením reálné výše dávek. Vcelku se systém dávek ukazuje jako účinný při eliminaci rizika příjmové chudoby, nicméně příjmová situace rodin s dětmi je v porovnání s ostatními domácnostmi horší.

2. Příjmy a sociální transfery domácností s dětmi a domácností s nízkými příjmy podle rodinných účtů

Úvod

V této části analýzy pracujeme s originálními daty souboru rodinných účtů za jednotlivé domácnosti (data za rok 2001) a provádíme analýzy příjmového postavení, ohrožení chudobou a alokace transferů podle počtu dětí v rodinách a podle dalších charakteristik domácností. Všímáme si zvláště složení domácností v nižší příjmové kategorii a dopadu sociálních transferů na tyto domácnosti. Pokoušíme se konečně o celkové mezinárodní srovnání alokace sociálních transferů.

Pro účely výpočtu je použita spotřební jednotka definovaná podle stupnice OECD takto: první dospělý v domácnosti = 1, osoba starší 13 let (každý další dospělý) = 0,7, každé další dítě (13leté nebo mladší) = 0,5. Důvodem pro volbu této jednotky je skutečnost, že ČSÚ pracuje se souborem rodinných účtů rovněž s jejím využitím.

V další analýze věnujeme tedy pozornost dvěma důležitým sociálním skupinám:

- a) domácnostem s dětmi
analyzujeme především
 - jejich příjmovou pozici
 - cílenost sociálních transferů směrem k nim
- b) domácnostem, které jsou ohroženy materiální příjmovou deprivací
tyto domácnosti zde definujeme třemi způsoby:
 - souborem domácností s minimálními příjmy (ve vztahu k životnímu minimu)
 - souborem domácností pod hranicí relativní chudoby definované podle Eurostatu
 - souborem domácností pod hranicí relativní chudoby definované podle Eurostatu - po odečtení výdajů na bydlení

Sledujeme pak, ve kterých kategoriích populace je tendence vyššího rizika příjmové deprivace, jaká je struktura těchto domácností a jaký je dopad sociálních transferů ve vztahu k těmto domácnostem.

Příjmová pozice domácností s dětmi (domácnosti ekonomicky aktivní) a sociální transfery

Korelační analýza potvrzuje, že výše čistého peněžního příjmu (měřeného na spotřební jednotku) v domácnostech ekonomicky aktivní populace (tato zahrnuje hlavní část domácností s dětmi) nejvíce souvisí jednak s počtem ekonomicky aktivních v domácnosti, jednak s počtem dětí v domácnosti (středně silné korelace). Dále má určitou souvislost se vzděláním přednosta domácnosti. Menší význam má počet osob v domácnosti, nezaměstnanost přednosta domácnosti (slabá korelace), typ domácnosti a věk přednosta domácnosti mají jen zanedbatelný význam.

Přítomnost dětí v domácnosti znamená tedy pro domácnosti výrazné rozdíly v příjmech na spotřební jednotku. Pokud se zaměříme jen na domácnosti ekonomicky aktivních zjišťujeme, že domácnosti s jedním dítětem mají asi o dva a půl tisíce nižší příjem proti bezdětným domácnostem (tedy asi o pětinu celkového příjmu domácnosti bezdětných).

Tabulka 14 A Čistý příjem na spotřební jednotku v Kč a příjem na s.j. k hranici chudoby 60 % mediánu na s.j. podle počtu dětí v domácnosti (pro domácnosti ekonomicky aktivních)

děti		ČPP k hranici chudoby (jako násobek hranice)	ČPP na spotřební jednotku v Kč
0	průměr	2,38	12 535,94
	N	1 046	1 046
1	průměr	1,88	9 921,14
	N	656	656
2	průměr	1,64	8 675,90
	N	733	733
3	průměr	1,44	7 601,79
	N	126	126
4+	průměr	1,19	6 289,39
	N	21	21
celkem	průměr	1,99	10 484,20
	N	2 582	2 582

Domácnosti s více dětmi pak při každém dalším dítěti mají vždy asi o 1 100 – 1 400 Kč nižší příjem na každé z dětí (tedy vždy více než o desetinu výchozího příjmu). Kontrola podle jiných znaků, například podle vzdělání, ukazuje, že tyto rozdíly v příjmech platí s jistými rozdíly pro všechny vzdělanostní kategorie populace.

Podobně je zjevný kontrast mezi příjmy jednotlivců či úplných domácností bez dětí na jedné straně a úplných či neúplných domácností s dětmi na straně druhé. Totiž v pásmu blízkém klasifikaci rodin s nízkými příjmy (do 1,6násobku životního minima) se pohybuje asi 15 procent úplných domácností s dětmi a přes 20 procent neúplných domácností s dětmi, zatímco úplné domácnosti bez dětí či domácnosti jednotlivců se v tomto pásmu téměř vůbec nevyskytují.

Tabulka 15 A Čisté peněžní příjmy domácností jako násobek životního minima (domácnosti ekonomicky aktivní)

typ domácnosti/ ČPP jako násobky ŽM	do 1,3	1,3-1,6	1,6-2,0	2,0 – 3,0	3,0 +	celkem
jednotlivec muž		2,3%	10,2%	42,0%	45,5%	100,0% (88)
jednotlivec žena	1,7%	2,5%	8,3%	40,9%	46,7%	100,0% (242)
úplná čistá bez dětí		0,5%	5,5%	35,4%	58,6%	100,0% (577)
úplná smíš.bez dětí			3,9%	34,2%	61,8%	100,0% (76)
úplná čistá s dětmi	2,9%	12,3%	25,7%	45,1%	14,1%	100,0% (1 263)
úplná smíš. Sdětmi	1,2%	1,2%	9,9%	65,4%	22,2%	100,0% (81)
čistá neúplná s dětmi	4,9%	17,0%	29,7%	36,8%	11,5%	100,0% (182)
smíšená neúplná s dětmi		11,1%	33,3%	50,0%	5,6%	100,0% (18)
nerodinná dom.	1,8%	1,8%	7,3%	45,5%	43,6%	100,0% (55)
celkem	2,0%	7,8%	17,9%	42,2%	30,2%	100,0% (2 582)

Jakou roli pak hrají ve vztahu k domácnostem sociální příjmy?

Sociální příjmy v domácnostech ekonomicky aktivních se jeví být velmi dobře cílené, když pro domácnosti v pásmu do 1,3 životního minima představují tyto (sociální) příjmy celou třetinu celkových čistých peněžních příjmů. Je to trojnásobek proti ostatním domácnostem a čtyřnásobek proti domácnostem, které mají příjmy nad trojnásobek životního minima.

Protože v nízkých příjmových pásmech se vyskytují hlavně domácnosti s dětmi, cílenost transferů se projevuje zejména ve vztahu k těmto. Pokud jde o úplné domácnosti bez dětí či jednotlivce, lze říci, že ať ve vyšších či v nízkých příjmových pásmech nejsou sociální příjmy k nim nijak zvlášť cílené.

T a b u l k a 16 A Sociální příjmy domácností jako podíl z celkových čistých peněžních příjmů daného typu domácnosti v % (ekonomicky aktivní)

	do 1,3	1,3-1,6	1,6-2,0	2,0 – 3,0	3,0 +	celkem
jednotlivec muž		2	5	1	3	2 (88)
jednotlivec žena	19	1	4	11	9	10 (242)
úplná čistá bez dětí		2	23	18	9	13 (577)
úplná smíř.bez dětí			41	16	4	9 (76)
úplná čistá s dětmi	35	26	16	9	4	13 (1 263)
úplná smíř. s dětmi	35	7	20	13	5	12 (81)
čistá neúplná s dětmi	35	22	14	12	12	16 (182)
smíšená neúplná s dětmi		35	20	22	40	23 (18)
nerodinná dom.	0	46	58	21	17	22 (55)
celkem	33	24	16	11	8	12 (2 582)

Poznámka: prázdné pole - dané domácnosti se nevyskytují

Dobrá cílenost sociálních příjmů vyplývá z toho, že domácnosti bez dětí ekonomicky aktivních mají minimální oprávnění na sociální příjmy v oblasti státní sociální podpory - nejvýše pobírají příspěvek na bydlení. Pobírají především dávky ze sociálního pojištění, ale ty jsou obecně rozloženy spíše regresivně. Naopak v domácnostech s dětmi se projevuje dobrá cílenost v důsledku progresivního rozdělení dávek státní sociální podpory, které u nich mají značnou váhu.

Poměry náhrad dávek ze sociálního pojištění nejsou obecně vysoké. Dávky na děti jsou pro střední a vyšší příjmové skupiny minimální. Proto dávky SSP, které jsou příjmově testované a rostou přitom s poklesem příjmů domácností, hrají v domácnostech ekonomicky aktivních vcelku účinnou nivelizující roli. Tato role se projevuje hlavně vertikálně - podle příjmového rozložení.

Protože však sociální příjmy spojené s dětmi nejsou vysoké, příjmové rozdíly mezi domácnostmi s dětmi a domácnostmi bez dětí vlivem sociálních příjmů příliš setřeny nejsou, přes už zmíněnou dobrou cílenost dávek SSP.

Je to ovšem dáno rovněž nízkou výdělkovou schopností domácností s dětmi (obvykle znamená malé dítě výpadek nebo nízkou úroveň příjmu na straně ženy). Příjmová

diferenciace domácností ekonomicky aktivních je dána především počtem ekonomicky aktivních v relaci k počtu členů domácnosti a méně už jinými diferencemi (kvalifikací atp.)

Závěr

Efekt sociálních příjmů na celkové příjmy domácností není v konečném výsledku pro domácnosti s dětmi velkým přínosem, s výjimkou nejnižších příjmových skupin.

Domácnosti ohrožené příjmovou deprivací a role sociálních transferů

Struktura domácností s minimálními příjmy

Abychom mohli lépe charakterizovat skupiny populace ohrožené příjmovou nedostatečností, analyzujeme složení souboru domácností s dětmi a s minimálními příjmy. Tento soubor představuje 512 domácností s příjmy do 1,4 životního minima, z nichž asi 140 je zahrnuto v základním souboru 3 700 domácností a dalších 390 představuje doplňkový soubor. Strukturu tohoto souboru srovnáváme s celkovou strukturou souboru domácností, aby byly zjištěné rozdíly jasně patrné.

V celém tomto souboru nízkopříjmových domácností je v 51,4 % přednostou muž, v 48,6 % je přednostou žena. Je třeba předeslat, že v doplňkovém souboru jsou zahrnuty ve výběru výhradně domácnosti s dětmi.

V případě, kdy přednostou domácností je muž, jedná se až na výjimky o úplné čisté rodiny s dětmi, v případě, kdy přednostou je žena, jde o neúplné čisté rodiny s dětmi. Ve srovnání se strukturou domácností celkem je relativně velmi vysoké zastoupení domácností samoživitelek. Domácností se třemi a více dětmi je skoro čtvrtina, přes 40 procent je domácností se dvěma dětmi. Jde převážně o mladé domácnosti, zejména v případě domácností žen jsou tyto téměř všechny do 25 let.

V případě domácností, kdy přednostou je žena, mají všechny tyto ženy základní vzdělání. V případě domácností, kde přednostou je muž, je vzdělanostní struktura rovnoměrně rozložena. Silnější tendenci k nízkým příjmům zjišťujeme u ekonomicky neaktivních (jde převážně o ženy na rodičovském příspěvku), nezaměstnaných, prodavačů a obsluhujícího personálu (opět jde ve všech případech o ženy).

U mužů je riziko chudoby zjevně vyvoláno přítomností většího počtu dětí v rodině (jde o přednosty úplných domácností). V případě žen se základním vzděláním - samoživitelek se projevuje jejich nízký výdělek, a proto i problém nízkých pracovních pobídek (protože poměry náhrady vůči pracovnímu příjmu vyplývající z kumulace dávek SSP jsou v jejich případě vysoké).

Celých 80 % domácností s nízkými příjmy je možné považovat za chudé podle hranice chudoby Eurostatu. Mohou z tohoto pohledu posloužit jako dobrý obraz "chudých" definovaných podle hranice chudoby EU (tj. 60 % mediánového příjmu na spotřební jednotku). Naproti tomu jen malá část z nich je příjmem domácnosti pod hranicí životního minima (7 %).

T a b u l k a 17 A Příjem k hranici chudoby EU (60 % mediánu příjmu na SJ)

	pod HCH	nad HCH	
M	81,7%	18,3%	100,0%
Ž	75,9%	24,1%	100,0%
celkem	78,9%	21,1%	100,0%
SRÚ	2,7 %	97,3 %	100,0%

Tabulka 18 A Příjem k životnímu minimu (jako násobek příjmu domácnosti)

	- 1,00	1,0-1,3	1,3+	
M	6,1%	63,1%	30,8%	100,0%
Ž	7,6%	70,3%	22,1%	100,0%
Celke m	6,8%	66,6%	26,6%	100,0%
SRÚ	0,2%	1,7%	98,1 %	100,0%

Toto srovnání naznačuje, že hranice životního minima je na nižší úrovni než hranice relativní příjmové deprivace (pojatá jako hranice chudoby podle EU). Zhruba jsou příjmy domácností jako násobky životního minima k příjmům domácností k násobkům hranice chudoby podle EU v průměru 1,35krát vyšší - a hranice životního minima je asi na tři čtvrtinách hranice chudoby EU - bez velkých rozdílů mezi sociálními skupinami či typy domácností.

Chudé domácnosti podle hranice EU a efekt sociálních transferů (domácnosti celkem)

Zde sledujeme ohrožení jednotlivých skupin populace (podle SRÚ) příjmovou deprivací - chudobou definovanou podle hranice 60 % mediánu celkového čistého peněžního příjmu na spotřební jednotku tak, že si všímáme podílu chudých v jednotlivých skupinách populace. S tím spojujeme analýzu dopadu sociálních transferů (sociálního zabezpečení), resp. všech transferů jako celku, a to pro celek domácností (3 292 případů). Je třeba si uvědomit, že tato analýza je ovlivněna nízkým zastoupením nejchudších domácností v souboru Statistik rodinných účtů.

Demografické znaky a struktura domácností

Pokud eliminujeme dopad sociálních transferů na domácnosti tím, že tento typ příjmů nezahrneme do příjmů domácností, pak sledujeme relativně vyšší ohrožení žen, mladých lidí do 25 let a domácností s třemi a více dětmi příjmovou chudobou, než je tomu u jiných skupin (pokud pomineme nejvyšší věkovou skupinu - důchodce).

Sociální transfery jsou při zmírnění chudoby relativně efektivní ve všech sledovaných sociálních skupinách. Jejich efekt však výrazně slábne v rodinách s třemi a více dětmi.

Chudoba před a po sociálních transferech (příjem na SJ pod 60 % mediánu)

Tabulka 19 A Pohlaví

	M	Ž	celkem
před ST	28,1%	47,7%	32,7%
po ST	2,3%	4,0%	2,7%

Tabulka 20 A Věk

	- 25	25-35	35-55	55+	celkem
před ST	44,9%	22,0%	8,4%	77,9%	32,7%
po ST	3,4%	4,1%	1,9%	0,9%	2,7%

Tabulka 21 A Počet dětí

	0	1	2	3	4+	celkem
před ST	44,5%	13,4%	18,6%	43,7%	76,2%	32,7%
po ST	1,7%	1,8%	3,3%	13,5%	23,8%	2,7%

T a b u l k a 22 A Typ domácnosti

	úplná čistá bez dětí	úplná čistá s dětmi	úplná smíšená bez dětí	úplná smíšená s dětmi	čistá neúplná s dětmi	smíšená neúplná s dětmi	nerodin ná domác.	jednot livec muž	jednot livec žena	celkem
před ST	40,5%	18,8%	6,5%	11,1%	23,6%	27,8%	24,1%	49,1%	58,1%	32,7%
po ST	0,4%	3,9%		1,2%	4,4%		1,7%	1,8%	4,1%	2,7%

Postavení na trhu práce

Podle postavení na trhu práce jsou chudobou nejvíce ohroženi lidé se základním vzděláním, ale ve značné míře také vyučení, zatímco maturitní stupeň vzdělání výrazně mění příjmovou situaci domácnosti k lepšímu. Vedle důchodců a nezaměstnaných (což lze očekávat) jsou více ohroženi zemědělci a dělníci.

Vliv sociálních transferů při eliminaci chudoby je u všech sociálních a profesních skupin vcelku uspokojivý. Je ovšem slabší u nezaměstnaných, zemědělců a samostatně činných a také u prodávačů a obsluhujícího personálu. Roli v tom hraje patrně jednak nízká úroveň a krátká doba poskytování dávek v nezaměstnanosti, jednak možná i horší dostupnost sociálních dávek pro samostatně činné a zemědělce.

Chudoba před a po sociálních transferech (příjem na SJ pod 60 % mediánu)

T a b u l k a 23 A Vzdělání

	základní	střední	maurita	VŠ	celkem
před ST	50,6%	42,0%	17,7%	8,1%	32,7%
po ST	3,7%	3,1%	1,9%	1,1%	2,7%

T a b u l k a 24 A Sociální skupina

	dělníci	sam. činní	zaměstnanci	zemědělci	důchodci	celkem
před ST	19,1%	10,7%	8,2%	21,9%	99,4%	32,7%
po ST	1,9%	5,1%	0,9%	5,0%	3,4%	2,7%

T a b u l k a 25 A Skupina zaměstnání

	ozbr. složky	ved a odb. prac.	technici a pedag.	admin.	prodav. a obsl.	kvalif. děl.	děl.v zem.	nekval. děl.	nezam.	neakt.	celkem
před ST		5,8%	9,5%	8,0%	20,4%	17,7%	25,0%	13,4%	25,4%	98,5%	33,2%
po ST		1,4%	2,4%	0,6%	5,3%	2,2%	4,3%	1,8%	6,3%	3,8%	2,7%

Chudoba při odhlédnutí od výdajů na bydlení

Dále zde porovnáváme příjmy specifických skupin domácností opět k hranici 60 % mediánu příjmu na spotřební jednotku a přitom odečítáme od příjmů domácností výdaje na bydlení. To proto, že tyto obvykle zatěžují mnohé domácnosti tak, že po jejich zaplacení nezůstává dostatek prostředků na dosažení relativně přijatelného životního standardu. Tato analýza může lépe zobrazit relativní příjmovou pozici domácností z hlediska jejich schopnosti hradit jiné potřeby než bydlení, a proto i podle míry jejich materiální deprivace. Bývá z toho důvodu používána i v analýzách Eurostatu a OECD. Šetření sociální situace domácností, které je pro analýzu chudoby vhodnější, neposkytuje možnost identifikovat spolehlivě náklady na bydlení, proto zde využíváme rodinné účty.

Víme, podle analýzy výdajů domácností, že největší dopad mají podle statistik rodinných účtů náklady na bydlení na domácnosti důchodců a na domácnosti s dětmi a s minimálními příjmy, u nichž představují přes čtvrtinu objemu čistých příjmů - a podobné je to - jak jsme zjistili - i v neúplných rodinách s dětmi.

T a b u l k a 26 A Výdaje na bydlení na čistém peněžním příjmu na spotřební jednotku

SKUPINA	%	N
dom. s dětmi a s min.příjmy	25,37	418
dělníci	15,95	970
OSVČ	17,01	448
zaměstnanci	16,33	862
zemědělci	14,38	302
důchodci	25,68	710
celkem	18,96	3710

Je zřejmé, že po odpočtu nákladů na bydlení je podíl chudých (podle definice EU) v populaci reprezentované souborem domácností rodinných účtů víc než dvojnásobný, než je tomu při započtení výdajů na bydlení do příjmů - jde o 6 procent tohoto souboru, ale v domácnostech, kde přednostou jsou ženy, je tento podíl pětinasobný proti mužům a představuje asi 16 %. Naznačuje to, že význam nákladů na bydlení pro relativní příjmovou deprivaci bude v české populaci značný - a není to takovým překvapením, vždyť podíl nákladů na bydlení na výdajích domácností se od roku 1990 zdvojnásobil.

Oproti souboru domácností s minimálními příjmy (definovanými podle kritéria násobku 1,4 životního minima), kde mírně převažují domácnosti, v nichž přednostou je muž, v domácnostech relativně chudých po odpočtu nákladů na bydlení je jen 43 % domácností přednostů mužů, ale zato 57 % domácností přednostů žen.

Výrazná je pak v tomto případě koncentrace rizika chudoby v domácnostech jednotlivců, zejména žen. Jde převážně o ekonomicky neaktivní - často žijí na rodičovském příspěvku, případně jsou to důchodci, nejčastěji invalidní. Současně je vyšší koncentrace chudoby patrná i v neúplných domácnostech s dětmi. Tomu odpovídá silná koncentrace rizika chudoby ve věkové skupině do 25 let. Paralelně sledujeme silnou koncentraci rizika výskytu chudoby ve skupině domácností s třemi a více dětmi.

Riziko chudoby jako podíl chudých na celku domácností (hranice 60 % Me na SJ) při odhlédnutí od výdajů na bydlení

T a b u l k a 27 A Pohlaví

	M	Ž	celkem
chudé	3,0%	15,8%	6,0%
nechudé	97,0%	84,2%	94,0%
	100,0%	100,0%	100,0%

T a b u l k a 28 A Věk

	- 25	25 – 35	35-55	55+	celkem
chudé	13,1%	4,5%	1,7%	1,7%	6,0%
nechudé	86,9%	95,5%	98,3%	98,3%	94,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

T a b u l k a 29 A Počet dětí

	0	1	2	3	4 +	celkem
chudé	7,4%	2,7%	4,4%	11,9%	9,5%	6,0%
nechudé	92,6%	97,3%	95,6%	88,1%	90,5%	94,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

T a b u l k a 30 A Typ domácnosti

	úplná čistá bez dětí	úplná smíšená bez dětí	nerodinná domácnost	úplná čistá s dětmi	úplná smíšená s dětmi	čistá neúplná s dětmi	smíšená neúplná s dětmi	jednotlivec muž	jednotlivec žena	celkem
chudé	0,9%		1,7%	3,9%	2,5%	8,8%		9,5%	19,6%	6,0%
nechudé	99,1%	100,0%	98,3%	96,1%	97,5%	91,2%	100,0%	90,5%	80,4%	94,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

T a b u l k a 31 A Vzdělání

	základní	střední	maturita	VŠ	celkem
chudé	13,0%	3,6%	1,7%	2,7%	6,0%
nechudé	87,0%	96,4%	98,3%	97,3%	94,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

T a b u l k a 32 A Sociální skupina

	dělníci	SVČ	zaměstnanci	zemědělci	důchodci	celkem
chudé	2,8%	6,0%	1,3%	5,3%	16,3%	6,0%
nechudé	97,2%	94,0%	98,7%	94,7%	83,7%	94,0%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

T a b u l k a 33 A Zaměstnání

	ved.prac. a odb.	technici, pedagog.	admin.	prodáv., obsluha	kval.d.	zeměd. d.	nequal.děl.	nezam.	Neaktivní	celkem
chudé	1,8%	1,6%	1,5%	7,1%	2,8%	6,1%	1,8%	10,6%	16,6%	6,1%
nechudé	98,2%	98,4%	98,5%	92,9%	97,2%	93,9%	98,2%	89,4%	83,4%	93,9%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Struktura chudých domácností (při odečtení nákladů na bydlení z příjmů)

Dvě třetiny chudých domácností jsou domácnosti, kde přednosta nemá víc než 25 let. Pokud je žena přednostou chudé domácnosti, je ve všech sledovaných případech ve věku do 25 let, zatímco v chudých domácnostech, kde přednostou je muž, je tento z více než jedné třetiny nad 35 let a polovina z nich je ve věku mezi 25 až 35 lety. Ze tří čtvrtin jde přitom o domácnosti z dětmi a až na výjimky jsou to čisté domácnosti s dětmi. V domácnostech, kde přednostou je žena, jde asi ze dvou třetin o neúplné domácnosti s dětmi a v jedné třetině případů o domácnosti jednotlivců.

Dvě třetiny chudých domácností jsou domácnosti s přednostou s nejvýše základním vzděláním, pokud je přednostou žena, pak jsou to ale všechny. U mužů je silná skupina přednostů kvalifikovanými dělníky (30 %) a asi 20 % z nich je ekonomicky neaktivními. V případě přednostů žen je neaktivních skoro 60 % (nejčastěji jde o zajištění rodičovským příspěvkem).

Celkově příjmy těchto domácností, jež jsme kvalifikovali jako relativně chudé, jsou jen v malém počtu případů pod životním minimem, ale dvě třetiny z těchto domácností (pokud jde o domácnosti s přednostou mužem, tak skoro 80 %) je pod hranicí chudoby podle standardu EU, i když započteme výdaje na bydlení. V případě domácností s přednosty muži je

průnik chudých podle celkových příjmů a chudých po odečtení nákladů na bydlení značný. V případě přednostů žen (zvláště samoživitelek) náklady na bydlení více ovlivňují příjmové postavení a složení chudých domácností. Proto není průnik tak jednoznačný, a tak se mezi relativně chudé dostávají jiné domácnosti, když výdaje na bydlení odečteme od příjmů domácností a jiné zase, když na náklady na bydlení nebereme ohled.

T a b u l k a 34 A Příjmy chudých domácností (podle hranice EU) jako násobek ŽM

	- 1,00	1,0-1,3	1,3+	celkem
M	7,1%	61,8%	31,1%	100,0%
Ž	6,3%	51,0%	42,7%	100,0%
celkem	6,7%	55,6%	37,7%	100,0%
SRÚ	0,2%	1,7%	98,1 %	100,0%

T a b u l k a 35 A Příjmy chudých domácností k hranici chudoby (určené při započtení výdajů na bydlení)

	pod H CH	nad H CH	celkem
M	77,8%	22,2%	100,0%
Ž	58,0%	42,0%	100,0%
celkem	66,5%	33,5%	100,0%
SRÚ	2,7 %	97,3 %	100,0%

Shrnutí, analýza dost jasně ukazuje na faktory, jež způsobují příjmovou deprivaci:

1. ekonomická neaktivita přednosty (typicky rodičovský příspěvek, částečná či plná invalidita) a nezaměstnanost
2. neúplnost rodiny v případě žen
3. vyšší počet dětí v rodině v případě přednostů mužů
4. nízká kvalifikace přednosty domácnosti
5. vysoké výdaje na bydlení v případě přednostů domácností žen, zejména samoživitelek a vdov.

Průnik těchto charakteristik pak umocňuje pravděpodobnost příjmové a materiální deprivace. Příjmová deprivace je logicky koncentrována především v domácnostech mladých lidí. Neprojevuje se však příliš vliv zaměstnání a příslušnosti k sociální skupině.

3. Chudoba a sociální příjmy podle“Šetření sociální situace domácností“

“Šetření sociální situace domácností (SSD)“ provedl Český statistický úřad v polovině roku 2001. Cílem SSD bylo získat reprezentativní sociálně-demografické charakteristiky osob a domácností, informace o stupni diferenciaci jejich příjmů, příjmy byly zjišťovány za rok 2000 podle struktury zdrojů. Dále pak byly zjišťovány charakteristiky bydlení, náklady na bydlení, postojové otázky, jejichž cílem bylo získat doplňující data o životních podmínkách. Šetření je srovnatelné s obdobnými šetřeními v zemích EU, které metodicky koordinuje Eurostat. Celkem bylo vyšetřeno 10 180 bytů, což je asi 60,7 % navštívených bytů.

Z důvodu neúplnosti dat byly do publikace z tohoto šetření zahrnuty pouze čisté peněžní příjmy, které jsou tvořeny pracovními příjmy, sociálními příjmy a ostatními příjmy. U těchto příjmů však nelze vysledovat strukturu zdrojů tak, jak tomu bylo u Mikrocenzu 1996. Sociálně demografické charakteristiky osob a domácností sledované v SSD 2001 jsou zcela porovnatelné s údaji z Mikrocenzu 1996.

T a b u l k a 36 A Příjmy domácností: reálný vývoj

sociální skupina	úhrnem	zaměstnanci	z toho dělníci	v tom ostatní zaměstnanci	OSVČ	důchodci	nezaměstnaní	ostatní domácnosti
čisté peněžní příjmy								
index SSD 2001/MC 1996	102,7	101,3	100,6	100,3	109,7	108,6	128,2	142,4
příjmy z pracovní činnosti								
index SSD 2001/MC 1996	102,0	105,1	104,2	104,0	110,2	92,5	136,9	370,3
sociální příjmy								
index SSD 2001/MC 1996	106,6	83,1	84,3	82,2	88,2	113,1	120,2	113,5
ostatní příjmy								
index SSD 2001/MC 1996	88,1	68,1	68,0	65,5	146,7	62,8	139,8	119,4

T a b u l k a 37 A Příjmy domácností: struktura

sociální skupina	úhrnem	zaměstnanci	z toho dělníci	v tom ostatní zaměstnanci	OSVČ	důchodci	nezaměstnaní	ostatní domácnosti
čisté peněžní příjmy	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
příjmy z pracovní činnosti								
SSD 2001	71,3	88,1	86,7	89,4	88,1	12,4	43,8	26,5
Mikrocenzus 1996	71,7	84,9	83,7	86,2	87,2	14,6	41,1	10,3
sociální příjmy								
SSD 2001	25,8	9,8	11,9	7,9	7,0	85,9	49,3	36,2
Mikrocenzus 1996	24,9	12,0	14,3	9,7	9,0	82,4	52,6	45,3
ostatní příjmy								
SSD 2001	2,9	2,1	1,4	2,7	5,0	1,8	6,9	37,3
Mikrocenzus 1996	3,4	3,1	2,0	4,1	3,8	3,0	6,3	44,4

Diferenciace peněžních příjmů domácností se od roku 1996 prohloubila nejen mezi jednotlivými typy domácností, ale i uvnitř, celkové příjmové rozdělení se tak rozšířilo. Decilový poměr čistých peněžních příjmů (D9/D1) domácností celkem se zvýšil z hodnoty

3,1 (Mikrocenzus 1996) na hodnotu 3,4 (SSD 2001). Čisté peněžní příjmy domácností celkem se zvýšily nominálně oproti roku 1996 o více jak 30 % na hodnotu 82 764 Kč. Nejvyšší čisté peněžní příjmy měly domácnosti osob samostatně výdělečně činných (OSVČ) v průměru 103 568 Kč, tyto příjmy tak byly o 23,6 % vyšší než u domácností zaměstnanců, podle Mikrocenzu 1996 to bylo o 16,6 %. Příjmové rozdíly ve skupině domácností zaměstnanců se příliš nezměnily, protože příjmy domácností dělníků jsou pořád o 24 % nižší než u domácností ostatních zaměstnanců. K domácnostem s nejnižšími příjmy patří domácnosti s nezaměstnaným přednostou a ostatní domácnosti, které zahrnují převážně neúplné rodiny pobírající rodičovský příspěvek. Velikost odstupeu čistých peněžních příjmů domácností s nezaměstnanou osobou v čele od příjmů průměrných domácností (oproti roku 1996) se zmenšila. Podle dat z SSD 2001 se čisté peněžní příjmy ostatních domácností více přiblížily příjmům průměrných domácností, obdobně tomu bylo i u domácností důchodců.

Složení domácností

Dle údajů ze SSD 2001 se v porovnání s údaji z Mikrocenzu 1996 mírně snížil průměrný počet členů na domácnost, nejvýraznější byla tato změna u domácností nezaměstnaných. Počet spotřebních jednotek na domácnost se snížil o hodnotu 0,07. Počet ekonomicky aktivních se u většiny domácností rovněž snížil, výjimkou byla skupina ostatních domácností. Klesl také podíl domácností, ve kterých měl přednosta základní nebo neukončené vzdělání, patrné to bylo především u domácností nezaměstnaných a ostatních domácností. Naopak vzrostl podíl vysokoškolsky vzdělaných osob v čele domácností nezaměstnaných. Zvýšil se i podíl domácností nezaměstnaných na celkovém počtu domácností. Podle sociální skupiny domácností vzrostl podíl domácností osob samostatně výdělečně činných a domácností nezaměstnaných (téměř 3,5krát), podíl domácností zaměstnanců klesl o 5 %. Podle typu domácnosti se snížil podíl čistých rodin u domácností celkem. Zvýšil se však podíl neúplných rodin a domácností jednotlivců. Většina zbývajících typů domácností zaznamenala obdobný vývoj. Výjimkou byla kategorie ostatní domácnosti, u které se zvýšil podíl čistých rodin, klesl podíl neúplných rodin a domácností jednotlivců - mužů.

Příjmová chudoba

Existuje několik přístupů k měření chudoby. V této analýze byla použita tzv. relativní metoda, tato metoda odvozuje příjmovou hranici chudoby od některé charakteristiky úrovně příjmového rozložení, např. mediánu příjmu. Za hranici příjmové chudoby je považováno 60 % mediánu čistého peněžního příjmu na spotřební jednotku (SJ), když spotřební jednotka EU je dána stupnicí 1.0, 0.5 a 0.3. Podle této definice bylo v České republice 7,0 % domácností chudých, podle hranice životního minima jich je pouze 3,4 % (domácnosti úhrnem). Největší podíl domácností pod ŽM tvoří ostatní domácnosti a také domácnosti nezaměstnaných, v jejich případě však došlo k výraznému nárůstu domácností, jejichž příjem byl větší jak trojnásobek ŽM.

T a b u l k a 38 A Domácnosti v pásmu chudoby

	60% ¹
počet domácností v %	7,1
počet členů v %	6,9
průměrný počet na domácnost:	
členů	2,46
ekonomicky aktivních	0,49
nezaopatřených dětí	0,85
nepracujících důchodců	0,42
ostatních členů	0,70
spotřebních jednotek	1,63

¹ 60 % mediánu čistého peněžního příjmu na SJ

Z analýzy dat za domácnosti (viz příloha A, příl. kap. 2, tabulka 6) vyplývá, že podle počtu ekonomicky aktivních osob v domácnosti patří k ohroženějším skupinám domácnosti bez ekonomicky aktivní osoby, index rizika chudoby (irch. 1,45) je vyšší než u domácností s jednou ekonomicky aktivní osobou (irch. 1,24). Podle typu domácnosti jsou nejvíce ohroženy chudobou neúplné čisté rodiny. Mezi ně patří domácnosti svobodného rodiče, což jsou v drtivé většině matky - samoživitelky. Podíl těchto domácností ve skupině je více než třetinový. Riziko chudoby je velké i u domácností rozvedených rodičů (irch. 3,17), které je ale menší než u domácností svobodného rodiče. Nejméně ohroženy chudobou jsou domácnosti jednotlivců - žen, kterých je chudých ve skupině jen necelých 5 %. Více jsou však ohroženy domácnosti mužů než domácnosti jednotlivců - žen. Stejně riziko chudoby je u úplných čistých rodin a úplných rodin s dalšími příbuznými.

Počet dětí v domácnosti výrazně ovlivňuje míru ohrožení chudobou, riziko vzrůstá spolu s počtem dětí. V případě, že domácnost má čtyři a více dětí, je riziko chudoby (irch. 7,67) podstatně vyšší než u jednoho dítěte (irch. 1,25), více jak polovina domácností s více dětmi je pod hranicí chudoby. Podle hranice životního minima je ale „pouze“ jedna třetina domácností se čtyřmi a více dětmi pod touto hranicí. Necelých 9 % domácností s jedním dítětem je pod hranicí chudoby a u domácností bez dětí je to na 4 %.

Profil rizika chudoby dle věkové struktury ukazuje, že vyšší je toto riziko u spodního intervalu věkového spektra, tedy u dětí a mladých lidí do 24 let, jejich podíl ve skupině je téměř pětinnový. Poměrně hodně ohroženou skupinou jsou i lidé ve věku 35 až 44 let. Minima je dosaženo u horního intervalu, 65 a více let, u této skupiny tvoří chudé domácnosti necelá 3 %. Je zde patrné vyšší ohrožení mladších lidí, což souvisí s jejich vstupem do samostatného života a založením nové rodiny.

Vzdělání osoby v čele domácnosti úzce souvisí s rizikem chudoby, nejohroženější jsou domácnosti, které mají osobu v čele se základním nebo neukončeným vzděláním. Více jak 8krát je toto riziko vyšší než u přednostů s vysokoškolským vzděláním. Chudých domácností s vyšším vzděláním osoby v čele je pouze 1,4 %.

Podle sociálního postavení přednosty domácnosti mají nejvyšší riziko chudoby ostatní domácnosti, následované domácnostmi s nezaměstnaným přednostou. Chudých - ostatních domácností je ve skupině necelá jedna polovina a domácností nezaměstnaných téměř 40 %. Chudých domácností dělníků ve skupině je však necelých 7 %. Velmi ohroženou skupinou jsou také domácnosti zemědělců, které však tvoří pouze 2 % chudých domácností. Nejméně ohroženou skupinou domácností jsou domácnosti důchodců s ekonomicky aktivními členy a domácnosti zaměstnanců, které tvoří 3%, resp. 4% chudých domácností ve skupině.

T a b u l k a 39 A Domácnosti s příjmem pod ŽM

	MC 1996, méně než ŽM	SSD 2001, méně než ŽM
počet domácností v %	2,1	3,4
počet členů v %	2,7	4,3
průměrný počet na domácnost:		
členů	3,46	3,21
ekonomicky aktivních	0,55	0,60
nezaopatřených dětí	1,74	1,39
nepracujících důchodců	0,15	0,18
ostatních členů	0,25	1,04
spotřebních jednotek	2,44	2,35

Podíl domácností pod hranicí životního minima se zvýšil o 1,3 procentního bodu vůči údajům z Mikrocenzu 1996. Roční čistý peněžní příjem na osobu v této kategorii vzrostl

reálně o 4 %. Zvýšil se podíl jednočlenných a bezdětných (15 %) domácností pod životním minimem. Výrazně vzrostl i podíl domácností jednotlivců - mužů, kteří mají příjem menší než životní minimum. Jsou to s největší pravděpodobností muži ve věku 45 až 60 let, kteří byli propuštěni z práce a obtížně si kvůli svému vyššímu věku nebo kvalifikaci hledají nové zaměstnání, tomu odpovídá jednak významný nárůst domácností s přednostou, kterému je 45 - 54 let, resp. 55 - 64 let, tak i podíl nezaměstnaných ve skupině.

Podíl sociálních příjmů na čistých peněžních příjmech domácností celkem se oproti zjištěním z MC 1996 mírně zvýšil. Nejvíce se tento poměr zvýšil u domácností důchodců, naopak k největšímu propadu došlo u domácností osob samostatně výdělečně činných. V případě domácností s nezaopatřenými dětmi se tento podíl mírně snížil, kde se to projevilo nejvíce u domácností s jedním ekonomicky aktivním členem. Významnější byl pokles i u domácností bez ekonomicky aktivní osoby a domácností s jedním ekonomicky aktivním členem a 2 dětmi.

Podle decilového rozdělení došlo k výraznému poklesu podílu sociálních příjmů na čistých peněžních příjmech u třetího decilu, méně významný byl pokles u druhého a čtvrtého decilu. U domácností bez nezaopatřených dětí a s ekonomicky aktivními členy se snížil podíl sociálních příjmů na čistých peněžních příjmech přibližně o 8%. Pokud se podíváme na domácnosti z hlediska věku, ekonomické aktivity a stáří jejich přednostů, pak zjistíme, že podíl sociálních příjmů na čistých peněžních příjmech se snížil, a to především u přednostů ve věku 50 až 59 let.

Subjektivní názory

Subjektivní názory domácností se týkají především základních životních potřeb, jako je bydlení, stravování a toho, jak domácnost vycházela se svými příjmy. Rozhodujícím hlediskem analýzy je sociální skupina domácností a příjem ve vztahu k životnímu minimu.

Se svými příjmy vycházela většina domácností s menšími nebo většími obtížemi, pouze jedno procento nemělo finanční problémy. Nejhorší příjmová situace je u domácností nezaměstnaných, jen necelým šesti procentům postačoval příjem na všechny potřeby, ale přibližně 17% těchto domácností nemělo ani na nákup levných potravin. Více jak jedna polovina domácností nezaměstnaných měla vážné problémy, jak vyjít se svými příjmy. Přibližně 40% ostatních domácností vycházela s příjmy s většími či menšími obtížemi.

Finanční situace většiny domácností se oproti předchozímu roku nezměnila, pouze u domácností nezaměstnaných se zřetelně zhoršila. Částečně se zhoršila finanční situace u jedné čtvrtiny všech domácností. Určité zlepšení uvedlo pouze 9 % domácností. Náklady na bydlení představují pro více jak jednu třetinu domácností velkou finanční zátěž, u domácností nezaměstnaných je to téměř dvakrát tolik (70 %), pouze pro necelá 2% těchto domácností to není finanční problém. Spořit na bydlení si ale mohlo dovolit téměř 15 % domácností nezaměstnaných. Naopak nejmenší zátěží je bydlení pro domácnosti osob samostatně výdělečně činných. Problémy s úhradou plateb za bydlení (nájem, energie) měly všechny typy domácností, kromě domácností samostatně výdělečně činných v zemědělství, které bydlí většinou ve vlastním domě. K největším potížím, které se týkají bydlení, patří velikost bytu (domu) a špatný stavebně - technický stav.

Většina domácností s příjmy do životního minima vycházela se svými příjmy s velkými obtížemi, docela snadno pouze 1,3 %. Příjem více jak poloviny těchto domácností postačoval pouze na nejlevnější věci a potraviny, celá pětina neměla ani na nákup nejlevnějších potravin. Pro tři čtvrtiny domácností do ŽM představují náklady na bydlení velkou finanční zátěž. Finanční situace čtvrtiny těchto domácností se oproti předchozímu roku zřetelně zhoršila, ke zřetelnému zlepšení nedošlo u žádné domácnosti.

Ve vybavenosti domácností jsou největší rozdíly mezi domácnostmi s příjmy do životního minima a domácnostmi s trojnásobkem životního minima ve vlastnictví osobního

automobilu a pevného telefonu. Osobní automobil vlastní pouze čtvrtina domácností do životního minima, u „bohatých“ domácností jsou to tři čtvrtiny.

Podle sociální skupiny domácností jsou značné rozdíly mezi zaměstnanci a nezaměstnanými ve vlastnictví osobního automobilu, který vlastní jen třetina domácností nezaměstnaných, zatímco u domácností zaměstnanců je to dvakrát tolik. Pevný telefon a automatickou pračku vlastní o jednu pětinu víc domácností zaměstnanců než nezaměstnaných.

Na otázku, které předměty by domácnosti chtěly mít (nevlastní je), ale nemohou si je dovolit, odpovědělo necelých 14 % domácností, že by chtělo vlastnit osobní vůz., v případě domácností nezaměstnaných to bylo 35 %. Nejméně „atraktivní“ je z tohoto pohledu vlastnictví ledničky, kterou by si přálo mít pouze necelé 1 % domácností – je ovšem třeba dodat, že velká většina je vybavena.

Závěr

Šetření sociální situace domácností 2001 (SSD 2001) ukázalo, že se oproti zjištěním Mikrocenzu 1996 zvýšil podíl domácností pod hranicí životního minima o 1,3 procentního bodu, snížil se však průměrný počet členů na domácnost, počet ekonomicky aktivních osob se mírně zvýšil. V porovnání s rokem 1996 se čisté peněžní příjmy domácností úhrnem reálně zvýšily o necelá 3 %. K největšímu reálnému nárůstu došlo u sociálních příjmů, naopak k poklesu došlo u ostatních příjmů. Podle sociální skupiny domácností nejvíce narostly čisté příjmy u ostatních domácností. Výraznější nárůst byl také u domácností osob samostatně výdělečně činných, důchodců a nezaměstnaných. Sociální příjmy vzrostly pouze u třech typů domácností, nezaměstnaných, důchodců a ostatních. U těchto domácností tvoří sociální příjmy polovinu až více než tři čtvrtiny čistých peněžních příjmů. Ostatním typům domácností sociální příjmy reálně poklesly.

Pod hranicí chudoby (podle metodiky EUROSTATu) je dvakrát více domácností než pod hranicí životního minima. Mezi typy domácností, kde je riziko chudoby nejvyšší, patří neúplné čisté rodiny, rodiny, kam patří domácnosti svobodného a rozvedeného rodiče. Index rizika chudoby je u této domácnosti více než 4krát vyšší než u úplných čistých rodin. Nejmenší riziko chudoby je u nerodinných domácností - žen.

Faktorem, který významně ovlivňuje chudobu domácností, je počet dětí, více jak polovina domácností se čtyřmi a více dětmi je pod hranicí chudoby, riziko chudoby je přibližně 6krát vyšší než u domácností jen s jedním dítětem. Bezdětná domácnost má 2krát menší riziko chudoby než domácnost s dítětem.

Z hlediska sociálního postavení přednosta domácnosti jsou chudobou nejvíce ohroženy ostatní domácnosti (přednosta není ekonomicky aktivní, ani není příjemcem důchodu) a domácnosti nezaměstnaných, kterých je chudých ve skupině 47%, resp. 39 %. Nejnižší index rizika chudoby je u domácností zaměstnanců a domácností důchodců s ekonomicky aktivními členy, které mají také nejmenší zastoupení chudých ve skupině. Nejvíce chudých lze nalézt u věkové skupiny do 24 let a také ve střední kategorii do 44 let, nejlépe jsou na tom osoby starší 65 let.

Podle subjektivních názorů více jak 60 % domácností pod životním minimem vycházela se svým příjmem s velkými obtížemi a jejich finanční situace se oproti předchozímu roku nezměnila nebo se poněkud zhoršila, pětina těchto domácností neměla ani na nákup levných potravin. Více jak polovina domácností pod hranicí chudoby vycházela se svým příjmem velmi obtížně, velmi snadno pak žádná domácnost, zhoršení finanční situace oproti předchozímu roku je obdobné jako u domácností pod životním minimem. Přibližně 15 % chudých domácností nemělo ani na nákup levných potravin.

4. Mezinárodní srovnání: role sociálních příjmů a chudoba

Rozložení sociálních příjmů v ČR v mezinárodním srovnání

Srovnání distribuce sociálních příjmů v populaci s jinými zeměmi ukazuje některé specifické vlastnosti českého systému sociálního zabezpečení.

Je zřejmá relativně značná nivelizace příjmů v ČR ve srovnání s jinými zeměmi, když diferenciaci příjmů ekonomicky aktivních jsme blízcí např. Dánsku. Naproti tomu sociální příjmy jsou u nás, podobně jako i v Německu, jen mírně více směřovány k nižším příjmovým skupinám v porovnání s ostatními příjmovými skupinami (je to hlavně efekt vcelku malého podílu dávek na děti na příjmech domácností). Naproti tomu země jako Dánsko, kde dávky jsou štědré, nebo Velká Británie, kde dávky jsou méně štědré, ale přitom cílené, se vyznačují relativně vyšší cíleností dávek k nižším příjmovým skupinám.

Jiný obraz zjišťujeme v oblasti důchodů, kde patříme spíše k těm zemím, které přes důchody značně nivelizují příjmy důchodců (srovnatelné Dánsko však na rozdíl od ČR doplňuje základní státní systém výrazně doplňkovými důchodovými schématy). Celkové příjmy důchodců jsou u nás totiž značně nivelizované v porovnání se všemi srovnávanými zeměmi a vedle toho i značně závislé na důchodech z veřejného státního systému, mnohem více než je tomu v jiných zemích.

T a b u l k a 40 A Proporce sociálních příjmů v různých příjmových skupinách (v %)

decily	ekonomicky aktivní						důchodci					
	celkové příjmy			sociální příjmy			celkové příjmy			sociální příjmy		
	1-3	4-7	8-10	1-3	4-7	8-10	1-3	4-7	8-10	1-3	4-7	8-10
ČR	19,2	37,5	43,3	32,3	37,2	30,0	24,4	39,4	36,2	24,8	40,4	34,8
HU	15,0	35,5	49,5	8,7	42,8	28,5	18,0	36,2	45,8	21,8	41,0	37,2
DK	18,3	38,5	43,2	43,4	38,9	17,7	19,7	35,5	27,0	28,5	44,6	27,0
D	13,2	34,8	52,0	31,7	37,6	30,7	16,3	35,8	47,9	19,5	38,5	42,0
UK	13,9	35,4	50,7	54,5	33,9	11,7	16,9	33,3	49,9	27,4	42,9	29,8
OECD	13,9	35,0	51,1	36,2	37,9	25,9	15,9	33,3	50,8	22,2	40,3	37,4

Poznámka: údaje za země OECD podle OECD 2002 (data z let 1994 a 1995), Maďarsko 1997, ekvivalenční škála s elasticitou 0.5. (Pramen Whiteford P. 2002, OECD)

Údaje pro ČR podle SRÚ 2001, ekv. škála s elasticitou 1, 0.7, 0.5.

Je třeba poznamenat, že v případě využití spotřební jednotky, která by byla obdobná s analýzou OECD (tedy odmocnina počtu členů) namísto námi využití škály (1.0, 0.7, 0.5), by byly počty členů v domácnostech s nízkými příjmy ve skupině ekonomicky aktivních ještě nižší, a proto i o něco vyšší příjmy na spotřební jednotku, stejně jako vyšší transfery na spotřební jednotku, takže pozice domácností s nižšími příjmy by byla relativně z hlediska alokace příjmů (i sociálních příjmů) o něco výhodnější. U vyšších příjmových skupin by tomu bylo naopak (více členů, nižší příjmy). Tedy příjmové rozložení by bylo patrně vyrovnanější a sociální transfery více cílené k nižším skupinám, a jejich dopad na celkové příjmy o něco větší.

Na druhé straně je nutno počítat s tím, že soubor statistiky rodinných účtů nezahrnuje tak vysokou proporcii domácností s nejnižšími příjmy, jak by odpovídalo jejich skutečnému zastoupení v populaci, takže v realitě je tendence k vyšší příjmové nerovnosti. Takto lze považovat oba zmíněné efekty z hlediska příjmového rozložení za protichůdné. Analýzu rozložení sociálních příjmů podle rodinných účtů lze tak považovat za jistou aproximaci k analýze OECD.

Efektivnost sociálních příjmů při eliminaci chudoby v mezinárodním srovnání

Zatím jsme nemohli využít individuální data z Šetření sociální situace domácností k zhodnocení dopadu sociálních příjmů na eliminaci chudoby v roce 2001, protože na základě spotřební jednotky použité Eurostatem nejsou k dispozici srovnatelné údaje.

Využíváme však dat z Mikrocenzu 1996 - jsou relevantní vzhledem k tomu, že v té době byl nastaven systém Státní sociální podpory v základních parametrech shodně s těmi, které platily v roce 2001. Tato data byla zpracována tak, aby umožnila zhodnotit úroveň chudoby a přínos sociálních transferů při její eliminaci.¹ Data plně umožňují mezinárodní srovnání; využita je autory Sainsbury a Morissens pro všechny země ekvivalenční škála OECD I (1, 0.7, 0.5).

Stručně řečeno, v mezinárodním srovnání byla ještě v polovině devadesátých let chudoba v ČR mimořádně nízká a efektivnost sociálních dávek mimořádně vysoká.

I na počátku 90. let byla chudoba v ČR nižší než ve skandinávských zemích či v Beneluxu, kde jsou ovšem daleko nákladnější sociální systémy: výdaje na sociální zabezpečení kolem 30 % HDP a více, v ČR něco málo přes 20 % HDP.

Bylo to dáno koincincencí několika okolností: nízkou nezaměstnaností, nízkou mírou sociálních nerovností a relativně štedrými sociálními dávkami (pozůstatek minulého režimu) dplněnými novými příjmově testovanými dávkami (jako zejména státní vyrovnávací příspěvek, aj.). Efektivnost sociálních dávek v redukci chudoby byla mimořádně vysoká jako důsledek kombinace štedrosti dávek s jejich cíleností, ale také jako důsledek malých příjmových rozdílů - dávky za takových okolností snadno napomáhají chudým k vyrovnání s ostatní populací.

V průběhu 90. let pak chudoba rostla. Potvrzuje se, že jsou různé cesty dosažení efektivnosti sociálních dávek (viz Mitchell 1991): jde jednak o štedrost dávek a o cílenost, v konfrontaci s jejich potřebou - tedy mírou a strukturou chudoby. Obecným trendem ve světě jsou dva procesy - snižování objemu ST celkem a zvyšování cílenosti k chudým. To platí i pro ČR a další transformující se země. V ČR konkrétně se v důsledku relativně výrazného trendu v obou zmíněných směrech jen mírně snížila efektivnost sociálních transferů jako celku. Narostla však podstatně efektivnost testovaných dávek a jejich příspěvek k redukci chudoby (vlivem rekonstrukce dávek směřovaných k dětem na testované dávky) - tím v polovině devadesátých let stále ČR vedla zebříček zemí s nízkou úrovní chudoby a vysokou efektivností transferů.

¹ Srovnej Sainsbury, D., Morissens A. 2002. Poverty in Europe in the mid-1990s: the effectiveness of means-tested benefits. *Journal of European Social Policy* 12 (4): 307-327.

T a b u l k a 41 A Chudoba a efektivnost sociálních transferů při eliminaci chudoby (celá populace), počátek 90. let

	chudí v %	efektivnost transferů v redukci chudoby (relativně)	efektivnost transferů v redukci chudoby (absolutně)	efektivnost v redukci chudoby (relativně): testované dávky	efektivnost v redukci chudoby (absolutně): testované dávky
Česká republika (1992)	2,9	90,7	22,8	14,0	0,5
Maďarsko (1991)	11,8	75,1	35,6	8,2	1,1
Švédsko (1992)	11,9	70,7	28,8	38,0	7,2
Polsko (1992)	16,7	68,5	36,3	n.u.	n.u.
Dánsko (1992)	9,1	68,1	19,5	37,5	5,5
Belgie (1992)	11,2	65,4	21,2	1,0	0,2
Francie (1989)	18,2	59,8	27,1	3,2	0,6
Nizozemsko (1991)	11,1	56,2	14,4	17,1	2,3
Finsko (1991)	9,4	55,4	11,7	28,7	3,8
Španělsko (1990)	16,8	54,4	20,1	4,6	0,8
Německo (1989)	11,8	52,9	13,3	7,5	1,0
Itálie (1991)	19,6	48,7	18,6	n.u.	n.u.
Velká Británie (1991)	20,6	34,4	10,8	20,0	5,2

Pramen: Sainsbury, Morissens, 2002, upraveno

Hranice chudoby jako 60 % mediánu příjmů (ekvivalenční škála 1.0, 0.7, 0.5)

T a b u l k a 42 A Chudoba a efektivnost sociálních transferů při eliminaci chudoby (celá populace), polovina 90. let

	chudí v %	efektivnost transferů v redukci chudoby (relativně)	efektivnost transferů v redukci chudoby (absolutně)	efektivnost v redukci chudoby (relativně): testované dávky	efektivnost v redukci chudoby (absolutně): testované dávky
Česká republika (1996)	6,5	76,8	21,5	39,4	4,2
Švédsko (1995)	9,7	75,1	29,2	36,5	5,5
Maďarsko (1994)	16,1	70,3	38,2	9,7	1,8
Francie (1994)	10,2	63,2	29,4	9,1	1,7
Polsko (1995)	22,6	61,8	36,5	15,2	4,0
Finsko (1995)	10,2	60,8	15,9	33,1	5,1
Belgie (1997)	13,4	60,5	20,5	5,4	0,8
Německo (1994)	13,6	53,6	15,7	16,7	2,7
Nizozemsko (1994)	13,3	51,2	14,0	16,2	2,6
Itálie (1995)	23,3	46,1	19,9	0,7	0,2
Velká Británie (1995)	20,7	41,3	14,5	29,1	8,5
Dánsko	11,6	n.ú.			
Španělsko	18,1	n.ú.			

Pramen: Sainsbury, Morissens, 2002, upraveno

Hranice chudoby jako 60 % mediánu příjmů (ekvivalenční škála 1.0, 0.7, 0.5)

Na druhé straně můžeme sledovat, že ohrožení některých marginálních skupin populace chudobou je v ČR značné: jde především o nezaměstnané (v Itálii, Velké Británii a v ČR jsou pokud jde o výši a dobu poskytování podpor v nezaměstnanosti nejhůžší zajištění), ale i o samoživitelky a o rodiny s třemi a více dětmi. U těchto skupin je v ČR mimořádný rozdíl v jejich specifických mírách chudoby a obecné míře chudoby. Také se jejich ohrožení chudobou v průběhu první poloviny devadesátých let výrazně zhoršilo a data ze “Šetření

sociální situace domácností z roku 2001“ napovídají, že situace je v současné době dost podobná (viz jiná část zprávy).

Lze říci, že jde o skupiny, které jsou blokovány od ekonomické aktivity a více méně závislé na životním minimu. Nepůsobí už na ně dávky státní sociální podpory, jež jsou v řadě případů štedré. Životní minimum naopak nedosahuje úrovně hranice relativní chudoby podle konvence Eurostatu.

Naopak je zatím v tomto porovnání stále relativně dobré zajištění starších věkových skupin, i když se od počátku devadesátých let o něco zhoršilo, a nutno říci, že při využití jiné ekvivalenční stupnice (viz Eurostat) by byly výsledky jiné.

T a b u l k a 43 A Chudoba vybraných skupin populace: nezaměstnaní

	počátek 90. let	polovina 90.let
Česká republika	37,8	63,1
Dánsko	15,0	n.u.
Finsko	24,9	25,1
Maďarsko	26,8	36,5
Švédsko	28,7	21,3
Polsko	30,2	51,5
Nizozemsko	40,3	28,4
Francie	45,0	51,5
Německo	47,1	19,8
Belgie	48,1	55,4
Španělsko	66,3	n.u.
Velká Británie	70,8	64,7
Itálie	82,6	72,4

Pramen: Sainsbury, Morissens, 2002, upraveno

Hranice chudoby jako 60 % mediánu příjmů (ekvivalenční škála 1.0, 0.7, 0.5)

T a b u l k a 44 A Chudoba vybraných skupin populace: osamělé matky

	počátek 90. let	polovina 90.let
Česká republika	13,0	34,9
Maďarsko	12,1	23,6
Finsko	12,2	12,7
Švédsko	14,7	14,1
Dánsko	16,2	n.u.
Polsko	16,5	28,6
Belgie	16,6	22,4
Itálie	28,1	49,0
Španělsko	33,0	n.u.
Francie	39,8	38,1
Nizozemsko	43,3	38,8
Německo	44,9	52,6
Velká Británie	53,8	52,2

Pramen: Sainsbury, Morissens, 2002, upraveno

Hranice chudoby jako 60 % mediánu příjmů (ekvivalenční škála 1.0, 0.7, 0.5)

T a b u l k a 45 A Chudoba vybraných skupin populace: úplné rod. se třemi a více dětmi

	počátek 90. let	polovina 90.let
Česká republika	6,8	20,0
Švédsko	16,8	11,9
Finsko	18,3	22,6
Dánsko	18,8	n.u.
Nizozemsko	22,3	17,9
Belgie	23,4	24,9
Německo	25,4	34,4
Maďarsko	27,5	34,4
Polsko	31,8	47,6
Francie	32,0	30,2
Španělsko	35,5	n.u.
Velká Británie	39,0	41,9
Itálie	47,0	51,8

Pramen: Sainsbury, Morissens, 2002, upraveno

Hranice chudoby jako 60 % mediánu příjmů (ekvivalenční škála 1.0, 0.7, 0.5)

T a b u l k a 46 A Chudoba vybraných skupin populace: staří lidé nad 65 let

	počátek 90. let	polovina 90.let
Česká republika	1,4	4,5
Nizozemsko	5,8	11,2
Maďarsko	10,0	9,6
Dánsko	12,2	n.u.
Německo	12,5	8,6
Švédsko	13,3	4,6
Belgie	13,7	15,4
Španělsko	13,7	n.u.
Finsko	15,9	6,2
Itálie	16,9	14,8
Polsko	17,3	13,4
Francie	18,3	14,7
Velká Británie	26,6	18,1

Pramen: Sainsbury, Morissens, 2002, upraveno

Hranice chudoby jako 60 % mediánu příjmů (ekvivalenční škála 1.0, 0.7, 0.5)

Pokud jde o roli sociálních transferů nutno říci, že v ČR je pro uvedené marginální skupiny spíše malá. Například pro nezaměstnané redukuje chudobu asi z 80% na 63% zatímco ve Švédsko z 80 % na 20 %, ve Francii z 82 % na 52 %. Podobně pro osamělé matky je jen malá redukce - z 48 % na 35 %, ale v Polsku ze 75 % na 28 %, ve Francii z 67 % na 37 %, v Nizozemsku ze 78 % na 38 %. Pouze u starých lidí patříme k zemím kde je redukce chudoby největší - to ovšem je v důsledku toho, že jiné příjmy tyto lidé většinou nemají (a není u nás běžné mít doplňkové zajištění příjmu ve stáří, spíš naopak), a tak efektivnost transferů v ČR je do jisté míry důsledkem závislosti seniorů na důchodech.

V každém případě lze ale uzavřít, že efektivnost sociálních dávek v ČR jako celku při redukci chudoby je v celku populace velmi dobrá i v mezinárodním srovnání a v důsledku toho chudoba nepostihuje rozsáhlé a početné kategorie populace. Svou roli v tom sehrává kombinace dávek ze sociálního pojištění, dávek státní sociální podpory, v menší míře role dávek sociální péče (pomoci). Je však zjevné relativně vysoké ohrožení některých skupin populace, které jsou vázané na příjmy pouze ze sociálních dávek.

Dobry efekt systemu sociálních dávek na eliminaci chudoby, který je patrný z mezinárodního srovnání je dán více okolnostmi. Patří k nim zejména:

- rozsah chudoby před sociálními transfery,
- štědrost sociálních dávek,
- cílenost sociálních dávek.

Zdá se, že v České republice dochází k souběhu několika příznivých okolností: rozsah chudoby před transfery není extrémně vysoký - patříme k zemím s menšími nerovnostmi v příjmech a chudí před transfery představují méně než 30 % populace, což je méně např. než v Itálii, ve Velké Británii, ve Švédsku, srovnatelné se zeměmi jako Belgie, Nizozemsko, Německo, více než ve Finsku, Francii.

Štědrost i cílenost sociálního systému jsou přitom na relativně slušné úrovni a kompenzující efekt dávek je vysoký (se známými nepříznivými dopady na pracovní pobídky). Vysoká je cílenost sociálních dávek, jak jsme již ukázali v předchozím rozboru.

K tomu, abychom posoudili, jaká je kompenzační úroveň („štědrost“) systému sociálních dávek v ČR, můžeme použít modelové mezinárodní srovnání „poměrů náhrady“ sociálních dávek v relaci ke mzdě, pro čtyři typy domácností na dvou úrovních příjmu.

Zajímáme se v tomto případě především o dávky sociální pomoci (a dávky státní sociální podpory), protože tyto kompenzují příjem v situaci, kdy nastává propad pod životní minimum či jeho násobek. Odhlížíme od dávek sociálního pojištění.

T a b u l k a 47 A Čisté poměry náhrady pro čtyři typy rodin a dvě výdělkové úrovně – dlouhodobě nezaměstnaní po 5 letech, (předpokládá se vyčerpání nároku na dávky v nezaměstnanosti), v úvahu je bráno zdanění mezd) (rok 1999)

	průměrný výdělek				66,7 % průměrného výdělku			
	jednotlivec	pár bez dětí	pár, dvě děti	osamělý rodič, dvě děti	jednotlivec	pár bez dětí	pár, dvě děti	osamělý rodič, dvě děti
ČR	37	60	80	74	54	84	100	96
Belgie	45	57	68	69	60	80	84	86
Rakousko	55	57	72	69	58	59	78	74
Dánsko	60	69	80	79	85	96	102	97
Finsko	53	71	89	62	73	92	100	69
Francie	30	28	42	43	43	41	59	60
Německo	54	52	65	63	63	61	71	71
Maďarsko	28	28	38	40	28	28	39	41
Itálie	0	4	18	14	0	5	21	17
Nizozemsko	60	69	71	61	74	83	85	76
Polsko	33	50	74	56	48	72	93	81
Slovensko	38	62	80	60	54	90	100	100
Španělsko	23	28	39	37	32	40	57	51
Švédsko	54	71	85	59	79	102	110	70
Švýcarsko	54	68	75	69	78	99	100	96
Velká Británie	46	57	80	71	66	80	88	81

Pramen: Benefits and Wages, OECD 2002

Úroveň dávek sociální pomoci v ČR je podobná jako v nejštědřejších skandinávských systémech či Švýcarska (a také Slovenska). Platí to zejména pro skupiny s nízkými výdělky: v nich, kde dávka sociální pomoci vyrovnává čistý příjem v čtyřčlenné rodině, kde nejvýše jeden člen rodiny pracuje. Totéž platí pro osamělého pracujícího rodiče. Při úrovni minimálních mezd, které jsou pod úrovní poloviny průměrné mzdy, by ovšem

poměry náhrady pracovní příjem vysoce převýšily. Nižší jsou poměry náhrady pro bezdětné domácnosti, zejména pro jednotlivce.

Příjmová chudoba v Evropské unii a České republice

Analýza vychází z harmonizovaného šetření o příjmech a životní úrovni domácností v zemích Evropské unie - European Community Household Panel (ECHP), zpracované Eurostatem, které probíhalo ve třech vlnách od roku 1994 do roku 1996. V tabulce 48 A je uveden index rizika chudoby v ČR a zemích EU, index je vypočítán jako podíl zastoupení chudých domácností v dané skupině a domácností této skupiny na celku. Dále je zde uveden procentuální podíl chudých domácností na celkovém počtu domácností daného typu.

T a b u l k a 48 A **Ohrožení chudobou v zemích EU (1996) a ČR (SSD 2001)**

	EU 13 (1996)	ČR	EU 13 (%)	ČR (%)
druh dom. podle prac. aktiv.:				
pracující	0,77	0,67	13	5
nepracující - nezaměstnané	2,96	5,66	51	44
nepracující - důchodci	1,09	0,95	19	7
nepracující - ostatní neaktivní	3,06	6,75	53	53
druh dom. - typ EU:				
jednotlivec, mladší 65 let	1,26	1,98	22	15
jednotlivec, 65 let a více	1,46	1,58	25	12
dvojice, oba mladší 65 let	0,53	0,28	9	2
dvojice, aspoň jeden 65 let a více	0,94	0,16	16	1
dvojice s 1 dítětem (mladší 18 let)	0,60	0,65	10	5
dvojice se 2 dětmi	0,81	0,75	14	6
dvojice se 3 a více dětmi	1,44	2,32	25	18
dvojice s aspoň 1 dítětem a dalšími členy	0,97	1,18	17	9
neúplná rodina	1,84	3,38	32	26
ostatní domácnosti	1,06	0,87	18	7
druh dom. podle vzdělání:				
nízká úroveň	1,50	2,86	26	22
střední úroveň	0,82	0,91	14	7
vysoká úroveň	0,41	0,23	7	2

Pramen: European social statistics - Income, poverty and social exclusion, Eurostat 2000 a vlastní výpočty

Ekonomická aktivita domácnosti je důležitým faktorem při eliminaci chudoby. Osoby v domácnostech s ekonomicky aktivním přednostou mají nejmenší riziko chudoby, podíl těchto osob ve skupině je v EU 13 %, což je 2,5 krát více než v České republice. Riziko chudoby je u této skupiny v ČR nižší než v zemích EU. Domácnosti nepracujících (ostatní neaktivní) mají největší riziko chudoby ze všech domácností, více jak polovina těchto domácností v ČR a v EU je chudých. Druhou nejvíce ohroženou skupinou jsou nezaměstnaní, kteří mají u nás téměř 2krát větší riziko chudoby, chudých ve skupině je v ČR 45 %, v zemích EU více jak jedna polovina.

Podle typu domácnosti jsou v zemích EU nejvíce ohroženy chudobou lidé z neúplných rodin, více jak jedna třetina osob žijících v těchto domácnostech je pod hranicí chudoby. Bezdětné dvojice pod 65 let a dvojice s jedním dítětem jsou ohroženy chudobou nejméně, 90 % obou typů je nad hranicí chudoby. Téměř shodný index ohrožení chudobou

mají domácnosti jednotlivců nad 65 let a dvojice se třemi a více dětmi, chudých je jedna čtvrtina. Ve většině zemí EU jsou více ohroženy chudobou jednotlivci starší 65 let než dvojice ve stejné věkové kategorii, výjimkou je Španělsko a Nizozemsko, kde je situace opačná. Pokud porovnáme neúplné rodiny a osoby žijící v domácnostech dvojic s jedním nebo dvěma dětmi, pak ve všech státech EU je ohrožení chudobou vyšší u prvně jmenovaného typu domácnosti.

Podle vzdělání jsou osoby v domácnostech s nízkým vzděláním (oba partneři se základním nebo žádným vzděláním) nejvíce postiženi chudobou, a to téměř dvakrát více než u osob z domácností se střední úrovní vzdělání (alespoň jeden z partnerů má vystudovanou střední školu). Poloviční index rizika chudoby oproti domácnostem se střední úrovní vzdělání mají osoby v domácnostech s vysokou vzdělanostní úrovní (alespoň jeden z partnerů má vysokoškolské vzdělání). Podíl chudých v této skupině je jen 7%, což je dvakrát méně než u střední úrovně vzdělání. Největší rozdíl mezi vzdělanostními skupinami je v Portugalsku, kde vysoké vzdělání (irch. 0,03) znamená zřetelně menší riziko chudoby než u nízké úrovně vzdělání (irch. 1,17). Výraznější rozdíly v této oblasti jsou i mezi jednotlivými zeměmi EU, kdy například Rakousko má v případě domácností s vysokým vzděláním nejvyšší index rizika chudoby (irch. 0,76), tento index je více jak podstatně vyšší než v Irsku a Portugalsku. Osoby v domácnostech s nízkým vzděláním jsou nejméně ohroženy chudobou v Portugalsku, nejvíce pak v Dánsku.

Na základě analýzy lze uvést, že síla vazby mezi chudobou a vzdělanostní úrovní domácnosti závisí nejvíce na pracovní (ne)aktivitě domácnosti. Nejvíce jsou chudobou ohroženy domácnosti bez ekonomicky aktivních členů s alespoň jedním nezaměstnaným a nízkou vzdělanostní úrovní, riziko chudoby je u těchto domácností vyšší než u ekonomicky aktivních domácností s nízkou vzdělanostní úrovní. Častěji jsou však osoby z domácností s nízkou úrovní vzdělání nezaměstnaní. Osoby z domácností s vysokou úrovní vzdělání, pracujících i nezaměstnaných, jsou přibližně o polovinu méně ohroženy chudobou než domácnosti se střední úrovní vzdělání.

Analýza dat ukázala, že v České republice jsou domácnosti s ekonomicky aktivním přednostou méně ohroženy než v zemích EU, podíl těchto domácností (z úhrnu domácností) je však v ČR o 9 procentech bodů nižší. Naopak domácnosti s nezaměstnaným přednostou mají dvakrát vyšší index rizika chudoby, zastoupení tohoto typu domácností v populaci je v ČR a zemích EU přibližně stejné. U profilu rizika výskytu chudoby dle druhu domácnosti je riziko nejvyšší u neúplných rodin, to platí jak pro EU, tak i pro ČR, chudých je v této skupině více jak třetina, resp. jedna čtvrtina domácností. Podíl neúplných rodin v celku domácností je v ČR přibližně o 2 procentí body nižší. V zemích EU je chudobou nejméně ohrožen typ domácnosti - dvojice (oba mladší 65 let), v ČR je to domácnost dvojice (alespoň jeden je mladší 65 let), chudých je v této skupině pouze 1 %. Výraznější rozdíly mezi ČR a EU jsou ve výskytu chudoby u domácností podle úrovně vzdělání, u nízké úrovně je riziko chudoby téměř dvakrát vyšší u nás než v zemích EU. Obdobná situace je i u domácností s vysokým vzděláním, podíl chudých v této skupině je v ČR 3,5 krát nižší než v EU. V naší zemi je však podíl domácností s vysokou úrovní vzdělání (na celku domácností) o 10 % bodů nižší.

Závěry

Můžeme konstatovat, že rozložení celkových sociálních transferů pro ekonomicky aktivní je v České republice málo cílené v porovnání k skupinám s nižšími příjmy v porovnání s jinými zeměmi. Je to dáno malou vahou dávek specificky určených ekonomicky aktivním, zejména dávek v nezaměstnanosti a dávek spojených s dětmi (dávky jsou v porovnání s jinými dávkami, jako jsou důchody, případně nemocenské dávky spíše nízké). Mezinárodní srovnání ukazuje, že relativní výše dávek určených ekonomicky aktivním, jako jsou dávky

v nezaměstnanosti, přídavky na děti a do jisté míry i dávka v mateřství jsou z hlediska relace na průměrné mzdy spíše nízké. Pokud jde konkrétně o dávky v nezaměstnanosti, patříme k zemím, kde jsou poměry náhrady nejnižší. Přídavky na děti v relaci k průměrné mzdě jsou pro průměrné a vyšší příjmy (domácností v rozmezí 1,8 až 3,0násobku životního minima) rovněž nízké - jsou srovnatelné nejspíše s dávkami na děti v zemích jižní Evropy. Vyšší jsou však pro skupiny s příjmy blízkými životnímu minimu, lze říci, že na úrovni obvyklé ve většině jiných zemí Evropy, nad to ale pobírají v ČR domácnosti s nízkými příjmy sociální příplatek. Dávky v mateřství jsou v ČR na úrovni nemocenských dávek, zatímco v mnoha jiných zemích jsou poměry náhrady vyšší než u nemocenských dávek a v některých případech nahrazují plně předchozí mzdu (k tomu blíže výzkumná zpráva o příjmech domácností podle statistik rodinných účtů za roky 2000-2001).

Naproti tomu důchody, a proto i příjmy důchodců jsou velmi nivelizované v mezinárodním srovnání (což je dáno konstrukcí důchodů - výraznou redukcí výpočtového základu důchodů, s vysokým redistributivním účinkem a dosud malou vahou doplňkových schémat při doplnění důchodů ze základního pilíře).

Některé sociální dávky adresované ekonomicky aktivním (zejména dávky v nezaměstnanosti a dávky vyplácené na děti) jsou spíše relativně nízké ve vztahu k příjmům domácností (i když částečně cílené podle příjmů) a jejich dostupnost není vždy jednoznačná. Stojí například za to si povšimnout, že jistá malá část domácností s dětmi s nejnižšími příjmy (asi 13 %) nevyužívá sociální příplatek, i když lze z porovnání za poslední roky vidět, že jeho využití se zlepšilo. Přesto účinek sociálních příjmů na eliminaci chudoby definované podle hranice chudoby EU (a po výdajích na bydlení) není u některých typů domácností tak silný, jak by bylo možno očekávat. Po odečtení výdajů na bydlení jsou příjmovou deprivací i v souboru rodinných účtů ohroženy v relativně značné míře některé kategorie populace, jako jsou samoživitelky, úplné rodiny s třemi a více dětmi, obecně nejčastěji mladí lidé. Lze ale přesto říci, že je i tak rozhodně eliminována „výraznější příjmová deprivace“ těchto domácností.

Na druhé straně příjmové postavení rodin s dětmi, zejména neúplných rodin a rodin s třemi a více dětmi, je o dost horší proti jiným domácnostem. Sociální transfery jejich relativní příjmovou situaci zlepšují spíše mírně, přestože jsou značně cílené podle příjmu domácností.

Vysoká efektivnost sociálních příjmů při eliminaci chudoby pro celek populace poněkud kontrastuje s jejich nižší efektivností ve vztahu k některým skupinám ekonomicky aktivního obyvatelstva, jež jsou na sociální příjmy více odkázány: nezaměstnaní, samoživitelky, rodiny s vyšším počtem dětí. Efektivnost sociálních příjmů je vysvětlena jednak velkou cíleností dávek, jednak i tím, že úroveň dávek sociální pomoci v porovnání s pracovními příjmy v ČR je podobná jako v nejtědřejších skandinávských systémech či Švýcarska a „poměr náhrady“ je pak vysoký. Platí to zejména pro skupiny s nízkými výdělky a způsobuje to ovšem jiný problém - narušení pracovních pobídek.

B Příjemci sociálních dávek a jejich příjmy

1. Dávky státní sociální podpory a jejich dopad na domácnosti

Úvod

Jednou z dílčích fází projektu „Monitorování chudoby v ČR“ definovaných již v pilotní studii je analýza databáze dávek státní sociální podpory, jako významného zdroje příjmů domácností s nízkými příjmy. Jde o první pokus takto nashromážděné údaje využít jako zdroj informovanosti o příjmové situaci těchto domácností. Prostřednictvím analýzy počtu poživatelů sociálního příplatku a příspěvku na bydlení (zde dávky SSP výrazně ovlivňující rozpočet domácností) sledujeme strukturu příjemců sociálních dávek, zejména těch, s nízkými příjmy (do 1,0 životního minima) a demonstrujeme efekt působení sociálních dávek na životní úroveň jednotlivých typů domácností. Jako hlavní kritérium efektu působení dávek byl zvolen rozdíl v počtu domácností žadatelů do životního minima před zápočtem těchto dávek do příjmů domácností (tržní příjem) a po jejich zohlednění v příjmové situaci domácností (konečný příjem), (blíže viz subkap. 1.2).

Ve spolupráci s oddělením statistické metodiky a rozborů Ministerstva práce a sociálních věcí ČR jsme získali data o poživatelích dávek SSP. Jednotlivá data jsou agregovanými informacemi o příjemcích vyplacených dávek SSP v požadovaném období včetně jejich počtu a pocházejí z databází firmy OKStat. Za aktuální období jsme zvolili konec roku 2002, přesněji dávky vyplacené v prosinci za listopad a ostatní zpětně vyplacené dávky v tomto roce. Pro možnost meziročního srovnání jsme v určitých fázích podrobili analýze také identická data agregovaná za stejné období roku 2001. Po určitých matematických úpravách jsme sestavili matice dat, přičemž jsme zohledňovali zejména takové sociální charakteristiky domácností, jako jsou počet členů dané domácnosti, typ domácnosti (úplná, neúplná, bezdětná), počet dětí v domácnosti a počty nezaměstnaných členů v domácnosti, to vše ve vztahu ke kategorizaci dle násobků životního minima domácnosti. V následujících subkapitolách jsou demonstrovány dílčí charakteristiky populace poživatelů dávek SSP tak, jak postupně vyplývaly z analýz.

1.1. Struktura příjemců dávek státní sociální podpory

S ohledem na to, že se jedná o první demonstrativní analýzu populace poživatelů dávek SSP, zvolili jsme pro její účely skupiny poživatelů sociálního příplatku a příspěvku na bydlení jako reprezentativních dávek systému SSP, jež významnou měrou přispívají ke skladbě rozpočtu nízkopříjmových domácností. Pro posouzení dynamiky vývoje v oblasti dávek SSP jsme totožné analýzy počtu žadatelů a příjemců dávek realizovali i pro stejné období roku 2001, nicméně tyto nejsou v závěrech demonstrovány, neboť jejich výsledky mají pouze srovnávací charakter a jak je patrné z dalšího textu, neliší se příliš od výsledků roku 2002. Rozdíly v počtech v meziročním srovnání jsou dány především existencí zpětně vyplacených dávek. Zatímco ve výsledných stavech za rok 2001 jsou zohledněny všechny zpětně vyplacené dávky za celý sledovaný rok, v případě roku 2002 jsou zohledněny zpětně vyplacené dávky pouze za období do 31. srpna sledovaného roku. Uvedené rozdíly pak tvoří zhruba 10% souboru příjemců dávek SSP, přičemž ale struktura příjemců zůstává v meziročním srovnání nezměněna. V případě sociálního příplatku jsme analýze podrobili pouze domácnosti s dětmi, což vyplývá z nároku na tento typ dávky, u příspěvku na bydlení jsou součástí analyzovaných databází všechny typy domácností.

Sociální příplatek

Celkový počet příjemců sociálního příplatku k aktuálnímu období prosinec 2002 činí **426 421** rodinných domácností (zde domácností s dětmi) v případě tržního příjmu, (426 452 v případě konečného příjmu). Celkový počet rodinných domácností v populaci dle sčítání lidu

k 1. 3. 2001 činí **1 434 175**, tedy zhruba **30%** domácností v populaci rodinných domácností je závislých na příjmech ze sociálního příplatku. Ve srovnání se stejným obdobím předchozího roku nedošlo k výraznému poklesu ani růstu počtu příjemců tohoto druhu dávky. Údaj za prosinec 2001 činí 464 521 domácností žadatelů v případě tržního příjmu (konečný příjem pro toto období není zjišťován). Jak již bylo řečeno, v souladu s existencí zpětně vyplácených dávek, nelze meziroční rozdíl přisuzovat efektu vyplývajícímu z rychlejšího růstu úrovně mezd ve vztahu k méně dynamickému zvyšování úrovně životního minima, nýbrž objemu měsíců, za něž jsou zpětně vyplácené dávky sumarizovány ve výsledných výstupech. Výraznější rozdíl jsme nezaznamenali ani v rozložení počtu příjemců v souvislosti s kategorizací dle životního minima. V obou sledovaných letech se největší měrou na počtu žadatelů podílejí zástupci kategorie do 1,0 násobku životního minima (73,5% podle tržního příjmu a 35,2% podle konečného příjmu). V ostatních kategoriích dle násobků životního minima nejsou v meziročním srovnání patrné žádné významné rozdíly. Zdůvodnění rozdílů v meziročním srovnání na základě existence zpětně vyplácených dávek se dotýká i příspěvku na bydlení, proto již v dalším upustíme od objasňování jednotlivých hodnot a budeme je uvádět s odvoláním na výše uvedenou skutečnost.

Ve struktuře domácností žadatelů o sociální příplatek převládají většinou domácnosti čtyř - a vícečlenné (téměř 47%), následují domácnosti tříčlenné (zhruba 32%). Z hlediska počtu dětí v domácnosti jsou nejčastějšími poživateli sociálního příplatku domácnosti se dvěma a jedním dítětem. Tento typ rodin se podílí na počtu příjemců dávky téměř 84 procenty. Téměř tři čtvrtiny příjemců sociálního příplatku jsou domácnosti, v nichž přednostově domácnosti jsou zaměstnaní, respektive v domácnosti nežije člen, jenž by byl evidován jako uchazeč o zaměstnání. Tento typ domácností je následován typem domácností s jedním nezaměstnaným členem, jehož podíl na příjemcích činí v průměru zhruba 23%. Dvě třetiny příjemců dávky tvoří domácnosti úplné, třetinu domácnosti neúplné (viz tabulková část 1B a 2B v příloze).

Ve struktuře nejohroženějších domácností, tzn. domácností příjemců sociálního příplatku nacházejících se v kategorii do 1,0 životního minima převládají opět domácnosti čtyř - a vícečlenné (44,2% z celku těchto domácností podle tržního příjmu, 36% podle konečného příjmu). V typologii domácností dle počtu dětí jsou nejčastější skupinou příjemců domácnosti s jedním dítětem (41,65% z celku těchto domácností podle tržního příjmu, 47,7% podle konečného příjmu), v těsném závěsu jsou to pak skupiny se dvěma dětmi. V analýze podle tržního příjmu převládají mezi těmito domácnostmi ty, v nichž nežije nezaměstnaný člen (67%), významnou měrou se na celku podílí i domácnosti s jedním nezaměstnaným členem (29%). V analýze podle konečného příjmu je trend obdobný, nicméně dochází k určitým přesunům v počtu příjemců u těchto dvou typů domácností (už jen 50,5% domácností bez nezaměstnaného člena, 41,07% s jedním nezaměstnaným členem v domácnosti). Větší měrou se na celku žadatelů o sociální příplatek podílí úplné domácnosti (63,5 % podle tržního příjmu, po získání nároku - podle konečného příjmu - 55% příjemců). Jednotlivé změny v incidenci uvedených typů domácností v celku domácností v kategorii do 1,0 životního minima u tržního příjmu a konečného příjmu jsou vyvolány efektem působení výplaty dávek těmito domácnostem (blíže viz subkapitola 1.2).

Příspěvek na bydlení

Nárok na dávku tohoto druhu mohou uplatňovat všechny typy domácností v populaci včetně domácností bezdětných, jsou-li nájemci či vlastníky bytu. Celkový počet příjemců příspěvku na bydlení k aktuálnímu období prosinec 2002 činí **329 602** všech sledovaných typů domácností v případě tržního příjmu (329 619 v případě konečného příjmu). Celkový počet všech typů domácností v populaci zjištěný dle sčítání lidu k 1. 3. 2001 činí **4 186 188**. Příjemci příspěvku na bydlení je tedy zhruba **8%** domácností v populaci. Ani zde nedošlo ve

srovnání se stejným obdobím pro rok 2001 k významnému poklesu či růstu v počtu příjemců tohoto typu dávky (údaj za prosinec 2001 činí 345 873 domácností žadatelů - tržní příjem, konečný příjem pro toto období nezjišťován).

Ve skladbě domácností žadatelů o daný typ dávky převažují především domácnosti čtyř a vícečlenné (43%). Rozložení ostatních typů domácností příjemců zohledňující počet členů se pohybuje mezi 17% a 22%. Zhruba tři čtvrtiny všech příjemců jsou domácnosti rodinné (tedy domácnosti s dětmi) a čtvrtinu příjemců tvoří domácnosti bezdětné (většinou domácnosti jednotlivců). Z analýzy dále vyplývá, že téměř dvě třetiny domácností příjemců tvoří domácnosti bez nezaměstnaného člena a zhruba třetinu tvoří domácnosti s nezaměstnaným, přičemž téměř 30 procenty se na celku příjemců podílí domácnosti s jedním nezaměstnaným členem. Kritérium úplnosti rodin není v případě příspěvku na bydlení uplatňováno, tudíž takové členění neuvádíme ani v naší analýze (viz tabulková část 1B a 2B v příloze).

S ohledem na typologii domácností incidence uvnitř skupiny domácností žadatelů o příspěvek na bydlení nacházejících se pod úroveň životního minima více méně odpovídá incidenci v celku domácností zúčastněných v systému SSP. Nejvíce jsou mezi žadateli o tento typ dávky zastoupeny domácnosti čtyř - a vícečlenné (38,7% podle tržního příjmu, 32,8% podle konečného příjmu). Ostatní typy domácností s ohledem na počet jejich členů jsou mezi žadateli/příjemci zastoupeny více či méně rovnoměrně. Necelou třetinu tvoří domácnosti bezdětné a zhruba 70% domácnosti s dětmi (bez rozdílu mezi tržním příjmem a konečným příjmem). K určitým posunům ve vztahu žadatel (tržní příjem) a příjemce (konečný příjem) dochází u typologie dle počtu nezaměstnaných členů domácnosti. Zatímco podle tržního příjmu mezi žadateli výrazně převládají domácnosti bez nezaměstnaného člena (téměř 60%, s jedním nezaměstnaným členem 33%), podle konečného příjmu je vyšší podíl mezi příjemci dávky domácností s jedním nezaměstnaným členem (48,5%, domácností bez nezaměstnaného člena 35,7%). Efekt vyvolávající tyto změny je blíže popsán v subpkt. 1.2.

Většina žadatelů o sociální příplatek a příspěvek na bydlení se nachází pod zákonem stanovenou úrovní životního minima. V momentě, kdy je posuzován pouze jejich tržní příjem (příjem bez jakýchkoliv dávek SSP a dalších příjmů typu důchodů, nemocenských dávek, dávek sociálního pojištění apod.), se pod úroveň životního minima nachází 73,5% žadatelů o sociální příplatek a zhruba 80% žadatelů o příspěvek na bydlení. Poté, co začne působit efekt výplaty sociálních dávek se pod úroveň životního minima stále nachází 35,2% domácností příjemců sociálního příplatku a 33,5% domácností příjemců příspěvku na bydlení. Prakticky stejné hodnoty četností žadatelů a příjemců vykazuje i analýza za rok 2001. Druhou nejčetnější skupinou žadatelů o oba druhy dávek jsou žadatelé z kategorie do 1,2 násobku životního minima (14,2% z celku příjemců sociálního příplatku a zhruba 11,2% z celku příjemců příspěvku na bydlení). Relativně vysoké procento příjemců se nachází i v kategorii do 1,6 násobku hranice životního minima (asi 12% - sociální příplatek a 9% - příspěvek na bydlení). Počty příjemců v ostatních kategoriích jsou zanedbatelné.

1.2 Efekt dávek státní sociální podpory

Jedním z důležitých efektů plynoucích z poskytování sociálních dávek je zvyšování životní úrovně v rodinách s nízkými nebo nedostatečnými příjmy. Je zřejmé, že již kategorie životního minima zabudovaná v konstrukci sociálních dávek určuje podstatnou roli těchto dávek v udržitelnosti sociálních standardů nízkopříjmových domácností. Proto jsme také v naší analýze užili kategorii životního minima a jeho násobků jako hlavního zdroje demonstrace efektu dávek na příjmovou situaci domácností.

Pro potřeby demonstrace efektu jsme dále vycházeli z kategorie tržního příjmu a konečného příjmu domácností žádajících o dávky SSP. Jak již bylo řečeno, tržní příjem domácností je tvořen pouze příjmem referenční osoby ze mzdy a jiných finančních požitků

plynoucích z pracovní aktivity dané osoby, tedy bez požitků z jakýchkoliv dávek SSP, sociálního pojištění, případně dalších dávek. Zde je na místě připomenout, že v procesu nárokování dávek hraje významnou roli kategorie příjmu rozhodného (tržní příjem plus příjmy ze sociálního pojištění, nemocenské dávky, důchody a některé z dávek SSP), jenž však pro potřeby demonstrace efektu z požívání sociálních dávek není v intencích této analýzy rozhodující. Výsledný efekt je demonstrován přesunem počtu žadatelů mezi jednotlivými kategoriemi násobků životního minima při zohlednění výši tržního příjmu a konečného příjmu, který je již sumou tržního příjmu a ostatních druhů dávek, tedy i dávek SSP.

Na příkladu sociálního příplatku a příspěvku na bydlení demonstrujeme posun počtu příjemců těchto dávek v jednotlivých pásmech násobků životního minima v situacích před nárokem na dávku a po jeho získání. Přesné rozložení počtu příjemců zohledňující jak kritérium násobku životního minima, tak strukturu cílové populace vymezují tabulky v příloze (tabulková část 1B a 2B), jež jsou řazeny v členění zachovávajícím hledisko posunu k vyšším násobkům životního minima v souvztažnosti s přechodem od tržního příjmu k příjmu konečnému. Vzhledem k množství dat obsažených v tabulkách soustředíme v dalším svou pozornost ke kritické skupině žadatelů pohybujících se pod zákonem stanovenou hranicí životního minima. V následující tabulce 1 B je provedeno srovnání počtu žadatelů o vybrané druhy dávek SSP nalézajících se pod hranicí životního minima ve vztahu k tržnímu a konečnému příjmu. Tato skupina je charakteristická tím, že v ní dochází ke kumulaci potenciálních klientů systému dávek sociální péče, bereme-li v potaz klasifikaci tržního příjmu pro určení nároku na dávky SSP.

T a b u l k a 1 B Poživatelé dávek SSP do 1,0 ŽM (sociální příplatek + příspěvek na bydlení) (listopad 2002)

kritéria členění		tržní příjem				konečný příjem			
		sociální příplatek		příspěvek na bydlení		sociální příplatek		příspěvek na bydlení	
		počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
počet členů domácnosti	1	1	0	57 125	17,33	1	0	24 020	7,29
	2	72 612	17,03	47 060	14,28	46 153	10,82	24 340	7,38
	3	102 091	23,94	57 385	17,41	49 718	11,66	25 690	7,79
	4 a více	138 403	32,46	101 930	30,93	54 026	12,67	36 095	10,95
	celkem	313 108	73,43	263 772	80,03	149 898	35,15	110 255	33,45
počet nezaopatřených dětí	1	130 419	30,58	67 068	20,35	71 491	16,76	31 349	9,51
	2	128 660	30,17	78 759	23,9	54 267	12,73	29 743	9,02
	3 a více	54 026	12,67	38 101	11,56	24 139	5,66	15 518	4,71
	bezdětní	x	x	79 844	24,22	x	x	33 645	10,21
	celkem	313 108	73,43	263 772	80,03	149 898	35,15	110 255	33,45
počet osob v evidenci ÚP	1	89 581	21,01	86 454	26,23	61 567	14,44	53 402	16,2
	2	13 025	3,05	17 524	5,32	11 707	2,75	13 583	4,12
	3	899	0,21	3 281	1	860	0,2	2 745	0,83
	4 a více	92	0,02	1 222	0,37	91	0,02	1 134	0,34
	ne v evidenci	209 511	49,13	155 291	47,11	75 673	17,74	39 391	11,95
	celkem	313 108	73,43	263 772	80,03	149 898	35,15	110 255	33,45
typ domácnosti	úplná	198 885	46,64	x	x	82 084	19,25	x	x
	neúplná	114 223	26,79	x	x	67 814	15,9	x	x
	celkem	313 108	73,43	x	x	149 898	35,15	x	x

Poznámka: 1) % = podíl žadatelů o sociální příplatek a příspěvek na bydlení v dané kategorii z celku žadatelů o tyto dávky
2) x = údaj nezjišťován

Zatímco podle tržního příjmu se počet žadatelů o dávky nacházejících se pod úrovní životního minima pohybuje kolem 313 000 (sociální příplatek) a 264 000 (příspěvek na bydlení), poté, co jsou žadatelům dávky přiznány, tzn. sumarizovány s jejich tržním příjmem a ostatními dávkami ze systému SSP (ale i dávkami ze sociálního pojištění), klesá jejich počet na méně než polovinu (149 800 v případě sociálního příplatku a 110 200 v případě příspěvku na bydlení). Reálný obraz tohoto posunu demonstrují hodnoty relativních četností zde zastupujících podíl počtu příjemců dávek nalézajících se pod hranicí životního minima z celkového počtu příjemců těchto dávek. Je-li jako kritérium nároku na dávku zohledňován pouze tržní příjem, spadá do pásma pod hranicí životního minima téměř 74% žadatelů v případě sociálního příplatku a 80% žadatelů v případě příspěvku na bydlení. Poté, co začne působit efekt výplaty těchto dávek na stabilizaci příjmové situace domácností, přesunuje se více než polovina původních žadatelů o dávku do kategorií ohraničených vyšším násobkem životního minima a pod hranicí této hodnoty zůstává již jen 35% žadatelů o sociální příplatek a 34% žadatelů o příspěvek na bydlení. Z těchto žadatelů se dále rekrutují klienti systému dávek sociální péče. Efekt působení sociálních dávek je tedy zřejmý především ve snižování počtu osob žijících pod hranicí životního minima, což v konečném důsledku v kombinaci s efektivním vyplácením dávek sociální péče vede k minimalizaci finančních nákladů spojených s ošetřováním tohoto systému.

Z výsledků obsažených v tabulkách relativních četností v příloze k této kapitole (tabulková část 1B a 2B) je také zřejmý posun mezi jednotlivými typy domácností uvnitř ohrožené skupiny příjemců dávek žijících pod hranicí životního minima. Tak např. v případě sociálního příplatku jsou nejčetnější skupinou žadatelů o dávku (po zohlednění tržního příjmu) čtyř - a vícečlenné domácnosti (asi 44%), kdežto po přiznání této dávky (konečný příjem) se podíl jednotlivých typů domácností stabilizuje zhruba na stejné úrovni (asi 33%). Znatelný je posun zejména při zohlednění počtu osob v evidenci úřadů práce v jednotlivých domácnostech, kdy po přiznaném nároku na dávky dochází ke změnám v incidenci mezi jednotlivými typy rodin (klesá podíl domácností bez nezaměstnaného člena v rodině z 67% na 50% a naopak roste podíl domácností s jedním nezaměstnaným členem z 28,6 % na 41%). Stejně tak klesá podíl úplných domácností zastoupených mezi příjemci pod hranicí životního minima (63,5% ⇒ 54,7%) a roste podíl domácností neúplných (36,5% ⇒ 45%). Obdobný trend demonstrují výstupy v případě příspěvku na bydlení (viz tabulky relativních četností – tabulková část 1B a 2B v příloze k této kapitole). Z výše uvedeného vyplývá, že nejohroženější skupinou domácností, z nichž se stávají potenciální klienti systému dávek sociální péče jsou tak domácnosti neúplné, mezi úplnými domácnostmi s dětmi jsou to domácnosti se dvěma a více dětmi a domácnosti s nezaměstnaným členem.

Jakkoliv výplata dávek SSP posunuje domácnosti příjemců dávek do vyšších příjmových skupin domácností, stále zůstává velká část (téměř třetina) populace příjemců dávek SSP pod hranicí životního minima. Jak se tento stav odráží v celkové populaci domácností reflektuje následující subkapitola.

1.3 Podíl příjemců dávek státní sociální podpory na celkové populaci domácností

V předchozích subkapitolách jsme sledovali strukturu příjemců dávek SSP a jejich rozložení v rámci populace příjemců dávek. Byly popsány jednotlivé charakteristiky přesunů v rámci pásem násobků životního minima uvnitř dané populace. V této části se zaměříme především na souvislosti mezi charakteristickým stavem dané populace a reálným stavem v celkové populaci domácností v ČR. Zde opět odkazujeme na přílohy pro tuto kapitulu v tabulkové části 1B a 2B. V jednotlivých tabulkách je v absolutních i relativních hodnotách popsán stav populace příjemců dávek SSP. Tabulky jsou v příloze řazeny tak, aby byly viditelné jednotlivé rozdíly v počtech příjemců jak sociálního příplatku, tak příspěvku na bydlení, a to v situacích před nárokem na tyto dávky (tržní příjem) a po jeho získání (konečný

příjem). V souvislosti se specifiky kategorizace příjemců jsme následně v některých případech provedli srovnání na celkovou populaci domácností, přičemž byla dodržena výše specifikovaná linie záměru analýzy.

Vzhledem k frekventovanosti případů v rámci celé skupiny příjemců sociálních dávek jsme se opět zaměřili na sledování podílu populace příjemců dávek nalézajících se pod hranicí životního minima na celkové populaci domácností. V případě sociálního příplatku jsme sledovali podíl domácností příjemců dávek s dětmi na celkové populaci domácností s dětmi, u příspěvku na bydlení jsme tento podíl sledovali v celé populaci všech typů domácností. Výsledky v rámci jednotlivých kategorizací charakteristik domácností (počet osob v domácnosti, počet dětí v domácnosti a úplnost x neúplnost domácnosti) jsou demonstrovány v posledním sloupci přílohových tabulek absolutních četností. V následujícím stručně popisujeme účinnost dávek SSP na redukci počtu domácností pod kritickou hranicí životního minima, přičemž jako ukazatel tohoto efektu nám slouží právě podíl těchto domácností na celkové populaci domácností v ČR. Pro zachování kontinuity tabulkového výkladu dodržujeme schéma dělení na analýzu příjemců sociálního příplatku a analýzu příjemců příspěvku na bydlení.

Sociální příplatek

V celkové populaci domácností s dětmi žije před přiznáním sociálních dávek pod hranicí životního minima zhruba 22% z nich, přičemž nejohroženější skupinou jsou čtyř - a vícečlenné domácnosti (9,6%). Jde zejména o rodiny se dvěma a více dětmi (těch je mezi poživateli sociálních dávek více než 66%). Bereme-li v úvahu hledisko úplnosti a neúplnosti dané domácnosti, pak ve struktuře domácností příjemců sociálního příplatku převažují především domácnosti neúplné (33%), jedná se pravděpodobně o samoživitelky. Úplných domácností je mezi příjemci sociálního příplatku zhruba 18%. Situace se poněkud mění, stane-li se sociální dávka příjmem rozpočtu domácnosti. Popsaným efektem posune domácnost do vyšších pásem násobku životního minima (efekt analýzy konečného příjmu) a pod hranicí životního minima zůstane v konečném důsledku pouze 10,5 % populace domácností s dětmi. V rámci jednotlivých kategorií struktury domácností dochází k částečným přesunům v souvislosti s procentuálním zastoupením jednotlivých typů domácností v celé populaci. Po nárokování sociálního příplatku již nejsou znatelné rozdíly mezi jednotlivými typy domácností z hlediska počtu jejich členů. Všechny typy těchto domácností jsou mezi příjemci pod hranicí životního minima zastoupeny zhruba stejným procentuálním podílem na celkové populaci (3,5%). Dochází také k posunu při uplatnění kritéria počtu dětí v rodině. Příjemci sociálního příplatku pod kritickou hranicí životního minima jsou nejvíce rodiny se třemi a více dětmi (20%). S ohledem na úplnost domácnosti zůstávají i v případě analýzy konečného příjmu pod hranicí životního minima především domácnosti neúplné, nicméně jejich procentuální podíl na celkové populaci domácností s dětmi se s příjmem v podobě sociálního příplatku snížil na necelých 20%. Efekt uplatnění nároku na sociální příplatek je tedy zřetelný i v souvislosti s analýzou příjemců této dávky ve vztahu k celkové populaci.

Příspěvek na bydlení

U příspěvku na bydlení jsme ve vztahu k určení podílu příjemců této dávky na celkové populaci všech typů domácností upustili od analýzy souvislostí mezi úplnými a neúplnými domácnostmi. Uvedená souvislost v charakteristikách domácností není v případě této dávky formálně kategorizována. Podíl žadatelů o příspěvek na bydlení nalézajících se pod hranicí životního minima činí 6,3% v celkové populaci domácností. Rozdíly mezi jednotlivými typy domácností nejsou výrazně patrné. Větší procento zastoupení v celkové populaci vykazují pouze domácnosti čtyř - a vícečlenné, s čímž souvisí i vyšší procento zastoupení domácností s třemi a více dětmi (téměř 32%). Naopak bezdětné domácnosti

žadatelů se na celkové populaci domácností podílejí pouze necelými 3%. Po zavedení příspěvku na bydlení do kategorie příjmů domácností dochází opět k posunu počtu příjemců dávky mezi jednotlivými hranicemi násobků životního minima a v konečném důsledku se snižuje podíl všech příjemců této dávky nalézajících se pod hranicí životního minima, a to téměř o 4% v celkové populaci domácností na 2,6%. Účinek příjmu z příspěvku na bydlení se také odráží v přesunech podílovosti jednotlivých typů domácností příjemců v celkové populaci domácností pod hranicí životního minima. Zohledníme-li jako kritérium počet dětí v domácnosti, docházíme ke stejnému závěru jako v případě sociálního příplatku. I mezi příjemci příspěvku na bydlení jsou kritickou skupinou domácností pod úrovní životního minima zejména domácnosti se třemi a více dětmi (téměř 13%).

Z předchozích závěrů je zřejmé, že sociální dávky (zde sociální příplatek a příspěvek na bydlení) svým efektem posunu počtu příjemců těchto dávek mezi jednotlivými pásmy násobku životního minima redukuje soubor domácností nacházejících se pod hranicí životního minima na více než polovinu původního podílu těchto příjemců v celkové populaci domácností. Přesto i po implementaci dávek SSP zůstává pod hranicí životního minima vysoký podíl neúplných domácností, domácností s nezaměstnaným členem a domácností s více dětmi.

Shrnutí

Dávky státní sociální podpory jsou významným nástrojem posílení rozpočtové situace domácností s nízkými příjmy. Svým charakterem jsou to dávky, jejichž prostřednictvím je eliminován počet nejchudších domácností ve společnosti, s výrazným zacílením na domácnosti rodin. Prostřednictvím analýzy počtu poživatelů sociálního příplatku a příspěvku na bydlení je v této kapitole demonstrován efekt působení sociálních dávek na životní úroveň jednotlivých typů domácností. K demonstraci efektu nám posloužila kategorie tržního a konečného příjmu žadatelů/příjemců sociálních dávek.

Dynamika vývoje v oblasti poptávky po dávkách SSP v meziročním srovnání je charakteristická neměnnou strukturou domácností, jež tvoří klientelu závislou na příjmech z tohoto systému.

Ve struktuře domácností žadatelů o sociální příplatek v souvislosti se zavedenou typologií domácností převládají domácnosti vícečlenné, které tvoří téměř 80% všech žadatelů. Jde zejména o domácnosti s jedním a dvěma dětmi. V téměř 65% domácností nežije nezaměstnaný člen domácnosti. V ostatních případech se jedná o domácnosti s jedním nezaměstnaným členem. Dvě třetiny příjemců dávky tvoří domácnosti úplné, třetinu domácností neúplné. Struktura žadatelů uvnitř nejohroženější skupiny (do 1,0 životního minima) více méně odpovídá struktuře populace všech žadatelů o sociální příplatek.

Struktura domácností žadatelů o příspěvek na bydlení je obdobná jako v případě sociálního příplatku. Vzhledem k charakteru dávky je navíc doplněna o domácnosti jednotlivců vlastních, popř. najímajících byt. Ty tvoří zhruba čtvrtinu všech žadatelů o tento typ dávky. Obdobné je i rozložení jednotlivých typů domácností uvnitř skupiny žadatelů nacházejících se pod kritickou hranicí životního minima.

Většina žadatelů o oba typy dávek se při zohlednění tržního příjmu nachází pod zákonem stanovenou hranicí životního minima (73,5% u sociálního příplatku, 80% u příspěvku na bydlení).

Efekt výplaty sociálních dávek je demonstrován reálným pohybem objemu příjemců těchto dávek v jednotlivých pásmech násobků životního minima v situacích před nárokem na dávku (tržní příjem) a po jeho získání (konečný příjem). Poté, co začne působit efekt výplaty těchto dávek na stabilizaci příjmové situace domácností, přesunuje se více než polovina původních žadatelů o dávku do kategorií ohraničených vyšším násobkem životního minima a pod hranicí této hodnoty zůstává již jen 35% žadatelů o sociální příplatek a 34% žadatelů o

příspěvek na bydlení. Tento objem příjemců se stává reálným zdrojem klientely systému dávek sociální péče. Efekt působení sociálních dávek je tedy zřejmý především ve snižování počtu osob žijících pod hranicí životního minima a jejich přesunu do vyšších pásem násobku této kategorie, což v konečném důsledku snižuje nároky na vyplácení dávek sociální péče. Je také zřejmý posun v souvislosti s incidencí uvnitř ohrožené skupiny příjemců dávek žijících pod hranicí životního minima. Snižuje se jednak objem příjemců dávek pod hranicí životního minima a jednak dochází ke změnám podílů jednotlivých typů domácností na celku těchto domácností. Nejohroženějšími typy domácností se v této souvislosti stávají domácnosti neúplné, mezi úplnými domácnostmi s dětmi jsou to domácnosti se dvěma a více dětmi a domácnosti s nezaměstnaným členem.

Efekt výplaty sociálních dávek je zřetelný i v analýzách souvislostí mezi charakteristickým stavem dané populace a reálným stavem v celkové populaci domácností v ČR, přičemž jako ukazatel tohoto efektu slouží podíl těchto domácností na celkové populaci domácností v ČR.

Příjemci dávek nacházející se pod hranicí životního minima poté, co se součástí jejich příjmů staly i dávky SSP, se v další fázi stávají potenciálními uchazeči o dávky sociální péče. Proto také jejich struktura více méně koresponduje se strukturou klientů systému dávek sociální péče. Jedná se především o neúplné domácnosti (samoživitelky), úplné domácnosti s více dětmi, domácnosti s nezaměstnaným členem a částečně přecházejí ze systému dávek SSP i domácnosti bezdětné, především domácnosti jednotlivců. Mezi příjemci dávek sociální péče tvoří bezdětné domácnosti (obzvláště pak jednotlivci) vysoký podíl (až 60%). Jsou to však z velké části ty domácnosti, jež nepodléhají nároku na dávky SSP, např. mladí lidé, jež bydlí v domácnostech svých rodičů, popř. domácnosti nesplňující nárok na dávky SSP vážící se bezprostředně k výchově dětí. Struktura klientely systému dávek sociální péče je v mnohém výrazně ovlivněna funkcí dávek SSP, které značnou část rodin s dětmi vzdalují z pásma chudoby. Sociální transfery, ať už se jedná o dávky sociální péče nebo dávky SSP, popř. jiný typ sociálních příjmů, významnou měrou participují na rozpočtech domácností s nízkými příjmy.

2. Příjemci dávek sociální péče a jejich příjmy, se zaměřením na specifika bezdětných domácností

Úvod

Tato kapitola vychází z dat sociálních referátů vedených k 30. 6. 2002. V první fázi projektu „Monitorování chudoby v ČR“ jsme provedli analýzu zaměřenou na možnost využití těchto dat pro reprezentativní šetření, jež by umožnilo nahlédnout příjmové rozložení, počet a strukturu chudých domácností. První fáze proběhla s uspokojivými výsledky prokazujícími smysluplnost monitorování chudoby v České republice prostřednictvím databázi sociálních referátů. Nyní předkládáme rekapitulaci zjištěných obecných souvislostí a na základě podnětů ze semináře o chudobě (27. 3. 2003, Brno) rozšiřujeme tuto kapitulu o charakteristiku bezdětných domácností, jež jsou převládajícím typem domácností tvořících klientelu systému dávek sociální péče.

2.1 Obecná zjištění o příjemcích dávek sociální péče

Realizovaná analýza obsahovala data z 28 referátů sociální péče (29 000 domácností sociálně potřebných) z různých velikostních typů lokalit. V rámci každého velikostního typu byly přiměřeně zastoupeny lokality s rozdílnou mírou nezaměstnanosti, což umožnilo vzájemná srovnání a analýzu faktorů, které počty a strukturu příjemců sociálních dávek ovlivňují. Lokality byly rozděleny do několika velikostních skupin - velkoměsta s více než 300 tis. obyvateli, velká města se 100 tis. obyvateli, středně velká města s 60 tis. obyvateli, malá města do 50 tis. obyvatel a města a obce do 15 tis. obyvatel (podrobněji viz dílčí zpráva „Příjemci dávek sociální péče z titulu sociální potřeby: jejich počty, struktura, příjmy - evidence z dat sociálních referátů“, VUPSV Brno - Tomáš Sirovátka, Robert Trbola, 12/2002).

Výběr lokalit byl ovlivněn skutečností, že referáty sociální péče nejsou vybaveny jednotným softwarem. Oslovili jsme proto asi 50 sociálních referátů, které byly jednotně vybaveny. Údaje jsme získali od 28 z nich. V jednotlivých regionech byly sledovány stejné proměnné určující charakter tamní populace - věková struktura obyvatelstva, podíl obyvatelstva se základním vzděláním jako důležitý faktor ovlivňující míru nezaměstnanosti, průměrná délka evidence příjemců dávek a míra nezaměstnanosti. Předností analýzy takto získaných dat je, že poskytuje vyčerpávající obraz příjemců dávek sociální péče, a to v závislosti na přesnosti, s níž je příslušná evidence vedena. Analyzovat lze celou databázi příjemců dávek a v ní vedená data. Vyloučí se přitom riziko chyby spojené s výběrem, např. při dotazníkovém šetření, a také rizika vyplývající z nepřesností odpovědí, např. při dotazování na příjmy.

Výběr lokalit vcelku dobře odrážel situaci v české populaci. V průměru mají sledované lokality asi dvě třetiny populace v produktivním věku a oproti tomu 17 procent populace do 15 let a stejně tak asi 17 procent populace nad 60 let. To odpovídá průměrnému složení populace za Českou republiku. K 1. 7. 2001 činí celorepublikový průměr populace do 15 let zhruba 16,07 % a celorepublikový průměr populace nad 60 let 18,48 %. Jednotlivé skupiny lokalit se statisticky významně neliší. Porovnáme-li však podíl dětí či podíl starých lidí v populaci, je možné zjistit určité rozdíly v jednotlivých lokalitách. Velikostní skupiny lokalit se však významně liší, zkouáme-li podíl populace se základním vzděláním (Pearsonův korelační koeficient mezi jejich podílem a velikostní skupinou je 0,786 při HV 0,000). Ve velkoměstech je tento podíl nižší, zatímco v menších městech a obcích vyšší. V průměru dosahuje podíl nekvalifikovaných osob 20 procent, průměr v ČR se blíží 19 procentům. Poněkud více se sledované lokality liší v míře nezaměstnanosti. Není zde ovšem zřejmá souvislost s velikostí lokality. Roli hraje spíše region. V průměru byla ve sledovaných

lokalitách nezaměstnanost na úrovni 11,5 %, což je o poznání více než činil průměr v ČR (9,4 %).

2.1.1 Struktura příjemců dávek sociální péče

K základním charakteristikám příjemců dávek sociální péče z titulu sociální potřeby patří jejich počet, struktura podle typu domácnosti, nezaměstnanost a doba závislosti na dávkách.

Počty příjemců dávek sociální péče jsme vztáhli k počtu ekonomicky aktivních v dané lokalitě. Vhodnější relací by bylo jejich vztážení k počtu domácností, protože příjemci dávek reprezentují vlastně domácnosti. Tento údaj však v době zpracování analýzy nebyl za lokality ze sčítání v roce 2001 k dispozici. Analýza dat ve sledovaných lokalitách ukázala v průměru asi 6% podíl příjemců dávek sociální péče v relaci k ekonomicky aktivním (vztážno k domácnostem lze tento podíl odhadovat na 7%) Počty příjemců dávek sociální péče se v jednotlivých velikostních skupinách obcí příliš neliší (viz tab.č. 2 B).

T a b u l k a 2 B Průměrné hodnoty základních charakteristik lokalit a příjemců dávek

velikost lokality		populace do 15 let	populace nad 60 let	populace se zákl. vzděláním	úplné rodiny s dětmi	neúplné rodiny s dětmi	bezdětné domácnosti	poživatelé do 25 let
nad 300 tis.	prům. hodnota	15,8%	16,7%	15,8%	7,5%	20,2%	72,2%	29,2%
	počet lokalit	8	8	8	5	5	5	8
cca 100 tis.	prům. hodnota	16,8%	17,8%	20,4%	11,2%	17,4%	71,4%	37,1%
	počet lokalit	2	2	2	2	2	2	2
50 – 65 tis.	prům. hodnota	16,6%	17,5%	20,9%	19,5%	19,0%	61,5%	31,3%
	počet lokalit	3	3	3	3	3	3	3
25 – 50 tis.	prům. hodnota	17,2%	17,6%	21,4%	11,8%	20,4%	67,8%	32,5%
	počet lokalit	7	7	7	7	7	7	7
5 – 15 tis.	prům. hodnota	17,8%	17,7%	24,1%	18,0%	18,0%	63,9%	33,2%
	počet lokalit	8	8	8	8	8	8	8
celkem	prům. hodnota	16,9%	17,4%	20,4%	13,8%	19,2%	67,0%	32,0%
	počet lokalit	28	28	28	25	25	25	28

velikost lokality		příjemci SD z ek. akt.	nezam. z celku	nezam. v úplných rodinách	nezam. v neúplných rodinách	nezam. v bezdět. dom.	doba evid. (měs)
nad 300 tis.	prům. hodnota	6,8%	80,6%	66,4%	34,7%	94,5%	16,3%
	počet lokalit	8	5	5	5	5	5
cca 100 tis.	prům. hodnota	6,5%	81,2%	94,3%	69,7%	96,8%	19,2%
	počet lokalit	2	2	1	1	2	2
50 – 65 tis.	prům. hodnota	5,1%	87,8%	87,3%	56,3%	97,3%	19,2%
	počet lokalit	3	3	3	3	3	2
25 – 50 tis.	prům. hodnota	6,1%	91,2%	89,1%	66,6%	99,0%	19,4%
	počet lokalit	7	7	7	7	7	7
5 – 15 tis.	prům. hodnota	7,3%	88,7%	90,6%	54,9%	98,9%	18,5%
	počet lokalit	8	8	8	8	8	7
celkem	prům. hodnota	6,6%	87,1%	84,8%	54,9%	97,7%	18,4%
	počet lokalit	28	25	24	24	25	23

Poznámka: první tři sloupce tabulky jsou vztáжены k populaci lokalit, ostatní sloupce - údaje k příjemcům sociálních dávek

Struktura příjemců dávek sociální péče je spíše mladá. Asi třetina příjemců dávek je ve věku do 25 let a více než polovina do 35 let, jen asi 7% příjemců dávek je starší 55 let. Ve struktuře převažují jednoznačně bezdětné domácnosti. Představují téměř 66 % analyzovaných domácností. Zhruba 14% tvoří úplné domácnosti a 20% domácnosti neúplné. Mezi neúplnými domácnostmi s dětmi převažují domácnosti s jedním dítětem (asi dvě třetiny), mezi domácnostmi úplnými s dětmi převažují domácnosti se dvěma či více dětmi (rovněž asi dvě třetiny). V celkovém souboru dat obsahujícím kolem 29 000 referenčních domácností byl zhruba ve 20 000 případech zastoupen typ bezdětné domácnosti. Tento fakt nás vedl k vypracování zevrubnější analýzy charakteristiky tohoto typu domácností (viz kapitola 2.2). Neúplných domácností je v populaci ekonomicky aktivních přibližně jen 7%, jsou tedy mezi příjemci dávek sociální péče výrazně zastoupeny (asi třikrát více, než odpovídá jejich podílu v celkové populaci). Ve srovnání s populací ekonomicky aktivních je mezi příjemci dávek sociální péče vyšší i podíl bezdětných domácností (těch je v ekonomicky aktivní populaci asi 43%). Naopak podstatně nižší je podíl úplných domácností, kterých je v ekonomicky aktivní populaci asi polovina. Je tomu tak proto, že úplné domácnosti s dětmi jsou lépe zajištěny dávkami státní sociální podpory než ostatní kategorie, zejména přídatkem na dítě a sociálním příplatkem, které v případě, že alespoň jeden z partnerů pracuje, nejčastěji zvednou příjmy domácností nad úroveň životního minima. Podíl úplných domácností mezi příjemci dávek sociální péče je nižší ve velkoměstech (asi 6%) a vyšší v nejmenších lokalitách (asi 20%). Podíl bezdětných domácností mezi příjemci dávek je ve velkoměstech naopak o něco vyšší než v ostatních lokalitách. Mezi podílem neúplných domácností a podílem nezaměstnaných příjemců dávek lze vysledovat jistou závislost - podíl neúplných domácností je nižší tam, kde je podíl nezaměstnaných mezi příjemci dávek vyšší. Neúplné domácnosti totiž tvoří jakési stabilnější jádro příjemců dávek sociální péče méně citlivé na nezaměstnanost; podíl nezaměstnaných je v tomto typu domácností rovněž nižší než v jiných typech domácností.

Jednoznačnou determinantou závislosti na sociálních dávkách je ovšem nezaměstnanost. Korelační koeficient mezi mírou nezaměstnanosti v lokalitě a podílem příjemců dávek sociální péče v ekonomicky aktivní populaci je dán hodnotou 0,784 (silná závislost) - (podrobněji viz. dílčí zpráva „*Příjemci dávek sociální péče z titulu sociální potřeby: jejich počty, struktura, příjmy - evidence z dat sociálních referátů*“). Rozdíly vyvolané odlišnou úrovní míry nezaměstnanosti jsou největší právě ve velkoměstech, menší, i když stále závislé na míře nezaměstnanosti, jsou v ostatních lokalitách. Tato skutečnost je důsledkem řady okolností, např. toho, že úroveň příjmů ztracených nezaměstnaností je v lokalitě jako třeba Ostrava s ohledem na relativně vysokou úroveň mezd vyšší než v ostatních menších lokalitách, s větším dopadem na domácnosti. Roli pravděpodobně rovněž hraje vysoký podíl dlouhodobě nezaměstnaných ve velkých městech a také skutečnost, že životní náklady, zejména výdaje na bydlení, jsou ve velkých městech vyšší, mj. i proto, že v nich žije menší podíl domácností bydlících ve vlastní nemovitosti. Podíl domácností s nezaměstnaným členem mezi příjemci dávek se liší především podle typů domácností: v úplných rodinách dosahuje v průměru asi 80 %, v neúplných přes 50 % a v bezdětných domácnostech dokonce přes 95 %. S výjimkou neúplných domácností je závislost na dávkách sociální péče velmi silně spojena s nezaměstnaností a v případě bezdětných domácností je to zcela jednoznačné.

Významnou charakteristikou příjemců dávek sociální péče z titulu sociální potřeby je doba závislosti na dávkách. Analýza prokázala, že průměrná doba nepřetržité evidence na dávkách je alarmujícím údajem. V průměru se jedná řádově o 16 a více měsíců. Podle typu domácnosti se doba průměrné registrace na sociálních referátech příliš neliší, nicméně existují určité rozdíly mezi bezdětnými domácnostmi a neúplnými domácnostmi. V bezdětných domácnostech je více krátkodobých klientů (kolem 45 % do 6 měsíců a přes

polovinu do 1 roku, nad dva roky pak jen 20-25 %), zatímco v neúplných domácnostech s dětmi je krátkodobých klientů podstatně méně (kolem 15 % do 6 měsíců a více než polovina nad dva roky).

2.1.2 Příjmy v domácnostech příjemců dávek sociální péče

Analýza příjmů domácností příjemců dávek sociální péče byla provedena ve 20 lokalitách, přičemž soubor tvořilo zhruba 21 800 domácností. Vyloučili jsme sedm lokalit, v nichž nebyla data dostatečně spolehlivá. Nebylo také možné identifikovat přesně některé příjmy, jako jsou důchody či nemocenské dávky. Ty však tvoří jen zanedbatelnou část příjmů domácností, jimiž jsme se zabývali.

Obecně tvoří dávky sociální potřebnosti přes 61% celkových příjmů domácností příjemců dávek sociální péče. Druhou nejvýznamnější položkou v příjmech těchto domácností jsou dávky SSP, které tvoří v průměru 22%. Méně významnými typy příjmů jsou pak příjmy z dávek v nezaměstnanosti (5%) a pracovní příjmy (5%). Prakticky zanedbatelnou položkou v příjmech domácností jsou v této skupině domácností ostatní příjmy (důchody, nemocenské, výživné apod.). V domácnostech s dětmi je podíl dávek SSP a sociální potřebnosti zhruba vyrovnaný, v domácnostech bez dětí převládají jednoznačně dávky sociální péče jako hlavní zdroj příjmu (82 % jejich příjmů). Z uvedených dat vyplývá, že naprostá většina poživatelů dávek sociální péče (jelikož zastoupení úplných rodin s dětmi je ve vzorku analyzované populace relativně nízké) je plně závislá právě na tomto druhu příjmů. Analýza domácností, jež jsou příjemci vybraného typu příjmů, vypověděla mnohé i o složení souboru příjemců dávek sociální péče. Úplné domácnosti jsou např. častějšími příjemci mzdy z pracovní činnosti, než je tomu u ostatních typů domácností. Až čtvrtina tohoto typu domácností požívá právě tento druh příjmu. Naopak pracovní příjem jako položka v rozpočtu domácností se objevuje jen u 10% neúplných domácností s dětmi a pouze u 7% bezdětných domácností. V případě úplných domácností s dětmi je i hranice životního minima posunuta na vyšší úroveň, proto i objem celkových sociálních dávek je podstatně vyšší než u ostatních typů domácností. Existuje zde totiž zřejmá souvislost mezi počtem dětí v domácnosti a výší a strukturou příjmů těchto domácností (počet ovlivňuje jak výši životního minima, tak i současně nárok na dávky SSP a jejich výši). V následující tabulce jsou uvedeny průměrné hodnoty příjmů v závislosti na typu rodiny. Pro demonstraci byly vybrány pouze příjmy, které významněji ovlivňují rozpočet domácnosti. Za povšimnutí stojí zejména výsledky výpočtů v případě bezdětných domácností, jimiž se budeme zabývat v další části této kapitoly.

T a b u l k a 3 B Příjmy v KČ podle typu rodiny

		příjmy pracovní	podpora v nezam.	ssp	dávky soc.potrř.	výše ŽM
úplná	Mean	1087,23	350,07	4603,74	4807,24	11824,39
	N	2390	2390	2390	2390	2390
neúplná	Mean	227,37	125,89	3340,62	3072,36	7923,38
	N	3433	3433	3433	3433	3433
bezdětná	Mean	177,45	258,79	165,63	3017,49	3689,75
	N	15723	15723	15723	15723	15723
celkem	Mean	286,32	247,74	1163,81	3224,76	5266,65
	N	21546	21546	21546	21546	21546

Podrobnější analýza vztahu typu příjmu a typu domácnosti (viz dílčí zpráva „Příjemci dávek sociální péče z titulu sociální potřebnosti: jejich počty, struktura, příjmy - evidence z dat sociálních referátů“) jednoznačně prokázala skutečnost, že převládajícím typem domácností podílejícím se na klientele sociálních referátů jsou bezdětné domácnosti. V tabulkách 4 B, 5 B a 6 B uvádíme základní údaje charakterizující vztah typ příjmu verzus

typ domácnosti (je zde demonstrováno procentuální zastoupení jednotlivých typů domácností příjemců dávek sociální péče na požívání určitého druhu příjmu).

T a b u l k a 4 B Pracovní příjmy (podíl domácností na pracovním příjmu)

	úplná	neúplná	bez dětí	celkem
nemá pracovní příjem	1 798	3 102	14 567	19 467
	75,2%	90,4%	92,6%	90,4%
má pracovní příjem	592	331	1 156	2 079
	24,8%	9,6%	7,4%	9,6%

T a b u l k a 5 B Hmotné zabezpečení (podíl domácností na příjmu z hm. zabezpečení)

	úplná	neúplná	bez dětí	celkem
nemá příjem z hm. zabezpečení	2 065	3 208	13 598	18 871
	86,4%	93,4%	86,5%	87,6%
má příjem z hm. zabezpečení	325	225	2 125	2 675
	13,6%	6,6%	13,5%	12,4%

T a b u l k a 6 B Dávky státní sociální podpory (podíl domácností na příjmu z dávek SSP)

	úplná	neúplná	bez dětí	celkem
nemá příjem z dávek SSP	31	116	12 237	12 384
	1,3%	3,4%	77,8%	57,5%
má příjem z dávek SSP	2 359	3 317	3 486	9 162
	98,7%	96,6%	22,2%	42,5%

Analýza ukázala, že příjemci dávek sociální péče jsou z většiny (dvě třetiny) domácnosti bezdětné, ale vysoký je též podíl neúplných rodin s dětmi (20%). Kolem poloviny příjemců dávek je přitom ve věku do 35 let (kolem 30 % do 25 let). Jde v drtivé většině případů o domácnosti, kde žijí nezaměstnaní (87%), z čehož vyplývá, že dávky sociální péče v podstatě suplují jakýkoliv jiný příjem, obzvláště pak příjem pracovní. Struktura příjemců je také výrazně ovlivněna funkcí dávek SSP, které značnou část rodin s dětmi vzdalují z pásma chudoby. Nicméně i tak je v evidenci poživatelů sociálních dávek kolem 6 % pracovní síly, a to v přímé a silné souvislosti s mírou nezaměstnanosti v lokalitě. Sociální transfery, ať už se jedná o dávky sociální péče nebo dávky SSP, významnou měrou participují na rozpočtech domácností všech třech zkoumaných typů.

2.2 Specifika bezdětných domácností

Z důvodu vysokého procentuálního zastoupení v klientele referátů sociální péče jsme v této zprávě podrobili bezdětné domácnosti další analýze. Zajímala nás především věková struktura daného souboru domácností, počty nezaměstnaných jako významný faktor ovlivňující účast na sociálních transferech, průměrná doba evidence na dávkách sociální péče, rozložení v populaci příjemců podle pohlaví a věku a v neposlední řadě příjmová situace těchto domácností. S výjimkou průměrné doby evidence na dávkách sociální péče byla jako základ pro analýzu použita matice dat obsahující 20 000 případů zastupujících bezdětné domácnosti. V případě průměrné doby evidence byla z důvodu nedůsledného zpracování jednotlivými referáty analyzovaná matice zúžena zhruba na 16,500 případů.

2.2.1 Charakteristika souboru tvořeného bezdětnými domácnostmi

Ve vztahu ke struktuře bezdětných domácností jsou prostřednictvím této analýzy demonstrovány významné rozdíly jak mezi jednotlivými věkovými kategoriemi a pohlavími, tak mezi jednotlivými domácnostmi kategorizovanými počtem členů. Jak ukazuje následující tabulka 7 B, nachází se v průměru 72% poživatelů dávek sociální péče v jednočlenných domácnostech, přičemž s výjimkou jednotlivců v nejnižší věkové skupině (15 - 18 let) a nejvyšší věkové skupině (65 let a více) nejsou rozdíly mezi ostatními věkovými skupinami příliš výrazné. Domácnosti s více členy v souboru bezdětných domácností se na požitcích z dávek sociální péče podílejí 28 procenty. Prakticky nejvyšší podíl příjemců dávek sociální péče mezi bezdětnými domácnostmi tvoří převážně mladí lidé v samostatných domácnostech. Ve druhé věkové skupině (18 až 25 let) činí tento podíl 38%. Ve vztahu k věku sledujeme významně nižší podíly poživatelů v první věkové skupině (15 až 18 let) a sedmé věkové skupině (65 let a více), tedy v nejmladší a nejstarší populaci. To může být důsledkem specifik zajištěnosti těchto dvou věkových kategorií. Zástupci nejmladší věkové kategorie většinou žijí ještě v domácnostech svých rodičů, studují apod., proto je také jejich podíl na skupině poživatelů sociálních dávek relativně velmi nízký (asi 2%). Naopak nejstarší věková kategorie je většinou ošetřena příjmem z důchodů, což ovlivňuje i daný podíl na analyzovaném souboru.

T a b u l k a 7 B Počet členů domácnosti x věková kategorie

počet členů domácnosti		věková kategorie							celkem
		1 (15-18)	2 (18-25)	3 (25-35)	4 (35-45)	5 (45-55)	6 (55-65)	7 (65+)	
1	počet	224	5 178	2 632	2 262	3 283	709	99	14 387
	% počet členů	1,6%	36,0%	18,3%	15,7%	22,8%	4,9%	0,7%	100,0%
	% věková kat.	62,9%	68,4%	73,1%	76,8%	74,2%	75,8%	55,3%	71,9%
2	počet	11	346	296	400	833	171	12	2 069
	% počet členů	0,5%	16,7%	14,3%	19,3%	40,3%	8,3%	,6%	100,0%
	% věková kat.	3,1%	4,6%	8,2%	13,6%	18,8%	18,3%	6,7%	10,3%
3	počet	23	690	369	169	171	37	22	1 481
	% počet členů	1,6%	46,6%	24,9%	11,4%	11,5%	2,5%	1,5%	100,0%
	% věková kat.	6,5%	9,1%	10,3%	5,7%	3,9%	4,0%	12,3%	7,4%
4	počet	47	810	194	64	76	10	25	1 226
	% počet členů	3,8%	66,1%	15,8%	5,2%	6,2%	0,8%	2,0%	100,0%
	% věková kat.	13,2%	10,7%	5,4%	2,2%	1,7%	1,1%	14,0%	6,1%
5 a více	počet	51	542	108	49	63	8	21	842
	% počet členů	6,1%	64,4%	12,8%	5,8%	7,5%	1,0%	2,5%	100,0%
	% věková kat.	14,3%	7,2%	3,0%	1,7%	1,4%	0,9%	11,7%	4,2%
celkem	počet	356	7 566	3 599	2 944	4 426	935	179	20 005
	% počet členů	1,8%	37,8%	18,0%	14,7%	22,1%	4,7%	0,9%	100,0%
	% věková kat.	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Hodnoty adjustovaných reziduálů v následující tabulce 8 B neprokazují významnou souvislost mezi věkovou strukturou populace bezdětných domácností a počtem členů těchto domácností.

Tabulka 8 B Počet členů domácnosti x věková kategorie (adjustované reziduály)

			věková kategorie							celkem
			1	2	3	4	5	6	7	
počet	1	Count	224	5 178	2 632	2 262	3 283	709	99	14 387
		Adjusted Residual	-3,8	-8,5	1,8	6,4	3,8	2,7	-5,0	
	2	Count	11	346	296	400	833	171	12	2 069
		Adjusted Residual	-4,5	-20,9	-4,6	6,3	21,0	8,2	-1,6	
	3	Count	23	690	369	169	171	37	22	1 481
		Adjusted Residual	-0,7	7,2	7,2	-3,7	-10,2	-4,1	2,5	
	4	Count	47	810	194	64	76	10	25	1 226
		Adjusted Residual	5,6	21,1	-2,0	-9,7	-13,9	-6,6	4,4	
	5	Count	51	542	108	49	63	8	21	842
		Adjusted Residual	9,6	16,2	-4,0	-7,4	-10,5	-5,2	5,0	
celkem		Count	356	7 566	3 599	2 944	4 426	935	179	20 005

Ve srovnání s celkovým rozložením podílu poživatelů dávek sociální péče v analyzované populaci lze sledovat kumulaci jednočlenných a dvoučlenných bezdětných domácností ve čtvrté, páté a šesté věkové kategorii (mezi 35 a 65 lety). Naopak tří - a vícečlenné domácnosti jsou spíše kumulovány v nejnižší (do 24 let) a nejvyšší (nad 65 let) věkové kategorii.

Z analýzy dále vyplývá, že ve struktuře bezdětných domácností jednoznačně převažují domácnosti s jedním nezaměstnaným členem, jak demonstruje tabulka 9 B.

Tabulka 9 B Počet nezaměstnaných členů v domácnosti x věková kategorie

počet nezaměstnaných členů v domácnosti		věková kategorie							celkem
		1 (15-18)	2 (18-25)	3 (25-35)	4 (35-45)	5 (45-55)	6 (55-65)	7 (65+)	
0	počet	9	113	64	56	85	90	56	473
	% počet nezam	1,9%	23,9%	13,5%	11,8%	18,0%	19,0%	11,8%	100,0%
	% věková kat.	2,5%	1,5%	1,8%	1,9%	1,9%	9,6%	31,3%	2,4%
1	počet	297	6 426	2 974	2 294	3 380	661	109	16 141
	% počet nezam	1,8%	39,8%	18,4%	14,2%	20,9%	4,1%	0,7%	100,0%
	% věková kat.	83,4%	84,9%	82,6%	77,9%	76,4%	70,7%	60,9%	80,7%
2 a více	počet	50	1 028	561	594	961	184	14	3 392
	% počet nezam	1,5%	30,3%	16,5%	17,5%	28,3%	5,4%	0,4%	100,0%
	% věková kat.	14,0%	13,6%	15,6%	20,2%	21,7%	19,7%	7,8%	17,0%
celkem	počet	356	7 567	3 599	2 944	4 426	935	179	20 006
	% počet nezam	1,8%	37,8%	18,0%	14,7%	22,1%	4,7%	0,9%	100,0%
	% věková kat.	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tento typ je v populaci bezdětných domácností příjemců zastoupen téměř 81% bez větších rozdílů v třídění dle věkových kategorií. Zde se potvrzuje zřejmá souvislost se skutečností, že většinu souboru bezdětných domácností tvoří domácnosti jednotlivců (72%, viz. tab. 7 B). K jisté kumulaci domácností s vyšším počtem nezaměstnaných členů dochází spíše v některých kategoriích nad 35 let věku, významnější souvislost mezi počtem nezaměstnaných členů v domácnosti a věkovou kategorií však nebyla potvrzena (tab. 10 B).

Tabulka 10 B Počet nezaměstnaných členů v domácnosti x věková kategorie (adjustované reziduály)

			věková kategorie							celkem
			1	2	3	4	5	6	7	
nez.	0	Count	9	113	64	56	85	90	56	473
		Adjusted Residual	0,2	-6,3	-2,6	-1,8	-2,2	15,0	25,6	
	1	Count	297	6 426	2 974	2 294	3 380	661	109	16 141
		Adjusted Residual	1,3	11,8	3,3	-4,1	-8,2	-7,9	-6,7	
	2	Count	50	1 028	561	594	961	184	14	3 392
		Adjusted Residual	-1,5	-9,9	-2,4	5,0	9,6	2,3	-3,3	
celkem		Count	356	7 567	3 599	2 944	4 426	935	179	20 006

Významnější jsou výsledky analýzy souvislostí charakteristik věková kategorie verus doba registrace poživatelů v systému dávek sociální péče (tab. 11 B).

Tabulka 11 B Doba registrace poživatelů x věková kategorie

doba registrace poživatelů v měsících		věková kategorie							celkem
		1 (15-18)	2 (18-25)	3 (25-35)	4 (35-45)	5 (45-55)	6 (55-65)	7 (65+)	
1 (1-6)	počet	244	2 631	933	611	749	139	16	5 323
	% doba registr	4,6%	49,4%	17,5%	11,5%	14,1%	2,6%	0,3%	100,0%
	% věková kat.	82,7%	42,4%	31,8%	24,3%	20,3%	18,3%	17,0%	32,3%
2 (6-12)	počet	41	1 640	605	410	540	83	9	3 328
	% doba registr	1,2%	49,3%	18,2%	12,3%	16,2%	2,5%	0,3%	100,0%
	% věková kat.	13,9%	26,4%	20,6%	16,3%	14,6%	10,9%	9,6%	20,2%
3 (12-18)	počet	8	669	346	314	423	91	7	1 858
	% doba registr	0,4%	36,0%	18,6%	16,9%	22,8%	4,9%	0,4%	100,0%
	% věková kat.	2,7%	10,8%	11,8%	12,5%	11,5%	12,0%	7,4%	11,3%
4 (18-24)	počet	1	432	239	222	344	66	7	1 311
	% doba registr	0,1%	33,0%	18,2%	16,9%	26,2%	5,0%	0,5%	100,0%
	% věková kat.	0,3%	7,0%	8,1%	8,8%	9,3%	8,7%	7,4%	7,9%
5 (24-48)	počet	1	701	589	661	1 058	221	41	3 272
	% doba registr	0,0%	21,4%	18,0%	20,2%	32,3%	6,8%	1,3%	100,0%
	% věková kat.	0,3%	11,3%	20,1%	26,3%	28,6%	29,2%	43,6%	19,8%
6 (48-72)	počet		112	156	215	360	84	4	931
	% doba registr		12,0%	16,8%	23,1%	38,7%	9,0%	0,4%	100,0%
	% věková kat.		1,8%	5,3%	8,6%	9,7%	11,1%	4,3%	5,6%
7 (72 a více)	počet		18	68	80	220	74	10	470
	% doba registr		3,8%	14,5%	17,0%	46,8%	15,7%	2,1%	100,0%
	% věková kat.		0,3%	2,3%	3,2%	6,0%	9,8%	10,6%	2,8%
celkem	počet	295	6 203	2 936	2 513	3 694	758	94	16 493
	% doba registr	1,8%	37,6%	17,8%	15,2%	22,4%	4,6%	0,6%	100,0%
	% věková kat.	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Poznámka: zde analyzovaný soubor obsahuje 16 a půl tisíce domácností z důvodu nevidování délky registrace některými referáty

Prakticky třetina poživatelů sociálních dávek co do doby registrace je zastoupena v první skupině, tedy do 6 měsíců registrace. Jde o 32% podíl všech poživatelů sociálních dávek. Dá se usuzovat, že většina poživatelů je v dávkovém systému registrována krátkodobě, především v souvislosti se současnou nezaměstnaností. Dávky sociální péče pak slouží jako doplatek ke hmotnému zabezpečení v nezaměstnanosti. Navíc, jak dokazuje téměř 83% podíl

v nejmladší věkové kategorii, jedná se patrně především o absolventy škol, kteří žijí ve společných domácnostech se svými rodinami, ale pro účely poskytování dávek sociální péče jsou posuzováni jako domácnosti jednotlivců. Nejnižší podíl poživatelů (3%) je naopak v sedmé skupině (72 měsíců a více, což je extrémně dlouhá doba registrace v systému dávek sociální péče). I zde lze usuzovat na souvislost s nezaměstnaností, v tomto případě s nezaměstnaností dlouhodobou s tendencí k trvalé. Pravděpodobně jde o skupinu poživatelů sociálních dávek, kteří se v souvislosti s nízkou motivací k uplatnění na pracovním trhu, popř. jinými okolnostmi ústíci ve stav strnulosti stali permanentní klientelou sociálních referátů. To potvrzuje i téměř 50% podíl poživatelů dávek déle než 72 měsíců nepřetržitě v páté věkové kategorii (45 - 55 let), která je z hlediska možností uplatnění na trhu práce nejohroženější věkovou kategorií. Výše popsany trend je zcela znatelný i v případě dalších vyšších věkových kategorií (nad 55 let), kde je možno sledovat posun k dlouhodobější registraci v systému dávek sociální péče úměrně s rostoucím věkem.

Z následující tabulky 12 B je patrný trend závislosti doby registrace v systému dávek sociální péče a věkové struktury. Poměrně silná závislost je demonstrována především u vyšších věkových kategorií (45 až 65 let) - již zmíněná souvislost s dlouhodobou nezaměstnaností. Naopak u nižších věkových kategorií (15 až 25 let) je častá krátkodobá nezaměstnanost. Jestliže např. v celém souboru příjemců dávek sociální péče je 52 % z nich nepřetržitě poživatelé déle než rok, v kategorii od 18 do 25 jde jen o 25% příjemců, zatímco v kategorii mezi 45 a 55 lety věku je to již 65% příjemců. Relativně vysoká a statisticky významná je hodnota Spearmanova korelačního koeficientu (0,34). Demonstruje průkaznou lineární závislost mezi věkem a dobou registrace v dávkovém systému.

T a b u l k a 12 B Doba registrace poživatelů x věková kategorie (adjustované reziduály)

		věková kategorie							celkem
		1	2	3	4	5	6	7	
registrace	1 Count	244	2 631	933	611	749	139	16	5 323
	Adjusted Residual	18,7	21,6	-0,6	-9,3	-17,7	-8,4	-3,2	
2	Count	41	1 640	605	410	540	83	9	3 328
	Adjusted Residual	-2,7	15,6	0,6	-5,2	-9,6	-6,5	-2,6	
3	Count	8	669	346	314	423	91	7	1 858
	Adjusted Residual	-4,7	-1,5	1,0	2,1	0,4	0,7	-1,2	
4	Count	1	432	239	222	344	66	7	1 311
	Adjusted Residual	-4,9	-3,6	0,4	1,8	3,5	0,8	-0,2	
5	Count	1	701	589	661	1 058	221	41	3 272
	Adjusted Residual	-8,5	-21,3	0,3	8,8	15,2	6,6	5,8	
6	Count	0	112	156	215	360	84	4	931
	Adjusted Residual	-4,2	-16,6	-0,9	6,9	12,3	6,6	-0,6	
7	Count	0	18	68	80	220	74	10	470
	Adjusted Residual	-3,0	-15,3	-1,9	1,1	12,9	11,7	4,6	
celkem	Count	295	6 203	2 936	2 513	3 694	758	94	16 493

Téměř nepodstatné souvislosti ukázala analýza závislosti doby registrace poživatelů v dávkovém systému sociální péče a typu domácnosti v třídění dle počtu členů domácnosti. Výsledky této dílčí analýzy jsou srovnatelné s předchozími. Prakticky nejvyšší podíl poživatelů se nachází ve skupině jednočlenných domácností (76%), přičemž se současně jedná o domácnosti, jež jsou častěji poživatelé dávek v krátkém časovém horizontu (1 až 6 měsíců). Významný rozdíl v délce registrace je mezi bezdětnými domácnostmi a domácnostmi s dětmi. Zatímco v bezdětných domácnostech je více krátkodobých klientů (kolem 32% do 6 měsíců a přes polovinu do 1 roku), tak např. v neúplných domácnostech s dětmi je krátkodobých klientů (do 6 měsíců) jen asi 15%, zato asi polovina nad dva roky

(podrobněji viz dílčí zpráva „Příjemci dávek sociální péče z titulu sociální potřeby: jejich počty, struktura, příjmy - evidence z dat sociálních referátů“).

Z hlediska struktury bezdětných domácností jsme se dále zajímali o rozložení příjemců dávek sociální péče dle pohlaví v závislosti na jednotlivých věkových kategoriích (tab. 13 B).

T a b u l k a 13 B Pohlaví příjemců x věková kategorie

pohlaví		věková kategorie						celkem	
		1 (15-18)	2 (18-25)	3 (25-35)	4 (35-45)	5 (45-55)	6 (55-65)		7 (65+)
muži	počet	208	4 350	2 670	2 137	2 572	730	122	12 789
	%	1,6%	34,0%	20,9%	16,7%	20,1%	5,7%	1,0%	100,0%
ženy	počet	148	3217	929	807	1854	205	57	7217
	%	2,1%	44,6%	12,9%	11,2%	25,7%	2,8%	0,8%	100,0%
celkem	počet	356	7 567	3 599	2 944	4 426	935	179	20 006
	%	1,8%	37,8%	18,0%	14,7%	22,1%	4,7%	0,9%	100,0%

Z celkového počtu 20,000 příjemců dávek tvoří zhruba 64procentní podíl zástupci mužské populace a 36procentní podíl ženy. Zaměříme - li se hlouběji na rozložení obou pohlaví v rámci jednotlivých věkových kategorií, výsledky analýzy demonstrují pouze malé rozdíly. Zatímco ve věkové kategorii mezi 18 a 25 lety jsou mezi příjemci sociálních dávek zastoupeny ženy výrazně větším podílem než muži, ve věku mezi 25 a 35 lety jsou ženy mezi příjemci dávek zastoupeny podstatně méně. Naopak výraznější podíl příjemců dávek mezi ženami se opět objevuje v páté věkové kategorii (45 až 55 let).

Z předchozích dílčích analýz vyplývá, že bezdětné domácnosti jsou značně nehomogenní skupinou ve vztahu k čerpání dávek sociální péče. V souboru uživatelů těchto dávek jsou zastoupeny všechny věkové kategorie, přičemž stabilní jádro tvoří především zástupci mladé i střední generace. Těmto skupinám slouží sociální dávky k dorovnání příjmů na úroveň životního minima prakticky nejvýznamněji. S největší pravděpodobností se jedná o bezdětné domácnosti nezaměstnaných jednotlivců, popř. dlouhodobě nezaměstnané, jimž sociální dávky suplují část příjmu, který by jinak byl poskytnut dávkou hmotného zabezpečení v nezaměstnanosti. Naopak relativně nízký podíl uživatelů v nejnižší (15 - 18 let) a nejvyšší (65 let a více) věkové kategorii je dán specifiky těchto kategorií (popsáno výše). Vysoký podíl uživatelů dávek sociální péče v domácnostech s jedním nezaměstnaným je dán především nejčastějším zastoupením tohoto typu domácnosti v populaci bezdětných domácností čerpajících ze systému dávek sociální péče. Významná závislost byla prokázána ve vztahu věk verzus doba registrace na dávkách sociální péče. Je zde patrný trend prodlužování doby registrace v závislosti na věku, přičemž důležitou roli v této souvislosti hraje zejména nezaměstnanost klientů sociální péče.

2.2.2 Rozložení příjmů v bezdětných domácnostech

V této subkapitole předkládáme dílčí výsledky analýz jednotlivých položek příjmů, jež jsou součástí rozpočtů bezdětných domácností. S přihlédnutím ke struktuře těchto domácností se snažíme demonstrovat především procentuální zastoupení jednotlivých domácností na určitém typu příjmu. Jde nám o zjištění podílu analyzovaných domácností na počítacích z určitého typu příjmu. Nezabýváme se tedy průměrnou výší příjmů (tato analýza byla provedena již v pilotní fázi projektu, viz „Příjemci dávek sociální péče z titulu sociální potřeby: jejich počty, struktura, příjmy - evidence z dat sociálních referátů“). Aktuální

analýzu jsme prováděli tak, že jsme rozložili databázi bezdětných domácností z hlediska jejich struktury v závislosti na věku, počtu členů domácnosti a počtu nezaměstnaných členů v domácnosti. Poté jsme u jednotlivých typů příjmu srovnávali skutečný podíl poživatelů daného příjmu na celkovém počtu poživatelů v dané kombinaci charakteristik analyzovaných domácností. Komplexní tabulky zachycující reálnou situaci jsou k dispozici v příloze k této kapitole v tabulkové části 3B a 4B. V dalším textu bude provedena pouze interpretace výsledků analýzy.

Pro analýzu jsme zvolili několik typů příjmů, které považujeme z hlediska příjmové struktury domácností za významné. Jedná se především o doplatek do životního minima, placené zaměstnání (mzdu), jiné příjmy, do nichž zahrnujeme příjmy z vedlejšího zaměstnání a ostatní zdaňovatelné příjmy, příjmy z podnikání osoby samostatně výdělečně činné, hmotné zabezpečení v nezaměstnanosti, příspěvek na bydlení jako důležitou dávku sociální péče, dále pak důchody, nemocenské dávky a příspěvek na dopravu. Ostatní položky jsme na základě výsledků pilotní analýzy považovali za zanedbatelné, jelikož strukturu příjmové situace sledovaných domácností ovlivňují bezvýznamnou měrou.

Naprostá většina poživatelů dávek sociální péče v bezdětných domácnostech je zcela závislá na dávkách sociální péče shrnutých v kategorii „doplatek do životního minima“. Přesvědčivě tento trend dokumentuje analýza v případě příjmu ze zaměstnání (mzdy). Průměrný podíl poživatelů tohoto příjmu v celkovém počtu klientů dávek sociální péče činí 0,34% (jen 68 klientů z celkového počtu 20,000 požívá určitý příjem z placeného zaměstnání). Opět zde nehraje roli zakotvení v určité věkové kategorii (snad jen relativně vyšší zastoupení poživatelů mzdy sledujeme v případě nižších věkových kategorií).

Relativně vyšší podíl příjemců z celku souboru poživatelů sociálních dávek je znatelný ve vztahu ke kategorii „jiných příjmů“. Tento typ příjmu požívá v průměru zhruba 7,2% bezdětných domácností, přičemž nejvyšších hodnot dosahuje ve vyšších věkových kategoriích.

Naprostě bezvýznamný podíl představují poživatelé příjmů z podnikání (OSVČ). Jedná se pouze o dva zástupce ze souboru analyzovaných dat.

Poněkud výraznější rozdíly v procentuálním zastoupení poživatelů určitého druhu příjmu v celkovém souboru sledované populace poživatelů dávek sociální péče lze vysledovat ve vztahu ke kategorii hmotného zabezpečení v nezaměstnanosti. Celkový podíl poživatelů hmotného zabezpečení není příliš výrazný (14%), nicméně v nejnižší věkové kategorii (15 - 18 let) dosahuje 44% a u mladých lidí ve věku 18 až 25 let 24%. U těchto věkových kategorií je také obecně zjištěna vyšší míra nezaměstnanosti, a to spíše nezaměstnanosti krátkodobé, takže častěji vzniká nárok na tuto dávku.

Nejvíce frekventovanou dávkou státní sociální podpory, kterou pobírají bezdětné domácnosti, je příspěvek na bydlení. Analýza vykazuje 22% podíl příjemců tohoto typu dávky. Hodnoty tohoto podílu jsou však výrazně diferencovány v závislosti na věkové struktuře sledované populace. Nejnižší hodnoty se objevují v nižších věkových kategoriích (věková kategorie mezi 15 a 18 lety - 2,25%, věková kategorie mezi 18 a 25 lety - 3,66%). To je pravděpodobně důsledek sdílení společné domácnosti s rodiči. Naopak nejvíce příjemců této dávky představují zástupci středních a vyšších věkových kategorií (až 46%). Je tomu tak proto, že většinu poživatelů dávek v těchto věkových kategoriích tvoří přednostové domácnosti, což je evidentní zejména v domácnostech jednotlivců.

V případě ostatních typů příjmů představovali jejich příjemci naprostě zanedbatelný podíl na souboru poživatelů dávek sociální péče, tudíž jsme se rozhodli tyto výsledky vůbec nezohledňovat (zde důchody, nemocenské dávky, příspěvek na dopravu) .

Analýza zastoupení poživatelů dávek sociální péče na požitcích z určitých typů příjmů jednoznačně prokazuje silnou závislost této skupiny domácností na dávkách sociální péče. Příjmy pocházející z pracovní aktivity, popř. z podnikání se stávají součástí rozpočtu u

zanedbatelného množství domácností a jak ostatně ukázala již pilotní analýza projektu “Monitorování chudoby“, jsou tyto příjmy velmi nízké (podrobněji viz „Příjemci dávek sociální péče z titulu sociální potřeby: jejich počty, struktura, příjmy - evidence z dat sociálních referátů“). S ohledem na tuto skutečnost hrají dávky sociální péče rozhodující roli v příjmové situaci sociálně slabých rodin evidovaných na sociálních referátech.

2.3 Příjemci dávek sociální péče v mezinárodním srovnání: česká specifika

Už dřívější analýzy ukázaly, že typickými požiteli dávek sociální péče v zemích OECD jsou čtyři kategorie lidí: nezaměstnaní, osamělé matky, zdravotně postižení a staří lidé (Eardley at al. 1996), v pozdější době k nim přistupují též migranti a menšiny. Toto členění je ovšem velmi schematické a nepostihuje heterogenitu této skupiny a variabilitu faktorů, jež způsobují závislost na dávkách - heterogenitu patrnou jak uvnitř jedné země, tak mezi jednotlivými zeměmi. Proto je pro pochopení problémů sociálního vyloučení i fungování systémů sociální pomoci jako odpovědi na ně a předcházení problému sociálního vyloučení významné analyzovat strukturu příjemců dávek i charakteristiky systému sociální pomoci v národních a lokálních kontextech.

Obecně je sestupná sociální mobilita, struktura chudých a potažmo struktura příjemců sociálních dávek a závislost na sociálních dávkách ovlivněna interakcí tří okruhů faktorů (Saraceno et al. 2002):

1. socioekonomický kontext: jde především o možnosti zaměstnání, nezaměstnanost, její povahu a strukturu, výdělky, životní náklady atd.,
2. individuální charakteristiky a schopnosti jednotlivců (lidský kapitál, jako je vzdělání a zdravotní stav atp.), jejich sociální kapitál a sociální sítě včetně podpory ze strany rodiny,
3. institucionální kontext (institucionální filtr), jako jsou zejména charakteristiky systému sociální pomoci (dostupnost dávek, štedrost dávek atp.).

V interakci těchto faktorů se pak jako bezprostřední příčiny závislosti na dávkách vyjevují selhání a marginalizace na trhu práce a vyplývající nezaměstnanost, zhoršení zdravotního stavu či invalidita, rozpad rodiny, vedle toho může být specifickou příčinou i mobilita (migrace, zejména imigrace uprchlíků do země). Tyto příčiny korespondují s třemi oblastmi moderních rizik: jde o rizika trhu práce, o rizika životního cyklu a o mezigenerační rizika (srovnej Esping-Andersen 1999). Dochází pochopitelně běžně ke kombinaci a překrývání těchto rizik a událostí. Přitom se formují tři vzorce těchto událostí, jež vyvolávají sociální závislost: může jít o jednu závažnou událost, o kumulaci několika událostí po sobě a vedle toho o předaná, zděděná znevýhodnění.

Institucionální charakteristiky systému sociální pomoci a sociálního zabezpečení mají ovšem velký význam, a to jak pro počty, tak i strukturu příjemců dávek. Zdaleka neplatí jednoduchá rovnice, že potřební (chudí) = příjemci dávek. Rozhodují konkrétně tyto charakteristiky systému sociální pomoci a dalších dávek (péče):

- a) dominantní orientace
 - byrokratický přístup opřený o legislativu verus vysoká rozhodovací pravomoc-volnost sociálních pracovníků (tato volnost může být vynucena nedostatkem pravidel a legislativních opor, ale může být i záměrem a doplněním legislativních pravidel),
 - univerzalita verus selektivita systému dávek,
 - rodinná verus kolektivní solidarita předpokládaná systémem;
- b) podmínky přístupu k dávkám (povinnosti příjemců, přísmost testování příjmů a majetku, ochoty pracovat, rodinných poměrů atp.);
- c) obsah pomoci (štedrost dávek, jejich trvání, uplatněná aktivační opatření atp.).

V evropských zemích lze rozlišit dva modely sociální pomoci, jež se liší svou štedrostí, rolí kladenou na jiné části sociálního zabezpečení, dostupností dávek pro různé

skupiny populace a také rolí jiných subjektů poskytujících sociální pomoc. Liší se též rolí, kterou hraje instituce rodiny a liší se i profilem pracovních trhů a nezaměstnanosti. A liší se proto i profilem příjemců sociální pomoci.

Prvním modelem je „severský“ model (Švédsko, Německo, Francie), kde příjemci sociální pomoci jsou spíše mladší lidé a často i jednotlivci, zejména z důvodu nezaměstnanosti. Systém sociální pomoci je jim dostupný, role rodiny není systémem chápána jako zástupná. Lze ovšem rozlišit dva subtypy, skandinávský, kde role rodiny je vcelku okrajová, a kontinentální, kde role rodiny je komplementární k systému sociální pomoci. Tento model je štedřejší, klade větší důraz na univerzalitu, byrokratické postupy, ale na druhé straně i na povinnosti příjemců ve vztahu k možnostem zaměstnání a na jejich aktivitě.

Druhým modelem je „jižní“ model, kde příjemci jsou spíše lidé středního či vyššího věku, častěji z jiných důvodů než je nezaměstnanost. Jde spíše o rodiny, které nejsou zaopatřeny příliš jinými dávkami sociálního zabezpečení. Dostupnost je pro tyto - podobně jako pro specifické kategorie populace, jako jsou zdravotně postižení, samoživitelky - dobrá, a to na rozdíl od horší dostupnosti dávek pro mladé lidi. Vysoký je stupeň rozhodovací volnosti úředníků a sociálních pracovníků. Předpokládá se podpurná role rodiny, štedrost systému je malá, někdy jsou dávky časově omezené, je kladen malý akcent na aktivační opatření.

Souběžně v reakci na podmínky, jež systém nabízí, lze pak rozlišit různé strategie příjemců pomoci:

1. jde o instrumentální využití sociální pomoci (někdy blízké tomu, co je označeno jako zneužití), nikoliv však trvalé, spíše záměrné a přechodné;
2. jde o uvědomělou organizaci života vedoucí až k získání nezávislosti na dávkách;
3. jde o strategii přežívání ze dne na den, jež se jeví příjemcům jako nejvýznamnější a nejsou vedeni záměrem situaci podstatně měnit;
4. jde o rezignaci a pocit zachycení v trvalé pasti závislosti, obvykle poté, co se předchozí aktivity (viz předchozí strategie sub 2) nesetkávají s očekávaným výsledkem.

V českých podmínkách je struktura příjemců podobná severskému typu (viz tabulka 14 B - vysoký podíl mladých lidí, jednotlivců, z důvodu nezaměstnanosti). Je tomu tak dílem proto, že na rozdíl od jiných kategorií populace jsou pro ně hůře dostupné nebo nízké jiné sociální dávky (podpora v nezaměstnanosti, státní sociální podpora). Krom toho je to dáno i „byrokratickou“ orientací systému, jenž klade důraz na formální testování příjmů. Na rozdíl od severského modelu systém ale méně vytváří tlaky na aktivitu a dává též méně možností k aktivitě. Pak jsou dávky snadno pro kategorii nezaměstnaných dostupné a udržitelné. Totéž platí o samoživitelkách. Specifický je pro ČR velmi nízký podíl úplných rodin a relativně vyšší podíl nejvyšší věkové skupiny v porovnání s jinými zeměmi.

Na rozdíl od severského a středoevropského modelu je v českých podmínkách zjišťována dlouhá doba závislosti na dávkách, blíží se jižnímu modelu, jenž je ovšem v tomto selektivní a znesnadňuje přístup jiným kategoriím než rodinám, zatímco u nás je tato dlouhá doba závislosti obecnějším jevem. Mohli bychom říci, že se do systému u nás dostávají především čtyři kategorie lidí:

- a) marginalizovaní lidé, někdy „sociálně nepřizpůsobiví“ - nerodinné domácnosti spíš jednotlivců mladého, středního i staršího věku, spíš mužů, někdy handicapovaných nedostatkem zdraví, alkoholismem, nedostatkem rodinných vazeb a nezaměstnaností, jež souvisí s dalšími okolnostmi jejich života, častá je jejich trvalá, „fatální“ závislost;
- b) mladí nezaměstnaní, často absolventi škol, převážně žijící u rodičů, někdy využívají systém dočasně, instrumentálně, i když mají jiné plány; mají proto kratší délku závislosti na dávkách;

- c) samoživitelky, u nichž působí silně „past nezaměstnanosti“, ale také handicap lidského a sociálního kapitálu, někdy jde o instrumentální využití systému (zapírané partnerství je doprovodným projevem);
- d) rodinné domácnosti úplné, s dětmi, spíše větším počtem dětí, kde jde dílem o nezaměstnanost, dílem o nízké mzdy, dílem o trvale nízké příjmy a past chudoby.

T a b u l k a 14 B Struktura příjemců sociální pomoci v mezinárodním srovnání (údaje v % z celku příjemců v lokalitě)

věková kategorie	Milán Itálie	Barcelona Španělsko	Brémy Německo	Helsinborg Švédsko	Lisabon Portugalsko	Rennes Francie	ČR
18-29	18,8	15,4	54,4	59,0	15,7	43,0	47,2
30-44	43,4	35,9	33,2	27,1	36,4	42,1	30,9
45-64	37,9	48,7	12,4	13,9	48,0	14,9	22,0
počet členů domácnosti							
1	27,3	45,1	42,5	61,5	23,3	47,5	51,4
2	21,2	18,8	19,9	16,4	20,2	24,2	17,1
3	21,4	14,4	18,7	13,5	24,7	14,7	14,7
4 a více	30,1	21,7	18,9	8,6	31,8	13,6	16,8
typ domácnosti							
jednotlivec	27,3	45,3	41,2	59,8	23,2	47,4	51,4
neúplné rodiny s dětmi	15,4	26,2	10,6	17,2	23,7	n.u.	16,4
úplné rodiny s dětmi	26,3	14,5	15,7	16,0	31,8	n.u.	12,1
ostatní bezdětné	31,0	14,0	32,5	7,0	21,3	n.u.	20,0
doba poskytování dávek							
do 6 měs.	57,3	7,4	46,1	52,0	14,6	n.u.	29,4
7-12 měs.	19,1	12,3	15,7	17,8	10,1	n.u.	18,9
13-24 měs.	16,3	19,3	18,0	15,5	17,2	n.u.	19,4
25 a více měs.	7,3	61,0	20,3	7,8	58,1	n.u.	32,3
median (v měs.)	4,93	26,86	5,57	4,05	33,50	n.u.	13,0

Je zbytečné dodávat, že tento problém má i etnickou dimenzi, když asi polovina romské populace žije na sociálních dávkách (Interetnické 2002), a Romy nacházíme ve všech výše uvedených kategoriích. V jejich případě se kombinuje past chudoby (nízké pobídky), nezaměstnanost, nízký lidský a sociální kapitál s diskriminací na trhu práce. Naopak je pro ně relativně snadný přístup k dávkám (viz byrokratický model).

Shrnutí

Analýza databáze příjemců dávek sociální péče umožňuje blíže poznat strukturu a příjmy sociálně potřebných domácností. V kombinaci s jinými zdroji informací by se analýzy tohoto typu měly stát cenným zdrojem pravidelně zpracovávaných informací o domácnostech příjemců sociálních dávek.

Zjištění na základě výsledků dané analýzy ukazují na jednoznačnou vazbu mezi dlouhodobou nezaměstnaností či ekonomickou neaktivitou a sociální potřebností. Struktura poživatelů dávek je variabilní, zahrnující prakticky všechny věkové kategorie ekonomicky aktivních ve struktuře různých typů domácností. Kritická je přitom situace v domácnostech neúplných s dětmi (samoživitelky), v domácnostech jednotlivců bez dětí (zde především mladí lidé v samostatných domácnostech - ale v řadě případů zřejmě bydlí s rodiči) a starších lidí (složitější uplatnitelnost na trhu práce).

Výsledky analýzy prokazují, že zástupci každého konkrétního typu domácnosti, stejně tak jako každé věkové kategorie, jsou na dávkovém systému sociální péče plně

příjmově závislí, což v konečném důsledku vede k finanční nákladnosti daného systému. Proto je třeba ve všech oblastech sociální politiky posílit opatření podporující aktivitu příjemců dávek. V této souvislosti se potvrzuje klíčový význam aktivní politiky zaměstnanosti, zejména ve vztahu k dlouhodobě nezaměstnaným. V případě dlouhodobě nezaměstnaných se většinou jedná o poživatele sociálních dávek, jejichž nízká motivace a nízké příležitosti k uplatnění na pracovním trhu (popř. jiné okolnosti) vedou k permanentní závislosti.

V českých podmínkách je struktura příjemců dávek podobná severskému typu s vysokým podílem jednotlivců a mladých lidí - to proto, že jsou pro ně hůře dostupné nebo nízké jiné sociální dávky (podpora v nezaměstnanosti, státní sociální podpora). Český systém ale méně vytváří tlaky na aktivitu a dává k ní též méně možností. Pak jsou dávky snadno dostupné. Na rozdíl od severského a středoevropského modelu je v českých podmínkách zjišťována dlouhá doba závislosti na dávkách, blíží se jižnímu modelu.

Opatření zaměřená na dlouhodobě nezaměstnané a na znevýhodněné skupiny (samoživitelky, absolventi, mladí lidé, zdravotně handicapovaní a starší lidé) by měla být za této situace rozšířena a zkvalitňována, aby umožňovala jejich integraci na trhu práce. Souběžně by se měla zpřísnit kontrola „hledání práce“, která by měla být podpořena jak hmotnými pobídkami, tak hmotnými sankcemi.

Poznámka: některé výsledky analýzy ukazují také na technické nedostatky zpracování databází klientů sociální péče, což je důsledkem nejednotné metodiky při jejich vedení jednotlivými referáty. Významným problémem je omezení vyplývající ze skutečnosti, že referáty sociální péče nejsou vybaveny jednotným softwarem pro vedení dané agendy, přičemž v případě některých z nich je stávající softwarová vybavenost zcela nedostatečná. V této souvislosti by se jevílo jako efektivní sjednocení postupů vedení databází nebo alespoň sblížení jednotlivých charakteristik ve vztahu k požadovaným datům při naplňování databází. To bezprostředně souvisí s možností rozsáhlejšího sběru dat zahrnujícího větší počet lokalit a možností efektivního zpracování výkazů pro odbor statistik a analýz MPSV ČR.

Závěry a doporučení

Rekapitulace výsledků analýz

Domácnosti a jejich příjmy podle statistik rodinných účtů v letech 1996-2001

Z výsledků analýzy je patrný dlouhodobý nárůst reálné výše celkových sociálních příjmů i jejich přínos k celkovým příjmům domácností, příčinou je zejména vliv důchodů (narostl počet vyplácených důchodů). Došlo naopak k poklesu reálné výše dávek určených dětem. Zatímco celkově poklesla cílenost sociálních příjmů k nízkopříjmovým domácnostem (efekt důchodů), narostla cílenost dávek státní sociální podpory k nízkopříjmovým skupinám - to zejména v důsledku omezení nároků středních a vyšších příjmových skupin, nikoliv zvýšením reálné výše dávek.

Faktory, jež způsobují příjmovou deprivaci, jsou podle analýzy tyto:

1. ekonomická neaktivita přednosty (typicky pobírá rodičovský příspěvek, částečná či plná invalidita) a nezaměstnanost,
2. neúplnost rodiny v případě žen,
3. vyšší počet dětí v rodině v případě přednostů mužů,
4. nízká kvalifikace přednosty domácnosti,
5. vysoké výdaje na bydlení v případě přednostů domácností žen, zejména samoživitelek a vdov.

Průnik uvedených charakteristik pak umocňuje pravděpodobnost příjmové a materiální deprivace. Příjmová deprivace je logicky koncentrována především v domácnostech mladých lidí. Neprojevuje se však příliš vliv zaměstnání a příslušnosti k sociální skupině.

Vcelku se systém dávek ukazuje jako účinný při eliminaci rizika příjmové chudoby, nicméně příjmová situace rodin s dětmi je v porovnání s ostatními domácnostmi horší. Účinek sociálních příjmů na eliminaci chudoby definované podle hranice chudoby EU (a po výdajích na bydlení) není totiž u některých typů domácností tak silný, jak by bylo možno očekávat. Po odečtení výdajů na bydlení jsou příjmovou deprivací i v souboru rodinných účtů ohroženy v relativně značné míře některé kategorie populace jako jsou samoživitelky, úplné rodiny s třemi a více dětmi, obecně nejčastěji mladí lidé. Lze ale přesto říci, že je i tak rozhodně eliminována „výraznější příjmová deprivace“ těchto domácností.

Šetření sociální situace domácností

Šetření sociální situace domácností 2001 (SSD 2001) ukázalo, že se oproti zjištěním Mikrocenzu 1996 zvýšil podíl domácností pod hranicí životního minima o 1,3 procentního bodu. V porovnání s rokem 1996 se čisté peněžní příjmy domácností úhrnem reálně zvýšily o necelá 3 %. K největšímu reálnému nárůstu došlo u sociálních příjmů, naopak k poklesu došlo u ostatních příjmů. Podle sociální skupiny domácností nejvíce narostly čisté příjmy u ostatních domácností. Výraznější nárůst byl také u domácností osob samostatně výdělečně činných, důchodců a nezaměstnaných. Sociální příjmy vzrostly pouze u třech typů domácností: nezaměstnaných, důchodců a ostatních. U těchto domácností tvoří sociální příjmy polovinu až více než tři čtvrtiny čistých peněžních příjmů. Ostatním typům domácností sociální příjmy reálně poklesly.

Pod hranicí chudoby (podle metodiky EUROSTATu) je dvakrát více domácností než pod hranicí životního minima. Mezi typy domácností, kde je riziko chudoby nejvyšší, patří neúplné čisté rodiny (index rizika chudoby je u této domácnosti více než 4krát vyšší než u úplných čistých rodin).

Významně ovlivňuje chudobu domácností též počet dětí, více jak polovina domácností se čtyřmi a více dětmi je pod hranicí chudoby (riziko chudoby je přibližně 6krát

vyšší než u domácností s jen s jedním dítětem). Bezdětná domácnost je v polovičním riziku chudoby ve srovnání s domácností s dítětem.

Z hlediska sociálního postavení přednosty domácnosti jsou chudobou nejvíce ohroženy ostatní domácnosti (přednost není ekonomicky aktivní, ani není příjemcem důchodu) a domácnosti nezaměstnaných. V uvedených typech domácností je chudých ve skupině 47%, resp. 39 %. Nejnižší index rizika chudoby je u domácností zaměstnanců a domácností důchodců s ekonomicky aktivními členy, které mají také nejmenší zastoupení chudých ve skupině. Konečně, podle věku lze nejvíce chudých nalézt u věkové skupiny do 24 let a také ve střední kategorii do 44 let, nejlépe jsou na tom osoby starší 65 let .

Podle subjektivních názorů více jak 60 % domácností, jejichž příjem byl pod životním minimem, vycházela se svým příjmem s velkými obtížemi a jejich finanční situace se oproti předchozímu roku nezměnila nebo se poněkud zhoršila. Pětina těchto domácností neměla ani na nákup levných potravin. Více jak polovina domácností pod hranicí chudoby definované podle Eurostatu vycházela se svým příjmem velmi obtížně, velmi snadno pak žádná domácnost, zhoršení finanční situace oproti předchozímu roku je obdobné, jako u domácností pod životním minimem. Přibližně 15 % chudých domácností nemělo ani na nákup levných potravin.

Mezinárodní srovnání

Můžeme konstatovat, že rozložení celkových sociálních transferů pro ekonomicky aktivní je v České republice málo cílené ke skupinám s nižšími příjmy pokud srovnáváme s jinými zeměmi. Je to dáno malou vahou dávek určených ekonomicky aktivním domácnostem v celkových sociálních příjmech - zejména dávek v nezaměstnanosti a dávek spojených s dětmi (dávkami jsou v porovnání s jinými dávkami, jako jsou důchody, případně nemocenské dávky spíše nízké). Mezinárodní srovnání výše dávek potvrzuje, že relativní výše dávek určených ekonomicky aktivním, jako jsou dávky v nezaměstnanosti, přídatky na děti a do jisté míry i dávka v mateřství jsou z hlediska relace na průměrné mzdy spíše nízké. Pokud jde konkrétně o dávky v nezaměstnanosti, patříme k zemím, kde jsou poměry náhrady nejnižší. Přídatky na děti v relaci k průměrné mzdě jsou pro průměrné a vyšší příjmy (domácností v rozmezí 1,8 až 3,0 násobku životního minima) rovněž nízké - jsou srovnatelné nejspíš s dávkami na děti v zemích jižní Evropy. Vyšší jsou však pro skupiny s příjmy blízkými životnímu minimu, lze říci, že na úrovni obvyklé ve většině jiných zemí Evropy, nad to ale pobírají v ČR domácnosti s nízkými příjmy sociální příplatek. Dávky v mateřství jsou v ČR na úrovni nemocenských dávek, zatímco v mnoha jiných zemích jsou poměry náhrady vyšší než u nemocenských dávek a v některých případech nahrazují plně předchozí mzdu (k tomu blíže výzkumná zpráva VÚPSV o příjmech domácností podle statistik rodinných účtů za roky 2000-2001).

Naproti tomu důchody, a proto i příjmy důchodců jsou v mezinárodním srovnání velmi nivelizované. To je dáno konstrukcí důchodů - výraznou redukcí výpočtového základu důchodů ve vyšších výdělkových pásmech, s vysokým redistributivním účinkem a dosud malou vahou doplňkových schémat při doplnění důchodů ze základního pilíře.

Vysoká efektivnost sociálních příjmů při eliminaci chudoby pro celek populace poněkud kontrastuje s jejich nižší efektivností ve vztahu k některým skupinám ekonomicky aktivního obyvatelstva, jež jsou na sociální příjmy více odkázány: nezaměstnaní, samoživitelky, rodiny s vyšším počtem dětí. Efektivnost sociálních příjmů je vysvětlena jednak velkou cíleností dávek, jednak i tím, že úroveň dávek sociální pomoci v porovnání s pracovními příjmy v ČR je podobná jako v nejtědřejších skandinávských systémech či Švýcarska a „poměr náhrady“ je pak vysoký. Platí to zejména pro skupiny s nízkými výděly a způsobuje to ovšem jiný problém - narušení pracovních pobídek.

Příjemci sociálních dávek a jejich příjmy

Příjemci dávek státní sociální podpory

Dávky státní sociální podpory jsou významným nástrojem posílení rozpočtové situace domácností s nízkými příjmy. Svým charakterem jsou to dávky, jejichž prostřednictvím je eliminován počet nejchudších domácností ve společnosti, s výrazným zacílením na rodiny s dětmi.

Ve struktuře domácností žadatelů o sociální příplatek jde především o domácnosti s jedním a dvěma dětmi. V téměř 65% domácností nežije nezaměstnaný člen domácnosti. V ostatních případech se jedná o domácnosti s jedním nezaměstnaným členem. Dvě třetiny příjemců dávky tvoří domácnosti úplné, třetinu domácnosti neúplné. Struktura žadatelů uvnitř nejohroženější skupiny (do 1,0 životního minima) více méně odpovídá struktuře populace všech žadatelů o sociální příplatek.

Struktura domácností žadatelů o příspěvek na bydlení je obdobná jako v případě sociálního příplatku. Vzhledem k charakteru dávky je navíc doplněna o domácnosti jednotlivců vlastníků, popř. najímajících byt. Ty tvoří zhruba čtvrtinu všech žadatelů o tento typ dávky. Obdobné je i rozložení jednotlivých typů domácností uvnitř skupiny žadatelů nacházejících se pod kritickou hranicí životního minima.

Většina žadatelů o oba typy dávek se při zohlednění tržního příjmu (bez sociálních dávek) nachází pod zákonem stanovenou hranicí životního minima (73,5% u sociálního příplatku, 80% u příspěvku na bydlení).

Poté, co začne působit efekt výplaty sociálních dávek včetně dávek SSP na stabilizaci příjmové situace domácností, přesunuje se více než polovina původních žadatelů o dávku do kategorií ohraničených vyšším násobkem životního minima a pod hranicí životního minima zůstává již jen 35% žadatelů o sociální příplatek a 34% žadatelů o příspěvek na bydlení.

Tito příjemci se stávají reálným zdrojem klientely systému dávek sociální péče. Příjemci dávek nacházející se pod hranicí životního minima poté, co se součástí jejich příjmů staly i dávky SSP, se v další fázi stávají potenciálními uchazeči o dávky sociální péče. Proto také jejich struktura více méně koresponduje se strukturou klientů systému dávek sociální péče. Jedná se především o neúplné domácnosti (samoživitelky), úplné domácnosti s více dětmi, domácnosti s nezaměstnaným členem a částečně přecházejí ze systému dávek SSP i domácnosti bezdětné, především domácnosti jednotlivců.

Příjemci dávek sociální péče

Příjemci dávek sociální péče jsou z většiny (dvě třetiny) domácnosti bezdětné, ale vysoký je též podíl neúplných rodin s dětmi (20%). Kolem poloviny příjemců dávek je přitom ve věku do 35 let (kolem 30 % do 25 let). Jde v drtivé většině případů o domácnosti, kde žijí nezaměstnaní (87%). Struktura příjemců je výrazně ovlivněna funkcí dávek SSP, které značnou část rodin s dětmi vzdalují z pásma chudoby. Nicméně i tak je v evidenci poživatelů sociálních dávek kolem 6 % pracovní síly, a to v přímé a silné souvislosti s mírou nezaměstnanosti v lokalitě.

Velikost lokality neovlivňuje podíl příjemců sociálních dávek, ovšem rozdíly vyvolané variancí v úrovni míry nezaměstnanosti jsou největší právě ve velkoměstech. Oproti tomu jsou tyto rozdíly menší v ostatních lokalitách, i když stále na míře nezaměstnanosti závislé. Je to pravděpodobně důsledkem více okolností:

- úroveň příjmů ztracených nezaměstnaností je ve městech s ohledem na vyšší úroveň mezd vyšší než v menších lokalitách,
- životní náklady, zejména na bydlení, jsou ve velkém městě vyšší (také je v nich menší podíl domácností s vlastním domkem).

Podíl úplných domácností mezi příjemci dávek sociální péče je nižší ve velkoměstech (v průměru 6 %) a vyšší v nejmenších lokalitách (v průměru ke 20 %). Podíl nezaměstnaných mezi příjemci je vysoký - liší se přitom podle typů domácnosti: v úplných rodinách dosahuje v průměru asi 80 %, v neúplných přes 50 % a v nerodinných domácnostech dokonce přes 95 %. Neúplné domácnosti tvoří stabilnější jádro příjemců dávek sociální péče, méně citlivé na nezaměstnanost: podíl nezaměstnaných je v tomto typu domácnosti nižší než v jiných typech domácností.

Závislost na dávkách je typicky dlouhodobá - průměrná doba nepřetržitého pobírání dávek je skoro 19 měsíců. Neliší se příliš podle typů domácností.

Příjmy těchto domácností jsou tvořeny z více než 60 % dávkami sociální potřebnosti, přes 20 % představují dávky SSP. Pracovní příjmy jsou zanedbatelné (a pobírá je necelých 10 % těchto domácností). Jen čtvrtina domácností, v nichž nežije nezaměstnaný, přijímá pracovní příjmy, což naznačuje, že jde z větší části o domácnosti na rodičovském příspěvku, důchodu, nemocenské či ekonomicky neaktivní.

V českých podmínkách je struktura příjemců dávek podobná severskému typu s vysokým podílem jednotlivců a mladých lidí - to proto, že jsou pro ně hůře dostupné nebo nízké jiné sociální dávky (podpora v nezaměstnanosti, státní sociální podpora). Český systém ale méně vytváří tlaky na aktivitu a dává k ní též méně možností. Pak jsou dávky snadno dostupné. Na rozdíl od severského a středoevropského modelu je v českých podmínkách zjišťována dlouhá doba závislosti na dávkách, blíží se jižnímu modelu.

Výsledky analýzy ukazují také na technické nedostatky zpracování databází klientů sociální péče, což je důsledkem nejednotné metodiky při jejich vedení jednotlivými referáty. Významným problémem je omezení vyplývající ze skutečnosti, že referáty sociální péče nejsou vybaveny jednotným softwarem pro vedení dané agendy, přičemž v případě některých z nich je stávající softwarová vybavenost zcela nedostatečná.

Závěry a doporučení

Skupiny s nízkými příjmy

Lze říci, že období roku 2001 ukázalo, že růst HDP a reálných pracovních příjmů dává předpoklady k omezení objemu sociálních dávek, i když negativní roli sehrával nadále růst dlouhodobé nezaměstnanosti a nadále realizovaná politika předčasných důchodů.

Nicméně, v důsledku reálného i relativního zaostání vývoje životního minima za vývojem mezd a v důsledku růstu diferenciací postavení na trhu práce se mírně zhoršila relativní pozice domácností s nejnižšími příjmy oproti ostatním domácnostem. Sociální příjmy této kategorie populace stagnovaly, zatímco reálné mzdy zaměstnanců narůstaly. Uvedené změny nebyly příliš výrazné; přesto je třeba si povšimnout trendu a věnovat pozornost pozici nejvíce znevýhodněných: jestliže vývoj v období roku 2001 přinesl většině domácností růst celkových reálných příjmů, neplatí to pro domácnosti s nejnižšími příjmy. Sociální dávky jim určené nereagovaly příliš na růst příjmové diferenciací v jejich neprospěch.

Sociální transfery

Rozložení celkových sociálních transferů pro ekonomicky aktivní je v České republice málo cílené v mezinárodním porovnání ke skupinám s nižšími příjmy v porovnání s jinými zeměmi. Je to dáno malou vahou dávek specificky určených ekonomicky aktivním, zejména dávek v nezaměstnanosti a dávek spojených s dětmi. Mezinárodní srovnání také ukazuje, že relativní výše dávek určených ekonomicky aktivním, jako jsou dávky v nezaměstnanosti, přídatky na děti a do jisté míry i dávka v mateřství jsou z hlediska relace na průměrné mzdy spíše nízké.

Naproti tomu důchody, a proto i příjmy důchodců jsou velmi nivelizované v mezinárodním srovnání (což je dáno konstrukcí důchodů a dosud malou vahou doplňkových schémat při doplnění důchodů ze základního pilíře).

Dopady sociálních transferů

Efektivnost sociálních dávek v ČR jako celku při redukci chudoby je v celku populace velmi dobrá i v mezinárodním srovnání a v důsledku toho chudoba nepostihuje rozsáhlé a početné kategorie populace. Svou roli v tom sehrává kombinace dávek ze sociálního pojištění, dávek státní sociální podpory, v menší míře role dávek sociální péče (pomoci).

Dobrá efekt systému sociálních dávek na eliminaci chudoby v ČR, který je patrný z mezinárodního srovnání, je dán více okolnostmi. rozsah chudoby před transfery není extrémně vysoký, dávky jsou vysoce a efektivně cílené podle výše příjmů a poměr náhrady (výše životního minima) je pro skupiny s nízkými příjmy relativně vysoký. Vytváří to ovšem problém pracovních pobídek.

Vysoká efektivnost sociálních příjmů při eliminaci chudoby pro celek populace poněkud kontrastuje s jejich nižší efektivností ve vztahu k některým skupinám ekonomicky aktivních, jež jsou na sociální příjmy více odkázány: nezaměstnaní, samoživitelky, rodiny s vyšším počtem dětí.

Ani účinek sociálních příjmů na eliminaci chudoby definované podle hranice chudoby EU (po výdajích na bydlení) není u některých typů domácností tak silný, jak by bylo možno očekávat. Po odečtení výdajů na bydlení jsou příjmovou deprivací i v souboru rodinných účtů (kde nejsou tak silně zastoupeny právě nejchudší domácnosti) ohroženy v relativně značné míře některé kategorie populace, jako jsou samoživitelky, úplné rodiny s třemi a více dětmi, obecně nejčastěji mladí lidé. Lze ale přesto říci, že je i tak rozhodně eliminována „výraznější příjmová deprivace“ těchto domácností.

Na druhé straně příjmové postavení rodin s dětmi, zejména neúplných rodin a rodin s třemi a více dětmi je o dost horší proti jiným domácnostem. Sociální transfery jejich relativní příjmovou situaci zlepšují spíše mírně, přestože jsou značně cílené podle příjmu domácnosti.

Příjemci dávek

Dávky státní sociální podpory

Prostřednictvím výplaty sociálních dávek, jejichž nezastupitelnou část tvoří dávky státní sociální podpory dochází v rámci systému sociální politiky k eliminaci počtu nejchudších domácností ve společnosti. Svým charakterem jsou dávky státní sociální podpory výrazně zacíleny na redukci chudoby především v domácnostech s dětmi.

Struktura domácností žadatelů o sociální dávky je co do jejich typologie variabilní. Výrazně však převládají domácnosti vícečlenné, především pak s jedním a dvěma dětmi, domácnosti bez nezaměstnaného člena nebo s jedním nezaměstnaným členem, dvě třetiny příjemců dávky tvoří domácnosti úplné, třetinu domácnosti neúplné. V případě příspěvku na bydlení je navíc struktura žadatelů doplněna o domácnosti jednotlivců vlastních, popř. najímajících byt. Tento model struktury se více méně odráží i ve skupině domácností žijících pod úrovní zákonem stanovené hranice životního minima, v níž se při zohlednění tržního příjmu nachází téměř tři čtvrtiny všech domácností žadatelů o sociální dávky. Vlivem příjmu z dávek SSP se značně snižuje počet osob žijících pod hranicí životního minima.

Příjemci dávek nacházející se pod hranicí životního minima i po čerpání nároku na dávky státní sociální podpory se v další fázi stávají potenciálními uchazeči o dávky sociální péče. Proto také jejich struktura více méně koresponduje se strukturou klientů systému dávek sociální péče. Struktura klientely systému dávek sociální péče je tak v mnohém výrazně ovlivněna funkcí dávek SSP.

Dávky sociální péče

Mezi příjemci dávek sociální péče tvoří bezdětné domácnosti (obzvláště pak jednotlivci) vysoký podíl (až 60%). Jsou to však z velké části ty domácnosti, jež nepodléhají nároku na dávky SSP, např. mladí lidé, kteří bydlí v domácnostech svých rodičů, popř. domácnosti nesplňující nárok na dávky SSP vážící se bezprostředně k výchově dětí. Struktura klientely systému dávek sociální péče je v mnohém výrazně ovlivněna funkcí dávek SSP, které značnou část rodin s dětmi vzdalují z pásma chudoby. Sociální transfery, ať už se jedná o dávky sociální péče nebo dávky SSP, popř. jiný typ sociálních příjmů, významnou měrou participují na rozpočtech domácností s nízkými příjmy.

Struktura poživatelů dávek sociální péče je variabilní, zahrnující prakticky všechny věkové kategorie ekonomicky aktivních ve struktuře různých typů domácností. Relativně vysoké je zastoupení neúplných rodin s dětmi (samoživitelky), domácností jednotlivců bez dětí (zde především mladí lidé v samostatných domácnostech - ale v řadě případů zřejmě bydlí s rodiči), ale je třeba povšimnout si i přítomnosti nezanedbatelného podílu starších lidí (složitější uplatnitelnost na trhu práce).

Výsledky analýzy prokazují, že zástupci každého konkrétního typu domácnosti, stejně tak jako každé věkové kategorie, jsou na dávkovém systému sociální péče plně příjmově závislí, což v konečném důsledku vede k finanční nákladnosti daného systému. V případě dlouhodobě nezaměstnaných se většinou jedná o poživatele sociálních dávek, jejichž nízká motivace a nízké příležitosti k uplatnění na pracovním trhu (popř. jiné okolnosti) vedou k permanentní závislosti.

V českých podmínkách je struktura příjemců podobná typu obvyklému v severní a kontinentální Evropě (vysoký podíl mladých lidí, jednotlivců, z důvodu nezaměstnanosti). Je tomu tak dílem proto, že na rozdíl od jiných kategorií populace jsou pro ně hůře dostupné

nebo nízké jiné dávky (podpora v nezaměstnanosti, státní sociální podpora). Krom toho je to dáno i „byrokratickou“ orientací systému, jenž klade důraz na formální testování příjmů. Na rozdíl od severského modelu český systém méně vytváří tlaky na aktivitu a dává též méně možností k aktivitě těm, kteří nabídku přijímají. Pak jsou ale sociální dávky snadno dostupné a udržitelné, a to i pro nerodinné domácnosti. Dvojnásob to platí i o samoživitelkách a pro úplné rodiny. Na rozdíl od severského modelu je proto v českých podmínkách dlouhá doba závislosti na dávkách, blíží se jižnímu modelu, jenž je ovšem selektivní a znesnadňuje přístup k sociálním dávkám jiným kategoriím příjemců než rodinám s dětmi.

Doporučení pro sociální politiku

Zjištění dovolují formulovat obecná doporučení pro opatření sociální politiky.

Obecně vzato, je třeba posílit ve všech oblastech sociální politiky trendy a opatření směřující k „aktivitě“ především u mladých lidí a u dlouhodobě nezaměstnaných.

Dobrá cílenost dávek a jejich efekt na kompenzaci nízkých příjmů sám o sobě nebude do budoucna postačovat k eliminaci rizik chudoby:

- v kontextu reformy veřejných financí lze očekávat spíše snižování prostředků a výše dávek, pokles jejich štedrosti;
- chudoba je generována především nižší schopností a motivací k uplatnění na trhu práce;
- při růstu či setrvání výše nezaměstnanosti by naopak dále narůstaly požadavky na finanční dávkové kompenzace;
- při růstu cílenosti vznikají pasti nezaměstnanosti a ohrožení pracovních pobídek;
- část dávek není efektivně využita kvůli zneužívání (částečně i pro nevyužívání).

1. Jednoznačně se potvrzuje klíčový význam aktivní politiky zaměstnanosti, zejména ve vztahu k mladým lidem a k dlouhodobě nezaměstnaným. Dosah těchto opatření by měl být větší, především směrem k dlouhodobě nezaměstnaným a dalším na trhu práce znevýhodněným skupinám. Naše jiné analýzy ukazují, že to se zatím daří jen zčásti. Úměrně by měla být opatření zkvalitněna tak, aby umožňovala integraci i dlouhodobě nezaměstnaných na trh práce. Obecně, měla by být opřena o individuální poradenské aktivity (jako jsou například individuální akční plány). Zdá se, že částečně se daří aktivní opatření u mládeže, kde doba závislosti na dávkách je kratší, nicméně stále jich převažující část přesahuje dobu půl roku závislosti. Už daleko méně se daří u dlouhodobě nezaměstnaných středního a vyššího věku.
2. Je možno doporučit souběžně zpřísnit kontrolu aktivit „hledání práce“ a podpořit ji pozitivními i negativními pobídkami/sankcemi, posílit vazbu mezi sociálními referáty a úřady práce. Účast v programech aktivní politiky zaměstnanosti včetně aktivačních programů by měla být podmínkou k poskytnutí sociálních dávek.
3. Je možno naproti tomu doporučit zvýhodnění v rámci systému sociálních dávek příjemce pracovně aktivní (ale i účastníky programů aktivní politiky zaměstnanosti) proti příjemcům dávek pracovně neaktivním („making work pay“).
4. Je třeba umožnit souběh rodičovského příspěvku s příjmem ze zaměstnání, bez omezení výše výdělku (mohlo by být významné zvláště v aktivaci samoživitelek). Takové opatření je už běžné nejen ve Skandinávii, ale směřují k němu další země jako Británie, Nizozemsko aj. Je potěšitelné, že návrh v rámci reformy veřejných financí s tím počítá.
5. Pro samoživitelky jsou finančně nedostupné jesle či hlídání dětí ve věku do 3 let. Počet samoživitelek narůstá, zejména ve městech. Stálo by za úvahu tyto náklady lépe pokrývat nebo přispívat - spíše než vyplácet dávky sociální péče. (To je i cílem směrnic Strategie zaměstnanosti EU).
6. Účinnost systému dávek by bylo vhodné zlepšovat úpravou proporcí dávek mezi sebou navzájem a úpravou způsobů cílenosti dávek, i z hlediska vztahu dávek k pracovním

příjmům. Cílenost více typů dávek podle výše příjmu, jako je tomu v současné době, ohrožuje pracovní pobídky pro skupiny s nízkými příjmy. Bylo by vhodné posoudit relaci mezi přídatkem na dítě a sociálním příplatkem a hlavně míru „společné“ cílenosti obou dávek, jež se jeví ve svém spojení až příliš redistributivní (nivelizující).

- a) ve srovnání s dopadem dávek na děti efekt daňových úlev na děti je protichůdný (výhodnější pro vyšší příjmy). Celkově ale skupiny domácností s dětmi ve středním příjmovém pásmu ztrácejí až příliš. Koordinace obou systémů by umožnila efektivnější vynaložení prostředků;
 - b) příspěvek na bydlení má rovněž charakter spíše „kompenzace nízkého příjmu,” a to v pásmu až do 1,6 ŽM. Přitom nezohledňuje reálné náklady na bydlení a neplní dost dobře účel, k němuž je ze své povahy určen - tedy na pomoc s náklady na bydlení těm potřebným;
 - c) je třeba věnovat pozornost skutečnosti, že relativní pozice domácností s dětmi a s minimálními příjmy se zhoršuje - tak, jak se zhoršuje reálná hodnota životního minima i jeho relace ke mzdě. Může to mít negativní dopady na materiální deprivaci skutečně potřebných (především na děti).
7. Problémy skupin závislých na sociálních příjmech (sociální pomoci) nelze řešit jen aktivací na trhu práce a zlepšením systémů pobídek, protože jde o problémy komplexní sociální povahy. Je nutné posilovat kapacitu, kvalitu a roli sociální práce ve vztahu k nejvíce ohroženým sociálním skupinám (etnické menšiny, zdravotně handicapovaní, bezdomovci, závislí na návykových látkách atp.).

Obecně řečeno, je zapotřebí přijmout celý komplex opatření směřujících k aktivaci na trhu práce ve smyslu podpory zaměstnatelnosti, pozitivních i negativních sankcí. Není totiž do budoucna v kontextu (i když zatím ještě mírně) rostoucí míry chudoby patrně účelné snižovat reálnou či relativní výši sociálních dávek. Spíš by měla být udržena. Předpokládáme totiž, že mzdy porostou a budou se její úrovně relativně vzdalovat a přitom úroveň sociálních dávek není fakticky nijak vysoká, i když je v mezinárodním srovnání dost slušná (vysoký je poměr náhrady s ohledem na nízké mzdy). Bylo by patrně třeba brát ohledy na situaci, respektive na potřeby specifických skupin (nezaměstnaných, samoživitelek, zdravotně postižených) a tam pracovat se specifickým navýšením dávek a na druhé straně obecně zmírnit cílenost dávek podle příjmů (projevuje se destrukce pobídek).

Literatura

Eardley, T., Bradshaw, J, Gough I. et. al. 1996. *Social Assistance in OECD Countries*. Paris: OECD.

Esping-Andersen, G. 1999. *The Social Foundations of Post-industrial Economies*. Oxford Univ. Press.

Eurostat 2000. *Income, Poverty and Social Exclusion*. European Social Statistics. EC: Luxembourg.

Mitchell, D. 1991. *Income Transfers in Ten Welfare States*. Aldershot: Avebury.

OECD 2002. *Benefits and Wages*, Paris: OECD.

Sainsbury, D., Morissens A. 2002. „Poverty in Europe in the mid-1990s: the effectiveness of means-tested benefits.“ *Journal of European Social Policy* 12 (4): 307-327.

Saraceno, Ch. 2002. *Social Assistance Dynamics in Europe. National and Local Poverty Regimes*. Bristol: The Policy Press.

Výzkum interetnických vztahů 2002. Zpráva z projektu Phare CZ 9901 Brno: Masarykova univerzita.

Whiteford P. 2002, *Social Protection in OECD Countries*. Paris: OECD.

Cást A

Seznam prílloh ke kapitole c. 1

Tabulka 1

Príjmy prumerných domácností - osoba/rok (nominální) a v %

Tabulka 2

Sociální príjmy prumerných domácností (v %)

Tabulka 3

Príjmy domácností zamestnancu - osoba/rok (nominální) a v %

Tabulka 4

Sociální príjmy domácností zamestnancu (v %)

Tabulka 5

Príjmy domácností zamestnancu s nezaopatrenými detmi - osoba/rok (nominální) a v %

Tabulka 6

Sociální príjmy dom. zamestnancu s nezaopatrenými detmi (v %)

Tabulka 7

Príjmy domácností s minimálními príjmy a nezaopatrenými detmi - osoba/rok (nominální) a v %

Tabulka 8

Sociální príjmy domácností s minimálními príjmy a nezaopatrenými detmi (v %)

Pramen: Statistika rodinných úctu a vlastní výpocty

Průmerné domácnosti

Tabulka 1 Příjmy průměrných domácností - osoba/rok (nominální)

rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001
hrubé peněžní příjmy	75 474	82 805	89 709	94 588	97 807	105 776
pracovní příjmy	56 880	63 078	68 576	71 423	73 646	79 936
sociální příjmy	14 969	16 283	17 654	18 959	20 165	21 247
ostatní příjmy	3 625	3 444	3 479	4 206	3 996	4 593
dan z příjmu	5 329	5 758	6 048	6 040	6 351	6 906
zdrav. a soc. pojištění	6 544	7 003	7 526	7 777	8 034	8 703
celkové čisté příjmy	67 190	73 728	80 502	85 294	88 323	95 426
čisté peněžní příjmy	63 601	70 044	76 135	80 771	83 422	90 167
naturální příjmy	3 589	3 684	4 367	4 523	4 901	5 259

Příjmy průměrných domácností (%) (nominální)

rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001
hrubé peněžní příjmy	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
pracovní příjmy	75,4	76,2	76,4	75,5	75,3	75,6
sociální příjmy	19,8	19,7	19,7	20,0	20,6	20,1
ostatní příjmy	4,8	4,2	3,9	4,4	4,1	4,3
dan z příjmu	7,1	7,0	6,7	6,4	6,5	6,5
zdrav. a soc. pojištění	8,7	8,5	8,4	8,2	8,2	8,2

Tabulka 2 Sociální příjmy průměrných domácností (v %)

rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001
sociální příjmy celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
duchody	71,9	73,8	76,3	74,6	72,2	73,6
nemocenské	9,9	8,6	7,4	7,6	10,2	9,6
prídavky na děti - výchovné	8,6	8,0	6,7	7,0	7,0	6,8
rodicovský příspěvek	4,4	4,7	4,7	4,8	4,5	4,3
ostatní dávky státní soc. podpory	1,3	1,3	1,4	1,8	1,9	1,9
sociální příspěvek	2,5	2,1	1,7	2,0	1,9	1,8
podpora v nezamestnanosti	0,6	0,8	1,2	1,4	1,5	1,4
ostatní dávky sociální péče	0,7	0,7	0,6	0,7	0,7	0,7

Zamestnanci

Tabulka 3 Příjmy domácností zamestnancu - osoba/rok (nominální)

rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001
hrubé peněžní příjmy	82 242	89 339	98 238	103 979	106 478	114 853
pracovní příjmy	70 926	77 410	85 849	89 703	91 497	99 146
sociální příjmy	7 207	7 932	8 197	9 127	10 089	10 456
ostatní příjmy	4 109	3 997	4 192	5 149	4 893	5 251
dan z příjmu	7 086	7 715	8 391	8 464	8 712	9 416
zdrav. a soc. pojištění	8 618	9 338	10 303	10 767	10 963	11 850
celkové čisté příjmy	70 025	75 925	83 801	89 255	91 812	99 028
čisté peněžní příjmy	66 538	72 286	79 544	84 748	86 803	93 587
naturální příjmy	3 487	3 639	4 257	4 507	5 009	5 441

Příjmy domácností zamestnancu (%)

rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001
hrubé peněžní příjmy	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
pracovní příjmy	86,2	86,6	87,4	86,3	85,9	86,3
sociální příjmy	8,8	8,9	8,3	8,8	9,5	9,1
ostatní příjmy	5,0	4,5	4,3	5,0	4,6	4,6
dan z příjmu	8,6	8,6	8,5	8,1	8,2	8,2
zdrav. a soc. pojištění	10,5	10,5	10,5	10,4	10,3	10,3

Tabulka 4 Sociální příjmy domácností zamestnancu (v %)

rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001
sociální příjmy celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
duchody	29,1	34,7	40,5	38,7	33,7	35,8
nemocenské	26,6	23,1	19,8	20,0	26,0	24,9
přídavky na děti - výchovné	21,4	19,6	17,2	17,1	16,6	16,3
rodicovský příspěvek	10,9	11,5	11,5	11,2	10,5	10,1
ostatní dávky státní soc. podpory	3,1	3,1	3,1	4,0	4,0	4,0
sociální příspěvek	6,0	4,6	3,9	4,3	4,1	3,8
podpora v nezamestnanosti	1,6	2,0	3,0	3,3	3,6	3,4
ostatní dávky sociální péče	1,4	1,3	1,0	1,4	1,5	1,6

Zamestnanci s nezaopatřenými dětmi

Tabulka 5 Příjmy domácností zaměstnanců s nezaopatřenými dětmi
- osoba/rok (nominální)

rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001
hrubé peněžní příjmy	69 457	75 321	83 458	87 576	90 245	97 072
pracovní příjmy	59 431	64 796	72 974	74 881	76 773	83 135
sociální příjmy	6 501	6 904	6 742	7 866	8 718	8 943
ostatní příjmy	3 525	3 621	3 742	4 828	4 753	4 994
dan z příjmu	5 606	6 070	6 760	6 577	6 833	7 428
zdrav. a soc. pojištění	7 185	7 805	8 737	8 989	9 187	9 948
celkové čisté příjmy	59 944	64 952	71 938	76 348	79 011	84 840
čisté peněžní příjmy	56 666	61 446	67 961	72 010	74 225	79 704
naturální příjmy	3 278	3 506	3 977	4 338	4 786	5 136

Příjmy domácností zaměstnanců s nezaopatřenými dětmi v %

rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001
hrubé peněžní příjmy	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
pracovní příjmy	85,6	86,0	87,4	85,5	85,1	85,6
sociální příjmy	9,4	9,2	8,1	9,0	9,7	9,2
ostatní příjmy	5,1	4,8	4,5	5,5	5,3	5,1
dan z příjmu	8,1	8,1	8,1	7,5	7,6	7,7
zdrav. a soc. pojištění	10,3	10,4	10,5	10,3	10,2	10,2

Tabulka 6 Sociální příjmy dom. zaměstnanců s nezaopatřenými dětmi (v %)

rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001
sociální příjmy celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
duchody	12,2	14,5	17,8	18,0	15,3	16,4
nemocenské	24,0	22,5	19,1	19,3	25,1	24,0
přídavky na děti - výchovné	31,4	29,8	28,1	26,9	25,9	25,8
rodicovský příspěvek	16,0	17,6	18,9	17,7	16,3	16,0
ostatní dávky státní soc. podp	4,3	4,6	4,9	5,7	5,8	6,0
sociální příspěvek	8,7	6,9	6,3	6,8	6,3	6,0
podpora v nezaměstnanosti	1,6	2,5	3,8	3,8	3,7	3,8
ostatní dávky sociální péče	1,9	1,6	1,1	1,8	1,6	2,1

Domácnosti s minimálními příjmy a nezaopatřenými dětmi

Tabulka 7 Příjmy domácností s minimálními příjmy a nezaopatřenými dětmi - osoba/rok (nominální)

rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001
hrubé peněžní příjmy	31 566	35 744	39 522	40 647	42 556	44 505
pracovní příjmy	18 621	21 750	23 973	24 074	25 768	26 596
sociální příjmy	11 069	12 051	13 271	14 141	14 347	15 311
ostatní příjmy	1 876	1 943	2 278	2 431	2 441	2 599
dan z příjmu	797	1 036	984	865	958	892
zdrav. a soc. pojištění	2 207	2 489	2 654	2 588	2 735	2 757
celkové čisté příjmy	31 835	35 997	40 630	42 083	43 883	46 217
čisté peněžní příjmy	28 562	32 219	35 884	37 194	38 863	40 856
naturální příjmy	3 273	3 778	4 746	4 889	5 020	5 361

Příjmy domácností s minimálními příjmy a nezaopatřenými dětmi (%)

rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001
hrubé peněžní příjmy	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
pracovní příjmy	59,0	60,8	60,7	59,2	60,6	59,8
sociální příjmy	35,1	33,7	33,6	34,8	33,7	34,4
ostatní příjmy	5,9	5,4	5,8	6,0	5,7	5,8
dan z příjmu	2,5	2,9	2,5	2,1	2,3	2,0
zdrav. a soc. pojištění	7,0	7,0	6,7	6,4	6,4	6,2

Tabulka 8 Sociální příjmy dom. s min. příjmy a nezaopatřenými dětmi (v %)

rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001
sociální příjmy celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
duchody	5,9	5,0	9,1	9,1	8,5	10,4
nemocenské	5,5	6,9	6,3	4,8	6,1	5,0
prídavky na děti - výchovné	28,1	27,9	24,2	25,8	26,6	25,9
rodicovský příspěvek	22,7	22,2	18,7	16,5	16,5	13,5
ostatní dávky státní soc. podp	6,6	7,4	9,1	11,3	11,5	11,9
sociální příspěvek	22,5	23,3	22,5	21,9	21,6	21,9
podpora v nezamestnanosti	3,1	2,8	3,2	3,5	2,5	3,3
ostatní dávky sociální péče	5,6	4,4	7,0	7,1	6,6	8,1

Cást A

Seznam prloh ke kapitole c. 2

Tabulka 1

Prjmy domácností celkem podle decilového rozdělení, osoba/rok (MC 1996, SSD 2001, SRÚ 2000)

Tabulka 2

Složení domácností (MC 1996), (SSD 2001)

Tabulka 3

Typy domácností v % (MC 1996), (SSD 2001)

Tabulka 4

Domácnosti podle výše čistého peněžního příjmu ve vztahu k životnímu minimu (MC 1996), (SSD 2001)

Tabulka 5

Domácnosti s čistým peněžním příjmem v pásmu chudoby (SSD 2001)

Tabulka 6

Domácnosti pod ŽM (MC 1996), (SSD 2001)

Tabulka 7

Relace čistých peněžních příjmu a sociálního příjmu podle typu domácností

Tabulka 8

Relace čistých peněžních příjmu a sociálního příjmu podle typu domácností

Relace čistých peněžních příjmu a sociálního příjmu podle decilového rozdělení

Tabulka 9

Relace čistých peněžních příjmu a sociálního příjmu podle typu domácností

Tabulka 10

Vybavenost domácností podle výše čistého peněžního příjmu ve vztahu k životnímu minimu - v % (SSD 2001)

Subjektivní názory - v %

Tabulka 11

Vybavenost domácností podle sociálních skupin - v % (SSD 2001)

Subjektivní názory - v %

Tabulka 12

Relativní ohrožení chudobou v zemích EU (1996) a CR (SSD 2001)

Zdroje dat:

Mikrocensus 1996 (MC 1996)

Šetření sociální situace domácností 2001 (SSD 2001)

Statistika rodinných účtů (SRÚ)

**Sociální situace domácností
v roce 2001 (SSD 2001)**

Sociální situace domácností roce 2001 (SSD 2001)

Tabulka 1 **Príjmy domácností celkem podle decilového rozdělení, osoba/rok (MC 1996)**

decily	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	median	prumer
cisté peněžní příjmy	29 492	40 544	46 550	50 832	54 995	59 620	66 053	75 474	90 983	152 375	57 308	66 692
příjmy z pracovní činnosti	17 446	26 936	26 160	25 590	29 668	36 204	47 776	61 972	79 444	130 708	32 936	48 190
sociální příjmy	11 293	12 882	19 715	24 589	24 460	22 490	17 073	11 975	8 884	7 814	14 978	16 118
ostatní příjmy	753	726	675	653	867	926	1 204	1 527	2 655	13 853	897	2 384

Príjmy domácností celkem podle decilového rozdělení, osoba/rok (SSD 2001)

decily	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	median	prumer
cisté peněžní příjmy	35 971	51 117	60 829	68 213	74 060	80 238	87 974	99 928	121 256	209 526	77 149	88 911
příjmy z pracovní činnosti	20 697	36 326	40 474	38 352	35 175	46 311	58 766	78 481	102 440	183 206	43 393	64 023
sociální příjmy	14 366	13 736	19 395	28 936	38 088	32 936	27 576	19 656	16 060	10 787	19 526	22 154
ostatní příjmy	907	1 055	960	925	797	991	1 632	1 791	2 757	15 533	1 023	2 735

Príjmy domácností celkem podle decilového rozdělení, osoba/rok (SRÚ 2000)

decily	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	median	prumer
cisté peněžní příjmy	46 606	59 187	66 583	71 635	76 745	82 396	90 636	103 984	122 436	170 352	79 571	89 056
příjmy z pracovní činnosti	31 970	42 107	38 959	39 004	41 446	54 814	62 314	82 685	105 649	140 765	48 461	63 971
sociální příjmy	12 986	15 092	26 110	30 921	32 780	24 632	23 776	15 865	11 238	12 145	19 821	20 555
ostatní příjmy	1 650	1 988	1 513	1 709	2 519	2 951	4 545	5 434	5 550	17 442	2 735	4 530

Tabulka 2 Složení domácností (MC 1996)

sociální skupina	úhrnem	zamestnanci	v tom delníci	v tom ostatní zamestnanci	OSVC ²	duchodci	nezamestnaní	ostatní domácnosti
pocet domácností	3 822 366	2 141 646	1 179 612	962 035	357 774	1 236 316	53 863	32 766
%	100,0	56,0	30,9	25,2	9,4	32,3	1,4	0,9
pocet clenu domácnosti	10 181 912	6 605 527	3 775 546	2 829 981	1 190 682	2 134 533	165 562	85 608
%	100,0	64,9	37,1	27,8	11,7	21,0	1,6	0,8
prumerný pocet na domácnost clen	2,66	3,08	3,20	2,94	3,33	1,73	3,07	2,61
ekonomicky aktivních	1,24	1,79	1,87	1,70	1,81	0,17	0,33	0,10
nezaopatřených dětí	0,69	0,95	0,96	0,94	1,14	0,08	1,21	1,25
nepracujících duchodcu	0,57	0,16	0,18	0,15	0,12	1,44	0,16	0,11
nezamestnaných	0,05	0,04	0,05	0,02	0,05	0,02	1,12	0,05
osob s rodicovským příspěvkem	0,08	0,10	0,11	0,09	0,13	0,01	0,15	0,53
ostatních clenu	0,03	0,04	0,03	0,04	0,08	0,01	0,10	0,57
spotřebních jednotek	2,07	2,33	2,41	2,24	2,48	1,50	2,26	1,90
pocet clenu domácnosti:								
1	21,9	11,0	9,0	13,4	6,9	45,6	16,9	19,5
2	27,8	21,8	20,8	23,0	16,9	41,5	22,5	33,2
3	21,4	27,5	27,0	28,2	26,5	9,2	22,4	23,7
4	21,8	30,0	31,4	28,4	38,9	2,8	22,0	16,4
5	5,4	7,5	8,8	5,8	8,6	0,7	10,2	4,9
6 a více	1,6	2,2	2,9	1,2	2,2	0,3	6,0	2,3
pocet ekonomicky aktivních:								
0	29,7	0,0	0,0	0,0	0,0	86,3	71,7	89,6
s EA clený celkem	70,3	100,0	100,0	100,0	100,0	13,7	28,3	10,4
1	28,7	38,4	35,4	42,0	34,9	10,8	24,8	10,4
2	32,4	47,6	47,5	47,7	52,3	2,4	2,7	0,0
3 a více	9,3	14,0	17,1	10,3	12,8	0,5	0,9	0,0
pocet nezaopatřených dětí:								
0	58,4	42,5	43,2	41,5	34,1	94,6	37,0	31,0
s dětmi celkem	41,6	57,6	56,8	58,5	65,9	5,4	63,0	69,0

sociální skupina	úhrnem	zamestnanci	v tom delníci	v tom ostatní zamestnanci	OSVC ²	duchodci	nezamestnaní	ostatní domácnosti
1	18,8	26,0	24,9	27,4	25,7	3,9	24,3	29,7
2	18,8	26,4	25,9	26,9	33,3	1,1	25,0	26,4
3	3,4	4,5	5,1	3,7	6,1	0,3	9,6	9,8
4 a více	0,6	0,7	0,9	0,5	0,9	0,1	4,1	3,0
vek osoby v cele:								
-24	3,5	5,1	5,3	5,0	2,4	0,0	5,5	35,9
25 -34	15,4	22,0	21,0	23,3	22,6	0,5	31,6	37,0
35-44	20,2	28,2	29,1	27,1	34,6	1,6	32,8	20,9
45-54	23,5	33,1	33,9	32,2	30,5	5,3	22,8	5,1
55-64	14,9	10,3	9,8	10,8	7,3	25,9	7,3	1,2
65-74	15,5	1,2	0,9	1,5	2,5	45,1	0,0	0,0
75-	7,0	0,1	0,1	0,1	0,0	21,5	0,0	0,0
vzdelání osoby v cele:								
základní (vc. neukončeného)	19,0	9,6	15,3	2,6	4,7	38,4	38,9	22,8
nižší střední, vyučení	44,1	47,7	70,6	19,6	42,8	38,1	45,7	35,0
úplné střední, vyšší odborné	26,1	29,6	13,6	49,2	34,6	18,0	14,1	36,9
bakalářské, vysokoškolské, ved. příprava	10,9	13,1	0,5	28,6	17,9	5,5	1,3	5,3
sociální skupina osoby v cele:								
zamestnanec (delník)	56,0	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
OSVC	9,4	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
duchodce s EA clený	4,4	0,0	0,0	0,0	0,0	13,7	0,0	0,0
duchodce bez EA clenu	27,9	0,0	0,0	0,0	0,0	86,3	0,0	0,0
nezamestnaný	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0
ostatní	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
príjmy domácnosti podle vztahu k ŽM								
pod ŽM	2,1	1,0	1,3	0,6	3,3	0,8	40,2	49,8
1,0 až 1,5 ŽM	12,8	11,0	14,4	7,0	12,2	14,8	33,6	31,8
1,5 až 2,0 ŽM	33,0	21,8	26,2	16,3	18,0	58,2	14,4	7,2
2,0 až 2,5 ŽM	20,8	22,8	24,5	20,6	17,6	19,3	8,4	2,2
2,5 až 3,0 ŽM	12,0	16,7	16,4	17,2	13,5	4,2	1,9	1,9
3,0 a více ŽM	19,3	26,7	17,2	38,3	35,6	2,8	1,6	7,1

Složení domácností (SSD 2001)

sociální skupina	úhrnem	zamestnanci	v tom delníci	v tom ostatní zamestnanci	OSVC ²	duchodci	nezamestnaní	ostatní domácnosti
pocet domácností	3 966 678	2 030 862	1 043 750	987 112	418 821	1 285 020	185 764	46 211
	100,0	51,2	26,3	24,9	10,6	32,4	4,7	1,2
pocet clenu domácnosti	10 138 939	6 096 238	3 301 852	2 794 387	1 258 838	2 166 965	498 447	118 449
	100,0	60,1	32,6	27,6	12,4	21,4	4,9	1,2
prumerný pocet na domácnost clen	2,56	3,00	3,16	2,83	3,01	1,69	2,68	2,56
ekonomicky aktivních	1,14	1,77	1,84	1,69	1,72	0,13	0,29	0,21
nezaopatřených dětí	0,63	0,88	0,91	0,84	0,97	0,05	0,96	1,11
nepracujících duchodcu	0,56	0,14	0,16	0,11	0,11	1,45	0,10	0,10
nezamestnaných	0,12	0,08	0,11	0,05	0,06	0,04	1,23	0,04
osob s rodicovským příspěvkem	0,07	0,10	0,10	0,09	0,09	0,00	0,07	0,47
ostatních clenu	0,04	0,03	0,04	0,05	0,06	0,02	0,03	0,63
spotřebních jednotek	2,01	2,30	2,40	2,18	2,29	1,48	2,05	1,91
pocet clenu domácnosti:								
1	24,1	11,7	9,1	14,5	14,6	46,4	27,0	22,1
2	30,2	24,2	22,4	26,2	22,5	43,2	21,4	35,3
3	20,2	27,4	26,8	28,0	23,8	7,3	24,3	15,7
4	19,3	27,9	30,1	25,6	29,9	2,4	17,0	20,8
5	4,8	7,0	9,2	4,7	6,6	0,4	7,3	3,5
6 a více	1,5	1,7	2,4	1,0	2,6	0,4	3,1	2,7
pocet ekonomicky aktivních:								
0	33,7	0,0	0,0	0,0	0,0	89,9	77,5	84,6
s EA clený celkem	66,3	100,0	100,0	100,0	100,0	10,1	22,5	15,4
1	28,1	39,4	35,4	43,7	41,0	8,1	16,8	12,1
2	30,3	47,8	49,5	46,0	48,1	1,6	5,0	1,0
3 a více	7,9	12,7	15,1	10,2	10,9	0,4	0,7	2,3
pocet nezaopatřených dětí:								
0	61,6	45,6	45,8	45,5	42,8	96,1	46,0	39,7
s dětmi celkem	38,4	54,4	54,2	54,5	57,2	3,9	54,0	60,3
1	18,2	26,0	24,3	27,8	24,5	2,7	23,2	29,7
2	16,8	24,0	24,1	23,9	27,3	1,1	22,7	15,9

sociální skupina	úhrnem	zamestnanci	v tom delníci	v tom ostatní zamestnanci	OSVC ²	duchodci	nezamestnaní	ostatní domácnosti
3	2,8	3,8	4,9	2,6	4,2	0,1	6,0	11,1
4 a více	0,6	0,6	0,9	0,3	1,1	0,0	2,1	3,5
vek osoby v cele:								
-24	2,5	3,5	3,6	3,3	2,0	0,0	3,8	28,5
25 -34	16,1	23,1	22,4	24,0	23,9	0,4	26,3	37,3
35-44	18,1	25,7	24,7	26,6	30,7	1,0	25,1	16,0
45-54	23,6	33,9	35,8	31,8	30,2	3,8	36,3	14,2
55-64	15,7	12,6	12,9	12,3	10,8	23,8	8,4	4,0
65-74	14,2	1,0	0,5	1,8	2,0	41,4	0,0	0,0
75-	9,7	0,1	0,1	0,2	0,6	29,6	0,0	0,0
vzdelání osoby v cele:								
základní (vc. neukončeného)	16,1	7,5	12,1	2,5	3,0	33,0	24,9	12,3
nižší střední, vyučení	42,3	44,7	70,4	17,6	39,6	38,3	50,1	35,3
úplné střední, vyšší odborné	29,6	33,7	17,0	51,3	36,3	21,8	19,6	48,6
bakalářské, vysokoškolské, ved. příprava	12,0	14,1	0,5	28,5	21,1	6,8	5,4	3,7
sociální skupina osoby v cele:								
zamestnanec (delník)	51,0	99,6	99,4	99,7	0,0	0,0	0,0	0,0
OSVC mimo zemědělství	10,0	0,0	0,0	0,0	94,4	0,0	0,0	0,0
zemědělec	0,8	0,4	0,6	0,3	5,6	0,0	0,0	0,0
duchodce s EA členy	3,3	0,0	0,0	0,0	0,0	10,1	0,0	0,0
duchodce bez EA členu	29,1	0,0	0,0	0,0	0,0	89,9	0,0	0,0
nezamestnaný	4,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0
ostatní	1,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
průměry domácnosti podle vztahu k ŽM								
pod ŽM	3,4	2,1	2,9	1,3	3,5	1,2	24,8	33,0
1,0 až 1,5 ŽM	14,1	13,0	16,1	9,7	9,9	13,6	35,3	27,9
1,5 až 2,0 ŽM	31,4	22,5	27,4	17,3	16,5	52,5	21,1	13,7
2,0 až 2,5 ŽM	21,4	21,5	23,0	19,9	18,8	24,5	6,9	8,5
2,5 až 3,0 ŽM	11,4	16,2	14,6	17,9	13,5	4,3	5,2	4,2
3,0 a více ŽM	18,4	24,7	16,0	33,9	37,9	3,9	6,7	12,7
průměrné ŽM domácnosti	7 543	8 622	9 004	8 218	8 601	5 473	7 749	7 278

T a b u l k a 3 Typy domácností v % (MC1996)

typ domácnosti	úhrnem	zamestnanci		v tom ostatní zamestnanci	OSVC ²	duchodci	nezamestnaní	ostatní domácnosti
		v tom delníci						
úplné rodiny cisté	51,4	55,1	56,2	53,7	67,0	41,5	47,8	17,5
úplné rodiny s dalšími příbuznými	16,3	19,8	23,9	14,8	20,6	9,5	13,0	1,4
neúplné rodiny	9,8	13,5	10,4	17,3	5,3	3,0	21,9	59,9
nerodinné domácnosti	0,5	0,6	0,4	0,9	0,3	0,5	0,4	1,8
jednotlivci: muži	7,4	6,0	6,4	5,4	4,9	10,4	11,3	11,3
ženy	14,5	5,0	2,6	8,0	2,0	35,1	5,6	8,3

Typy domácností v % (SSD 2001)

typ domácnosti	úhrnem	zamestnanci		v tom ostatní zamestnanci	OSVC ²	duchodci	nezamestnaní	ostatní domácnosti
		v tom delníci						
úplné rodiny cisté	49,5	54,1	56,0	52,1	60,1	41,7	36,5	19,6
úplné rodiny s dalšími příbuznými	14,8	19,5	24,3	14,3	16,0	7,7	12,4	5,0
neúplné rodiny	10,8	13,9	9,9	18,1	8,3	3,5	23,4	50,7
nerodinné domácnosti	0,9	0,9	0,8	1,0	1,1	0,7	0,7	2,6
jednotlivci: muži	9,0	6,5	6,6	6,4	10,7	10,9	18,1	9,1
ženy	15,1	5,2	2,5	8,0	3,9	35,4	8,9	13,0

Tabulka 4 Domácnosti podle výše čistého peněžního příjmu ve vztahu k životnímu minimu (MC 1996)

	domácnosti s čistým peněžním příjmem				
	méne než ŽM	1,00 - 1,59násobek ŽM	1,60 - 2,19 násobek ŽM	2,20 - 2,99 násobek ŽM	3,00 a více-násobek ŽM
pocet domácností v %	2,1	17,9	37,8	22,9	19,3
pocet clenu v %	2,7	19,1	35,2	24,4	18,6
prumerný pocet na domácnost:					
clenu	3,46	2,93	2,51	2,84	2,57
ekonomicky aktivních	0,55	0,84	0,89	1,71	1,88
nezaopatrených detí	1,74	1,19	0,62	0,62	0,45
nepracujících duchodcu	0,15	0,52	0,89	0,42	0,18
ostatních clenu	0,25	0,08	0,02	0,02	0,02
spotrebních jednotek	2,44	2,17	1,98	2,22	2,05
čisté peněžní příjmy	20 005	37 556	50 776	67 833	117 393
pracovní příjmy	6 888	21 834	27 279	54 305	102 086
%	34,4	58,1	53,7	80,1	87,0
sociální příjmy	11 919	15 026	22 753	12 265	7 666
%	59,6	40,0	44,8	18,1	6,5
ostatní příjmy	1 198	696	746	1 263	7 641
%	6,0	1,9	1,5	1,9	6,5

Tabulka 5 Domácnosti s čistým peněžním příjmem v pásmu chudoby (SSD 2001)

	A	B	C	B / A	C / A	(B / A)* 3,4	(C / A)*3,4
	domácnosti cel.	chudé domácnosti ¹	domácnosti s příjmem do ŽM	index riz. chud.	index riz.hmnouze	chudí ve skup.	pod ŽM v %
příjem osoba/rok	82 764	32 612	27 593				
hranice chudoby		54 000					
průmerné ŽM/mesíc			7 543				
podíl dom.	100	7,0	3,4				
struktura příjmu v %							
pracovní	71,3	48,3	41,4				
sociální	25,8	49,5	55,5				
ostatní	2,9	2,2	3,1				
struktura domácností v %							
pocet EA							
0	33,7	48,9	53,2	1,45	1,58	10,16	5,37
s EA členy celkem	66,3	51,1	46,8	0,77	0,71	5,40	2,40
1	28,1	34,9	34,5	1,24	1,23	8,69	4,17
2	30,3	13,8	11,4	0,46	0,38	3,19	1,28
3 a více	7,9	2,4	0,9	0,30	0,11	2,13	0,39
pocet dětí							
0	61,6	34,6	30,3	0,56	0,49	3,93	1,67
s dětmi celkem	38,4	65,4	69,7	1,70	1,82	11,92	6,17
1	18,2	22,8	23,2	1,25	1,27	8,77	4,33
2	16,8	26,5	29,7	1,58	1,77	11,04	6,01
3	2,8	11,5	11,6	4,11	4,14	28,75	14,09
4 a více	0,6	4,6	5,2	7,67	8,67	53,67	29,47
typ domácnosti:							
úplné rodinyisté	49,5	39,4	35,9	0,80	0,73	5,57	2,47
úplné rodiny s dal. příbuzným	14,8	12,3	11,9	0,83	0,80	5,82	2,73
neúplné rodinyisté	4,8	16,5	23,4	3,44	4,88	24,06	16,58
z toho: svobodný rodič	0,6	3,1	4,8	5,17	8,00	36,17	27,20
rozvedený rodič	3,5	11,1	15,5	3,17	4,43	22,20	15,06
neúplné rodiny s dal.příbuzným	6,0	9,4	7,9	1,57	1,32	10,97	4,48

	domácnosti cel.	chudé domácnosti ¹	domácnosti s příjmem do ŽM	index riz. chud.	index riz.hmnouze	chudí ve skup.	pod ŽM v %
nerodinné domácnosti	0,9	2,0	2,4	2,22	2,67	15,56	9,07
jednotlivci muži	9,0	10,2	12,1	1,13	1,34	7,93	4,57
jednotlivci ženy	15,1	10,1	6,4	0,67	0,42	4,68	1,44
vek osoby v cele domácnosti:							
-24	2,5	6,9	8,6	2,76	3,44	19,32	11,70
25-34	16,1	23,0	27,3	1,43	1,70	10,00	5,77
35-44	18,1	28,7	28,0	1,59	1,55	11,10	5,26
45-54	23,6	24,2	25,4	1,03	1,08	7,18	3,66
55-64	15,7	9,0	7,5	0,57	0,48	4,01	1,62
65-74	14,2	4,3	1,8	0,30	0,13	2,12	0,43
75-	9,7	3,8	1,4	0,39	0,14	2,74	0,49
vzdelání osoby v cele:							
základní vc. neukončeného	16,1	27,0	29,2	1,68	1,81	11,74	6,17
nižší střední, vyucení	42,3	46,4	43,9	1,10	1,04	7,68	3,53
úplné střední, vyšší odborné	29,6	24,2	25,8	0,82	0,87	5,72	2,96
bakalářské, vysokoškol., ved. p	12,0	2,4	1,1	0,20	0,09	1,40	0,31
sociální postavení:							
delník	26,2	24,4	22,6	0,93	0,86	6,52	2,93
zamestnanec	24,8	13,0	9,8	0,52	0,40	3,67	1,34
OSVC mimo zemedelství	10,0	8,1	9,5	0,81	0,95	5,67	3,23
zemedelec	0,8	1,9	1,4	2,38	1,75	16,63	5,95
duchodce s EA	3,3	1,4	1,2	0,42	0,36	2,97	1,24
duchodce bez EA	29,1	16,9	10,0	0,58	0,34	4,07	1,17
nezamestnaný	4,7	26,2	34,3	5,57	7,30	39,02	24,81
ostatní	1,2	8,1	11,3	6,75	9,42	47,25	32,02

¹ domácnosti s čistým příjmem pod 60% mediánového příjmu na spotřební jednotku OECD

Tabulka 6 Domácnosti pod ŽM (MC 1996)

Domácnosti pod ŽM (SSD 2001)

	méne než ŽM		méne než ŽM	index
pocet domácností	80 487	pocet domácností	134 585	
pocet domácností v %	2,1	pocet domácností v %	3,4	
pocet clenu v %	2,7	pocet clenu v %	4,3	
prumerný pocet na domácnost:		prumerný pocet na domácnost:		
clenu	3,46	clenu	3,21	0,93
ekonomicky aktivních	0,55	ekonomicky aktivních	0,60	1,09
nezaopatrených dětí	1,74	nezaopatrených dětí	1,39	0,80
nepracujících duchodcu	0,15	nepracujících duchodcu	0,18	1,20
ostatních clenu	0,25	ostatních clenu	1,04	4,16
spotrebních jednotek	2,44	spotrebních jednotek	2,35	0,96
cisté penežní příjmy	20 005	cisté penežní příjmy	27 593	1,38
pracovní příjmy	6 888	pracovní příjmy	11 416	1,66
%	34,4	%	41,4	
sociální příjmy	11 919	sociální příjmy	15 323	1,29
%	59,6	%	55,5	
ostatní příjmy	1 198	ostatní příjmy	854	0,71
%	6,0	%	3,1	
struktura domácností v %		struktura domácností v %		
pocet clenu domácnosti:		pocet clenu domácnosti:		
1	10,1	1	18,5	
2	17,7	2	16,6	
3	27,0	3	23,3	
4	22,3	4	22,4	
5	14,1	5	10,2	
6 a více	8,8	6 a více	9,0	
pocet ekonomicky aktivních:		pocet ekonomicky aktivních:		
0	53,6	0	53,2	
s EA cleny celkem	46,4	s EA cleny celkem	46,8	
1	39,1	1	34,5	
2	6,6	2	11,4	
3 a více	0,7	3 a více	0,9	
pocet nezaopatrených dětí:		pocet nezaopatrených dětí:		

0	15,9	0	30,3
s detmi celkem	84,1	s detmi celkem	69,7
1	28,9	1	23,2
2	32,3	2	29,7
3	15,0	3	11,6
4 a více	7,9	4 a více	5,2
typ domácnosti:		typ domácnosti:	
úplné rodiny čistě	43,3	úplné rodiny čistě	35,9
úplné rodiny s dalšími příbuznými	7,9	úplné rodiny s dalšími příbuznými	11,9
neúplné rodiny	38,5	neúplné rodiny čistě	31,3
nerodinné domácnosti	0,1	nerodinné domácnosti	2,4
jednotlivci: muži	6,3	jednotlivci: muži	12,1
ženy	3,8	ženy	6,4
vek osoby v cele:		vek osoby v cele:	
-24	14,0	-24	8,6
25 -34	34,9	25 -34	27,3
35-44	33,1	35-44	28,0
45-54	12,5	45-54	25,4
55-64	2,8	55-64	7,5
65-74	1,6	65-74	1,8
75-	1,1	75-	1,4
vzdělání osoby v cele:		vzdělání osoby v cele:	
základní (vc. neukončeného)	34,8	základní (vc. neukončeného)	29,2
nižší střední, vyučení	43,7	nižší střední, vyučení	43,9
úplné střední, vyšší odborné	18,3	úplné střední, vyšší odborné	25,8
bakalářské, vysokoškolské, ved. pr.	3,2	bakalářské, vysokoškolské, ved. pr.	1,1
sociální skupina osoby v cele:		sociální skupina osoby v cele:	
zamestnanec (delník)	26,4	zamestnanec (delník)	32,4
OSVC	14,6	OSVC	10,9
duchodce s EA členy	1,3	duchodce s EA členy	1,2
duchodce bez EA členu	10,4	duchodce bez EA členu	10,0
nezamestnaný	26,9	nezamestnaný	34,3
ostatní	20,3	ostatní	11,3

Relace čistých peněžních příjmu a sociálního příjmu podle typu domácnosti

typ domácnosti	domácnosti jednotlivcu		bezdetné páry		neúplné rodiny bez dalších clenu
	do 64 let	65 a více let	do 64 let	65 a více let	
sociální příjmy / c. pen. příjem (SSD 2001)	0,20	0,95	0,21	0,91	0,24
c. pen příjem / hranice chudoby (SSD 2001)	2,11	1,30	1,83	1,27	1,00
typ domácnosti	úplné rodiny bez dalších clenu				ostatní domácnosti
	1 nez. dítě	2 nez. deti	3 a více nez. deti	nez. a EA deti	
sociální příjmy / c. pen. příjem (SSD 2001)	0,08	0,08	0,23	0,09	0,23
c. pen příjem / hranice chudoby (SSD 2001)	1,36	1,06	0,77	1,19	1,41

Tabulka 8 Relace čistých peněžních příjmu a sociálního příjmu podle typu domácností

typ domácnosti	domácnosti s dětmi celkem				s 1 dítětem			se 2 dětmi		se 3 a více dětmi		
	celkem	pocet EA			pocet EA			pocet EA		pocet EA		
		0	1	2	3 a více	1	2	3 a více	1	2 a více	1	2 a více
sociální příjmy / c. pen. příjem (MC 1996)	0,14	0,84	0,25	0,07	0,07	0,24	0,07	0,07	0,23	0,07	0,32	0,14
sociální příjmy / c. pen. příjem (SSD 2001)	0,13	0,73	0,20	0,06	0,06	0,19	0,05	0,05	0,20	0,06	0,28	0,13
c. pen příjem / hranice chudoby (SSD 2001)	1,10	0,67	0,96	1,20	1,32	1,17	1,42	1,36	0,88	1,13	0,68	0,92

Relace čistých peněžních příjmu a sociálního příjmu podle decilového rozdělení

decil	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
sociální příjmy / c. pen. příjem (MC 1996)	0,38	0,32	0,42	0,48	0,44	0,38	0,26	0,16	0,10	0,05
sociální příjmy / c. pen. příjem (SSD 2001)	0,40	0,27	0,20	0,42	0,51	0,41	0,31	0,20	0,13	0,05
c. pen příjem / hranice chudoby (SSD 2001)	0,58	0,82	0,97	1,09	1,19	1,29	1,41	1,60	1,94	3,36

Tabulka 9 **Relace čistých peněžních příjmu a sociálního příjmu podle typu domácnosti**

typ domácnosti	domácnosti celkem	jdnoclenné			dvouclenné			trícletné					4 a více členné
		celkem	muž	žena	celkem	pocet EA		celkem	pocet EA				
						1	2		1	2	3		
sociální příjmy / c. pen. příjem (MC 1996)	0,15	0,07	0,04	0,13	0,17	0,39	0,05	0,17	0,50	0,21	0,03	0,13	
sociální příjmy / c. pen. příjem (SSD 2001)	0,12	0,05	0,02	0,09	0,14	0,35	0,02	0,16	0,51	0,16	0,03	0,11	
c. pen příjem / hranice chudoby (SSD 2001)	1,88	2,63	2,80	2,38	1,93	1,57	2,19	1,73	1,39	1,64	1,96	1,56	

Relace čistých peněžních příjmu a sociálního příjmu podle typu domácnosti

typ domácnosti	domácnosti s ekonomicky aktivními členy						domácnosti bez EA členu					
	domácnosti celkem	vek osoby v cele					domácnosti celkem	vek osoby v cele				
		do 29	30-39	40-49	50-59	60 a více		do 59	60-64	65-69	70-74	75 a více
sociální příjmy / c. pen. příjem (MC 1996)	0,13	0,16	0,12	0,09	0,12	0,43	0,94	0,81	0,95	0,97	0,97	0,96
sociální příjmy / c. pen. příjem (SSD 2001)	0,11	0,13	0,10	0,08	0,09	0,38	0,91	0,71	0,91	0,96	0,98	0,99
c. pen příjem / hranice chudoby (SSD 2001)	1,39	1,29	1,17	1,34	1,66	1,75	1,11	0,86	1,26	1,23	1,20	1,17

Relace čistých peněžních příjmu a sociálního příjmu podle typu domácnosti

typ domácnosti	úplné rodiny - vzdělání: 1- manželé, 2-manželky						domácnosti jednotlivců					
	1-základní			2-střední			3-vysokoškolské			vzdělání		
	2-základní	2-střední	2-VŠ	2-základní	2-střední	2-VŠ	2-základní	2-střední	2-VŠ	základní	střední	VŠ
sociální příjmy / c. pen. příjem (MC 1996)	0,14	0,10	0,09	0,12	0,08	0,06	0,13	0,07	0,06	0,07	0,03	0,04
sociální příjmy / c. pen. příjem (SSD 2001)	0,12	0,07	0,06	0,10	0,07	0,07	0,07	0,06	0,04	0,22	0,15	0,11
c. pen příjem / hranice chudoby (SSD 2001)	1,12	1,27	1,29	1,25	1,44	1,60	1,87	1,77	2,04	2,03	2,43	4,23

Tabulka 10 Vybavenost domácností podle výše čistého peněžního příjmu ve vztahu k životnímu minimu - v % (SSD 2001)

domácnosti vybavené předměty	domácnosti s čistým peněžním příjmem						
	méne než ŽM	1,00 - 1,39 násobek ŽM	1,40 - 1,59 násobek ŽM	1,60 - 1,79 násobek ŽM	1,80 - 2,19 násobek ŽM	2,20 - 2,99 násobek ŽM	3,00 a více násobek ŽM
chladnička	92,9	96,5	98,1	98,4	98,8	99,3	99,4
automatická pracka	65,4	71,7	70,0	69,3	79,4	88,1	92,8
barevný televizor	90,0	93,1	92,9	96,1	97,2	98,1	97,6
pevný telefon	42,0	53,6	57,8	63,7	69,7	76,2	81,9
osobní auto	26,2	35,5	38,4	36,8	47,7	66,8	75,9

Subjektivní názory- v %

domácnosti, které předměty nemají, chtěly by je, ale nemohou si je dovolit	méne než ŽM	1,00 - 1,39 násobek ŽM	1,40 - 1,59 násobek ŽM	1,60 - 1,79 násobek ŽM	1,80 - 2,19 násobek ŽM	2,20 - 2,99 násobek ŽM	3,00 a více násobek ŽM
chladnička	5,1	1,3	0,6	0,9	0,6	0,4	0,1
automatická pracka	17,1	14,1	9,9	8,9	5,3	3,8	1,7
barevný televizor	5,9	3,9	2,8	1,5	1,0	0,6	0,8
pevný telefon	18,5	12,0	8,3	7,6	4,9	3,7	1,5
osobní auto	34,9	27,2	16,7	15,1	10,7	10,6	6,4

s příjmem domácnost vycházela	méne než ŽM	1,00 - 1,39 násobek ŽM	1,40 - 1,59 násobek ŽM	1,60 - 1,79 násobek ŽM	1,80 - 2,19 násobek ŽM	2,20 - 2,99 násobek ŽM	3,00 a více násobek ŽM
s velkými obtížemi	63,1	36,2	21,9	19,7	12,2	8,2	2,5
s obtížemi	25,8	34,9	35,4	30,2	26,7	25,4	11,9
s menšími obtížemi	9,8	23,9	35,2	37,3	43,1	44,0	35,4
docela snadno	1,3	4,2	6,0	11,4	14,8	18,0	32,4
snadno	0,0	0,9	1,4	1,3	3,0	3,8	13,8
velmi snadno	0,0	0,0	0,1	0,0	0,2	0,7	4,1

náklady na bydlení představují	méne než ŽM	1,00 - 1,39 násobek ŽM	1,40 - 1,59 násobek ŽM	1,60 - 1,79 násobek ŽM	1,80 - 2,19 násobek ŽM	2,20 - 2,99 násobek ŽM	3,00 a více násobek ŽM
velkou finanční zátěž	75,3	58,8	44,2	42,0	34,7	32,7	18,6
snesitelnou finanční zátěž	17,6	33,6	46,7	47,9	54,8	57,1	58,9
není to problém	0,7	3,2	4,5	6,2	6,7	7,8	20,1
netýká se	6,4	4,4	4,6	3,9	3,8	2,4	2,5

příjem domácností postacoval	méne než ŽM	1,00 - 1,39 násobek ŽM	1,40 - 1,59 násobek ŽM	1,60 - 1,79 násobek ŽM	1,80 - 2,19 násobek ŽM	2,20 - 2,99 násobek ŽM	3,00 a více násobek ŽM
na všechno	2,5	7,1	10,1	13,5	17,1	23,3	49,2
na dražší věci musela velmi šetřit	18,3	32,1	40,2	40,8	50,9	56,8	43,6
jen na nejlevnější věci	32,9	36,4	35,6	33,9	26,3	16,0	6,3
jen na nejlevnější potraviny	25,8	16,1	10,7	9,4	4,5	3,0	0,8
neměla ani na nákup levných potravin	20,6	8,3	3,5	2,3	1,2	0,8	0,0

Tabulka 11 Vybavenost domácností podle sociálních skupin - v % (SSD 2001)

domácnosti vybavené předměty	domácnosti úhrnem	zamestnanci	duchodci	nezamestnaní
chladnička	98,5	98,9	98,2	94,9
automatická pračka	80,3	89,5	63,7	68,7
barevný televizor	96,3	97,8	94,5	91,4
pevný telefon	69,0	72,6	63,1	53,2
osobní auto	52,9	63,4	31,2	29,0

Subjektivní názory - v %

domácnosti, které předměty nemají, chtěly by je, ale nemohou si je dovolit	domácnosti úhrnem	zamestnanci	duchodci	nezamestnaní
chladnička	0,7	0,5	0,7	3,7
automatická pračka	6,5	4,7	9,4	14,0
barevný televizor	1,6	0,9	2,2	4,7
pevný telefon	5,9	4,9	6,8	18,3
osobní auto	13,5	15,4	8,8	35,2

s příjmem domácnost vycházela	domácnosti úhrnem	zamestnanci	duchodci	nezamestnaní
s velkými obtížemi	15,5	14,6	13,0	50,8
s obtížemi	25,7	26,4	26,9	25,9
s menšími obtížemi	37,4	38,2	40,8	15,5
docela snadno	16,0	15,3	15,6	7,0
snadno	4,5	4,4	3,4	0,6
velmi snadno	1,0	1,0	0,4	0,2

příjem domácnosti postacoval	domácnosti úhrnem	zamestnanci	duchodci	nezamestnaní
na všechno	21,8	22,1	18,3	5,7
na dražší věci musela velmi šetřit	45,6	51,1	40,4	27,1
jen na nejlevnější věci	23,4	20,7	30,2	28,8
jen na nejlevnější potraviny	6,6	4,2	9,0	20,7
nemela ani na nákup levných potravin	2,6	1,8	2,1	17,7

**Relativní ohrožení chudobou
v EU a ČR**

Relativní ohrožení chudobou v EU a CR

Tabulka 12 Relativní ohrožení chudobou v zemích EU (1996) a CR (SSD 2001)

	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	UK	EU 13 (1996)	CR	EU 13 (%)	CR (%)
druh dom. podle prac. aktiv.:																	
pracující	0,62	0,66	0,83	0,82	0,84	0,73	0,54	0,90	0,83	0,81	0,83	0,82	0,56	0,77	0,67	13	5
nepracující - nezamestnané	3,57	1,71	2,91	1,56	2,57	3,62	3,21	2,94	2,74	3,76	3,14	1,47	2,86	2,96	5,66	51	44
nepracující - důchodci	1,14	2,39	1,01	1,62	0,90	1,16	0,85	0,70	1,25	0,81	1,32	1,95	1,40	1,09	0,95	19	7
nepracující - ostatní neaktivní	3,23	4,33	4,58	1,40	1,41	3,45	3,36	2,61	4,50	2,72	3,65	2,71	3,09	3,06	6,75	53	53
druh dom. - typ EU:																	
jednotlivec, mladší 65 let	0,97	2,15	1,27	1,15	0,90	1,60	1,58	0,95	0,98	2,06	1,63	1,75	1,14	1,26	1,98	22	15
jednotlivec, 65 let a více	1,65	2,79	1,29	1,76	0,60	1,52	1,49	1,33	1,15	0,73	2,19	2,43	1,90	1,46	1,58	25	12
dvojice, oba mladší 65 let	0,66	0,63	0,61	0,77	0,70	0,64	0,54	0,42	0,88	0,43	0,63	0,98	0,34	0,53	0,28	9	2
dvojice, aspon jeden 65 let a více	1,25	2,02	0,72	1,75	1,13	0,87	0,54	0,49	1,13	0,76	1,11	1,85	1,20	0,94	0,16	16	1
dvojice s 1 dítětem (mladší 18 let)	0,56	0,39	0,61	0,46	0,74	0,53	0,53	0,74	0,82	0,76	0,78	0,47	0,50	0,60	0,65	10	5
dvojice se 2 dětmi	0,90	0,24	0,94	0,74	1,00	0,56	0,69	0,90	0,97	0,74	0,81	0,85	0,71	0,81	0,75	14	6
dvojice se 3 a více dětmi	1,18	0,41	1,43	0,88	1,90	1,40	1,45	1,89	1,82	1,37	2,29	1,76	1,33	1,44	2,32	25	18
dvojice s aspon 1 dítětem a dalšími členy	0,95	0,74	0,93	0,91	1,04	1,00	0,80	1,17	0,66	0,99	0,57	0,75	0,46	0,97	1,18	17	9
neúplná rodina	1,49	0,57	2,27	1,16	1,18	1,80	1,64	1,13	1,54	2,43	1,46	1,29	2,28	1,84	3,38	32	26
ostatní domácnosti	0,77	2,14	1,21	1,16	0,87	1,22	1,01	0,97	1,00	0,71	0,89	0,88	1,11	1,06	0,87	18	7
druh dom. podle vzdělání:																	
nízká úroveň	1,62	2,27	1,29	1,58	1,29	1,78	1,40	1,31	1,33	2,02	1,62	1,17	1,69	1,50	2,86	26	22
střední úroveň	0,95	1,17	1,07	0,58	0,67	0,75	0,78	0,56	0,85	0,96	0,87	0,37	0,87	0,82	0,91	14	7
vysoká úroveň	0,47	0,49	0,64	0,28	0,29	0,26	0,14	0,32	0,46	0,42	0,76	0,03	0,34	0,41	0,23	7	2

ohrožení chudobou: chudé domácnost (%) / domácnosti celkem (%)

Pramen: European social statistics - Income, poverty and social exclusion, Eurostat 2000 a vlastní výpočty

Část B

Seznam příloh ke kapitole č. 1

Tabulková část 1B

Dávky státní sociální podpory a jejich dopad na domácnosti v analýze tržního příjmu

Tabulková část 2B

Dávky státní sociální podpory a jejich dopad na domácnosti v analýze konečného příjmu

Zdroj: Zpracování agregovaných dat o příjemcích vyplacených dávek SSP z databázi firmy OKStat (listopad 2002; soubor 426 000 domácností – sociální příplatek a 330 000 domácností – příspěvek na bydlení)

Seznam příloh ke kapitole č. 2

Tabulková část 3B

**Rozložení příjmů v bezdětných domácnostech
závislost počet členů domácnosti x věková kategorie**

Tabulková část 4B

**Rozložení příjmů v bezdětných domácnostech
závislost nezaměstnaní členové domácnosti x věková kategorie**

Zdroj: Zpracování primárních dat z databázi 28 referátů sociální péče z různých velikostních typů lokalit (červen 2002; soubor 20 000 bezdětných domácností)

Tabulková část 1B: **Dávky státní sociální podpory a jejich dopad na domácnosti v analýze tržního příjmu**

Sledování poměru tržního příjmu k životnímu minimu - sociální příplatek (listopad 2002)

Celkový počet domácností s dětmi: 1 434 175

Do analýzy nebyly zahrnuty domácnosti, které v sestavách z OK systému nebyly zarazeny do kategorizace dle hranice životního minima ani dle kritérií o

1.pocet osob v domácnosti

pocet osob v domácnosti	hranice násobku životního minima					celkem	do 1,0 ŽM /celek ¹
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více		
1	1	0	1	1	1	4	0,00
2	72 612	9 239	10 348	116	39	92 354	5,06
3	102 091	18 475	14 819	293	52	135 730	7,12
4 a více	138 403	32 873	26 484	521	51	198 332	9,65
ostatní	1	0	0	0	0	1	0,00
celkem	313 108	60 587	51 652	931	143	426 421	21,83

¹ poživatelé sociálního příplatku v příjmovém rozmezí do 1,0 ŽM v poměru ku celku domácností s dětmi v populaci

pocet osob v domácnosti - tabulka relativních četností

pocet osob v domácnosti	hranice násobku životního minima					celkem	do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více		
1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2	17,03	2,17	2,43	0,03	0,01	21,66	23,20
3	23,94	4,33	3,48	0,07	0,01	31,83	32,61
4 a více	32,46	7,71	6,21	0,12	0,01	46,51	44,20
ostatní	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
celkem	73,43	14,21	12,11	0,22	0,03	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatelu v kategorii do 1,0 ŽM (313 108 = 100%)

2. počet dětí v domácnosti

počet dětí v domácnosti	hranice násobku životního minima						cetnost typu v populaci ¹	do 1,0 ŽM ku cetnosti typu ²
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem		
1	130 419	21 155	19 511	370	88	171 543	695 654	18,74
2	128 660	30 741	26 571	497	38	186 507	618 905	20,79
3 a více	54 026	8 691	5 569	63	15	68 364	119 616	45,17
ostatní	3	0	1	1	2	7	x	x
celkem	313 108	60 587	51 652	931	143	426 421	1 434 175	21,83

¹ cetnost jednotlivých typu domácností dle počtu dětí v celkové populaci domácností s detmi

² poživatelé sociálního příplatku

počet dětí v domácnosti - tabulka relativních cetností

počet dětí v domácnosti	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
1	30,58	4,96	4,58	0,09	0,02	40,23	41,65
2	30,17	7,21	6,23	0,12	0,01	43,74	41,10
3 a více	12,67	2,04	1,31	0,01	0,00	16,03	17,25
ostatní	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
celkem	73,43	14,21	12,11	0,22	0,03	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatelů v kategorii do 1,0 ŽM (313 108 = 100%)

3. počet osob v evidenci ÚP

počet osob v evidenci ÚP	hranice násobku životního minima					celkem
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	
1	89 581	6 152	3 434	37	13	99 217
2	13 025	121	66	0	2	13 214
3	899	2	0	0	0	901
4 a více	92	0	0	0	0	92
ne v evidenci	209 511	54 312	48 152	894	128	312 997
celkem	313 108	60 587	51 652	931	143	426 421

počet osob v evidenci ÚP - tabulka relativních četností

počet osob v evidenci ÚP	hranice násobku životního minima					celkem	do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více		
1	21,01	1,44	0,81	0,01	0,00	23,27	28,60
2	3,05	0,03	0,02	0,00	0,00	3,10	4,20
3	0,21	0,00	0,00	0,00	0,00	0,21	0,29
4 a více	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02	0,03
ne v evidenci	49,13	12,74	11,29	0,21	0,03	73,40	66,91
celkem	73,43	14,21	12,11	0,22	0,03	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatelů v kategorii do 1,0 ŽM (313 108 = 100%)

4. úplnost domácnosti

úplnost domácnosti	hranice násobku životního minima						cetnost typu v populaci ¹	do 1,0 ŽM ku cetnosti typu ²
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem		
úplná	198 885	45 503	36 448	783	105	281 724	1 090 770	18,23
neúplná	114 223	15 084	15 204	148	38	144 697	343 405	33,26
celkem	313 108	60 587	51 652	931	143	426 421	1 434 175	21,83

¹ cetnost jednotlivých typu domácností v celkové populaci domácností s detmi

² poživatelé sociálního příplatku v příjmovém rozmezí do 1,0 ŽM v poměru ku počtu daného typu domácností v populaci domácností s detmi

úplnost domácnosti - tabulka relativních cetností

úplnost domácnosti	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
úplná	46,64	10,67	8,55	0,18	0,02	66,07	63,52
neúplná	26,79	3,54	3,57	0,03	0,01	33,93	36,48
celkem	73,43	14,21	12,11	0,22	0,03	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatele v kategorii do 1,0 ŽM (313 108 = 100%)

Sledování poměru tržního příjmu k životnímu minimu - příspěvek na bydlení (listopad 2002)

Celkový počet domácností: 4 186 188

Do analýzy nebyly zahrnuty domácnosti, které v sestavách z OK systému nebyly zarazeny do kategorizace dle hranice životního minima 1.065. ani dle kritérií o strukture domácností v celkovém počtu 1.065

1.pocet osob v domácnosti

pocet osob v domácnosti	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM /celek ¹
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
1	57 125	2 400	2 112	4	6	61 647	1,36
2	47 060	4 440	4 209	9	8	55 726	1,12
3	57 385	8 801	6 397	13	14	72 610	1,37
4 a více	101 930	21 060	16 234	37	28	139 289	2,43
ostatní	272	30	27	1	0	330	x
celkem	263 772	36 731	28 979	64	56	329 602	6,30

¹ poživatelé příspěvku na bydlení v příjmovém rozmezí do 1,0 ŽM v poměru ku celku domácností

pocet osob v domácnosti - tabulka relativních četností

pocet osob v domácnosti	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
1	17,33	0,73	0,64	0,00	0,00	18,70	21,66
2	14,28	1,35	1,28	0,00	0,00	16,91	17,84
3	17,41	2,67	1,94	0,00	0,00	22,03	21,76
4 a více	30,93	6,39	4,93	0,01	0,01	42,26	38,64
ostatní	0,08	0,01	0,01	0,00	0,00	0,10	0,10
celkem	80,03	11,14	8,79	0,02	0,02	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatelu v kategorii do 1,0 ŽM (263 772 = 100%)

2. počet dětí v domácnosti

počet dětí v domácnosti	hranice násobku životního minima						cetnost typu v populaci ¹	do 1,0 ŽM ku cetnosti typu ²
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem		
1	67 068	9 959	7 938	19	22	85 006	695 654	9,64
2	78 759	17 409	14 157	25	17	110 367	618 905	12,73
3 a více	38 101	5 623	3 386	8	7	47 125	119 616	31,85
bezdetní	79 844	3 740	3 498	12	10	87 104	2 752 013	2,90
celkem	263 772	36 731	28 979	64	56	329 602	4 186 188	6,30

¹ cetnost jednotlivých typu domácností dle počtu dětí v celkové populaci domácností s detmi

² pořivatelé příspěvku na bydlení v příjmovém rozmezí do 1,0 ŽM v poměru ku počtu daného typu domácnosti v populaci domácností s detmi

počet dětí v domácnosti - tabulka relativních cetností

počet dětí v domácnosti	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
1	20,35	3,02	2,41	0,01	0,01	25,79	25,43
2	23,90	5,28	4,30	0,01	0,01	33,48	29,86
3 a více	11,56	1,71	1,03	0,00	0,00	14,30	14,44
bezdetní	24,22	1,13	1,06	0,00	0,00	26,43	30,27
celkem	80,03	11,14	8,79	0,02	0,02	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností pořivatele v kategorii do 1,0 ŽM (263 772 = 100%)

3. počet osob v evidenci ÚP

počet osob v evidenci ÚP	hranice násobku životního minima					celkem
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	
1	86 454	5 743	3 481	11	11	95 700
2	17 524	495	231	2	2	18 254
3	3 281	52	22	0	0	3 355
4 a více	1 222	6	3	0	0	1 231
ne v evidenci	155 291	30 435	25 242	51	43	211 062
celkem	263 772	36 731	28 979	64	56	329 602

počet osob v evidenci ÚP - tabulka relativních četností

počet osob v evidenci ÚP	hranice násobku životního minima					celkem	do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více		
1	26,23	1,74	1,06	0,00	0,00	29,04	32,78
2	5,32	0,15	0,07	0,00	0,00	5,54	6,64
3	1,00	0,02	0,01	0,00	0,00	1,02	1,24
4 a více	0,37	0,00	0,00	0,00	0,00	0,37	0,46
ne v evidenci	47,11	9,23	7,66	0,02	0,01	64,04	58,87
celkem	80,03	11,14	8,79	0,02	0,02	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatele v kategorii do 1,0 ŽM (263 772 = 100%)

2. počet dětí v domácnosti

počet dětí v domácnosti	hranice násobku životního minima						celkem	cetnost typu v populaci ¹	do 1,0 ŽM ku cetnosti typu ²
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem			
1	130 419	21 155	19 511	370	88	171 543	695 654	18,74	
2	128 660	30 741	26 571	497	38	186 507	618 905	20,79	
3 a více	54 026	8 691	5 569	63	15	68 364	119 616	45,17	
ostatní	3	0	1	1	2	7	x	x	
celkem	313 108	60 587	51 652	931	143	426 421	1 434 175	21,83	

¹ cetnost jednotlivých typu domácností dle počtu dětí v celkové populaci domácností s detmi

² poživatelé sociálního příplatku v příjmovém rozmezí do 1,0 ŽM v poměru ku počtu daného typu domácnosti v populaci domácností s detmi

počet dětí v domácnosti - tabulka relativních cetností

počet dětí v domácnosti	hranice násobku životního minima						celkem	do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem		
1	30,58	4,96	4,58	0,09	0,02	40,23	41,65	
2	30,17	7,21	6,23	0,12	0,01	43,74	41,10	
3 a více	12,67	2,04	1,31	0,01	0,00	16,03	17,25	
ostatní	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
celkem	73,43	14,21	12,11	0,22	0,03	100,00	100,00	

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatele v kategorii do 1,0 ŽM (313 108 = 100%)

3. počet osob v evidenci ÚP

počet osob v evidenci ÚP	hranice násobku životního minima					celkem
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	
1	89 581	6 152	3 434	37	13	99 217
2	13 025	121	66	0	2	13 214
3	899	2	0	0	0	901
4 a více	92	0	0	0	0	92
ne v evidenci	209 511	54 312	48 152	894	128	312 997
celkem	313 108	60 587	51 652	931	143	426 421

počet osob v evidenci ÚP - tabulka relativních četností

počet osob v evidenci ÚP	hranice násobku životního minima					celkem	do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více		
1	21,01	1,44	0,81	0,01	0,00	23,27	28,60
2	3,05	0,03	0,02	0,00	0,00	3,10	4,20
3	0,21	0,00	0,00	0,00	0,00	0,21	0,29
4 a více	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02	0,03
ne v evidenci	49,13	12,74	11,29	0,21	0,03	73,40	66,91
celkem	73,43	14,21	12,11	0,22	0,03	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatelů v kategorii do 1,0 ŽM (313 108 = 100%)

4. úplnost domácnosti

úplnost domácnosti	hranice násobku životního minima						cetnost typu v populaci ¹	do 1,0 ŽM ku cetnosti typu ²
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem		
úplná	198 885	45 503	36 448	783	105	281 724	1 090 770	18,23
neúplná	114 223	15 084	15 204	148	38	144 697	343 405	33,26
celkem	313 108	60 587	51 652	931	143	426 421	1 434 175	21,83

¹ cetnost jednotlivých typu domácností v celkové populaci domácností s detmi

² poživatelé sociálního příplatku v příjmovém rozmezí do 1,0 ŽM v poměru ku počtu daného typu domácnosti v populaci domácností s detmi

úplnost domácnosti - tabulka relativních cetností

úplnost domácnosti	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
úplná	46,64	10,67	8,55	0,18	0,02	66,07	63,52
neúplná	26,79	3,54	3,57	0,03	0,01	33,93	36,48
celkem	73,43	14,21	12,11	0,22	0,03	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatelů v kategorii do 1,0 ŽM (313 108 = 100%)

Sledování poměru tržního příjmu k životnímu minimu - příspěvek na bydlení (listopad 2002)

Celkový počet domácností: 4 186 188

Do analýzy nebyly zahrnuty domácnosti, které v sestavách z OK systému nebyly zarazeny do kategorizace dle hranice životního minima ani ani dle kritérií o strukture domácností v celkovém počtu 1.065

1.pocet osob v domácnosti

pocet osob v domácnosti	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM /celek ¹
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
1	57 125	2 400	2 112	4	6	61 647	1,36
2	47 060	4 440	4 209	9	8	55 726	1,12
3	57 385	8 801	6 397	13	14	72 610	1,37
4 a více	101 930	21 060	16 234	37	28	139 289	2,43
ostatní	272	30	27	1	0	330	x
celkem	263 772	36 731	28 979	64	56	329 602	6,30

¹ poživatelé příspěvku na bydlení v příjmovém rozmezí do 1,0 ŽM v poměru ku celku domácností

pocet osob v domácnosti - tabulka relativních četností

pocet osob v domácnosti	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
1	17,33	0,73	0,64	0,00	0,00	18,70	21,66
2	14,28	1,35	1,28	0,00	0,00	16,91	17,84
3	17,41	2,67	1,94	0,00	0,00	22,03	21,76
4 a více	30,93	6,39	4,93	0,01	0,01	42,26	38,64
ostatní	0,08	0,01	0,01	0,00	0,00	0,10	0,10
celkem	80,03	11,14	8,79	0,02	0,02	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatelu v kategorii do 1,0 ŽM (263 772 = 100%)

2. počet dětí v domácnosti

počet dětí v domácnosti	hranice násobku životního minima						celkem	cetnost typu v populaci ¹	do 1,0 ŽM ku cetnosti typu ²
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem			
1	67 068	9 959	7 938	19	22	85 006	695 654	9,64	
2	78 759	17 409	14 157	25	17	110 367	618 905	12,73	
3 a více	38 101	5 623	3 386	8	7	47 125	119 616	31,85	
bezdetní	79 844	3 740	3 498	12	10	87 104	2 752 013	2,90	
celkem	263 772	36 731	28 979	64	56	329 602	4 186 188	6,30	

¹ cetnost jednotlivých typu domácností dle počtu dětí v celkové populaci domácností s detmi

² poživatelé příspěvku na bydlení v příjmovém rozmezí do 1,0 ŽM v poměru ku počtu daného typu domácnosti v populaci domácností s detmi

počet dětí v domácnosti - tabulka relativních cetností

počet dětí v domácnosti	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
1	20,35	3,02	2,41	0,01	0,01	25,79	25,43
2	23,90	5,28	4,30	0,01	0,01	33,48	29,86
3 a více	11,56	1,71	1,03	0,00	0,00	14,30	14,44
bezdetní	24,22	1,13	1,06	0,00	0,00	26,43	30,27
celkem	80,03	11,14	8,79	0,02	0,02	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatele v kategorii do 1,0 ŽM (263 772 = 100%)

3. počet osob v evidenci ÚP

počet osob v evidenci ÚP	hranice násobku životního minima					celkem
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	
1	86 454	5 743	3 481	11	11	95 700
2	17 524	495	231	2	2	18 254
3	3 281	52	22	0	0	3 355
4 a více	1 222	6	3	0	0	1 231
ne v evidenci	155 291	30 435	25 242	51	43	211 062
celkem	263 772	36 731	28 979	64	56	329 602

počet osob v evidenci ÚP - tabulka relativních četností

počet osob v evidenci ÚP	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
1	26,23	1,74	1,06	0,00	0,00	29,04	32,78
2	5,32	0,15	0,07	0,00	0,00	5,54	6,64
3	1,00	0,02	0,01	0,00	0,00	1,02	1,24
4 a více	0,37	0,00	0,00	0,00	0,00	0,37	0,46
ne v evidenci	47,11	9,23	7,66	0,02	0,01	64,04	58,87
celkem	80,03	11,14	8,79	0,02	0,02	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typů domácností v celku domácností poživatelů v kategorii do 1,0 ŽM (263 772 = 100%)

Tabulková část 2B: **Dávky státní sociální podpory a jejich dopad na domácnosti v analýze konečného příjmu**

Sledování poměru konečného příjmu ku životnímu minimu - sociální příplatek (listopad 2002)

Celkový počet domácností s dětmi: 1 434 175

Do analýzy nebyly zahrnuty domácnosti, které v sestavách z OK systému nebyly zarazeny do kategorizace dle hranice životního minima ani dle kritérií o strukture domácností v celkovém počtu 1.774

1.pocet osob v domácnosti

pocet osob v domácnosti	hranice násobku životního minima					celkem	do 1,0 ŽM /celek ¹
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více		
1	1	0	1	0	2	4	0,00
2	46 153	12 216	29 104	4 610	271	92 354	3,22
3	49 718	22 553	56 438	6 683	352	135 744	3,47
4 a více	54 026	32 254	99 852	11 738	479	198 349	3,77
ostatní	0	0	1	0	0	1	0,00
celkem	149 898	67 023	185 396	23 031	1 104	426 452	10,45

¹ poživatelé sociálního příplatku v příjmovém rozmezí do 1,0 ŽM v poměru ku celku domácností s dětmi

pocet osob v domácnosti - tabulka relativních četností

pocet osob v domácnosti	hranice násobku životního minima					celkem	do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více		
1	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2	10,82	2,86	6,82	1,08	0,06	21,66	30,79
3	11,66	5,29	13,23	1,57	0,08	31,83	33,17
4 a více	12,67	7,56	23,41	2,75	0,11	46,51	36,04
ostatní	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
celkem	35,15	15,72	43,47	5,40	0,26	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatelů v kategorii do 1,0 ŽM (149 898 = 100%)

2. počet dětí v domácnosti

počet dětí v domácnosti	hranice násobku životního minima						cetnost typu v populaci ¹	do 1,0 ŽM ku cetnosti typu ²
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem		
1	71 491	26 105	64 867	8 563	531	171 557	695 654	10,28
2	54 267	30 060	90 515	11 226	449	186 517	618 905	8,77
3 a více	24 139	10 857	30 012	3 242	121	68 371	119 616	20,18
ostatní	1	1	2	0	3	7	x	x
celkem	149 898	67 023	185 396	23 031	1 104	426 452	1 434 175	10,45

¹ cetnost jednotlivých typu domácností dle počtu dětí v celkové populaci domácností s detmi

² poživatelé sociálního příplatku v příjmovém rozmezí do 1,0 ŽM v poměru ku počtu daného typu domácností v populaci domácností s detmi

počet dětí v domácnosti - tabulka relativních cetností

počet dětí v domácnosti	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
1	16,76	6,12	15,21	2,01	0,12	40,23	47,69
2	12,73	7,05	21,23	2,63	0,11	43,74	36,20
3 a více	5,66	2,55	7,04	0,76	0,03	16,03	16,10
ostatní	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
celkem	35,15	15,72	43,47	5,40	0,26	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatelů v kategorii do 1,0 ŽM (149 898 = 100%)

3. počet osob v evidenci ÚP

počet osob v evidenci ÚP	hranice násobku životního minima					celkem
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	
1	61 567	13 505	22 182	1 883	88	99 225
2	11 707	755	690	61	4	13 217
3	860	27	12	2	0	901
4 a více	91	1	0	0	0	92
ne v evidenci	75 673	52 735	162 512	21 085	1 012	313 017
celkem	149 898	67 023	185 396	23 031	1 104	426 452

počet osob v evidenci ÚP - tabulka relativních četností

počet osob v evidenci ÚP	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
1	14,44	3,17	5,20	0,44	0,02	23,27	41,07
2	2,75	0,18	0,16	0,01	0,00	3,10	7,81
3	0,20	0,01	0,00	0,00	0,00	0,21	0,57
4 a více	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02	0,06
ne v evidenci	17,74	12,37	38,11	4,94	0,24	73,40	50,48
celkem	35,15	15,72	43,47	5,40	0,26	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatelů v kategorii do 1,0 ŽM (149 898 = 100%)

4. úplnost domácnosti

úplnost domácnosti	hranice násobku životního minima						cetnost typu v populaci ¹	do 1,0 ŽM ku cetnosti typu ²
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem		
úplná	82 084	46 679	136 568	15 674	749	281 754	1 090 770	7,53
neúplná	67 814	20 344	48 828	7 357	355	144 698	343 405	19,75
celkem	149 898	67 023	185 396	23 031	1 104	426 452	1 434 175	10,45

¹ cetnost jednotlivých typu domácností v celkové populaci domácností s detmi

² poživatelé sociálního příplatku v příjmovém rozmezí do 1,0 ŽM v poměru ku počtu daného typu domácnosti v populaci domácností s detmi

úplnost domácnosti - tabulka relativních cetností

úplnost domácnosti	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
úplná	19,25	10,95	32,02	3,68	0,18	66,07	54,76
neúplná	15,90	4,77	11,45	1,73	0,08	33,93	45,24
celkem	35,15	15,72	43,47	5,40	0,26	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatelů v kategorii do 1,0 ŽM (149 898 = 100%)

Sledování poměru konečného příjmu ku životnímu minimu - příspěvek na bydlení (listopad 2002)

Celkový počet domácností: 4 186 188

Do analýzy nebyly zahrnuty domácnosti, které v sestavách z OK systému nebyly zarazeny do kategorizace dle hranice životního minima ani dle kritérií o strukture domácností v celkovém počtu 1.048

1.pocet osob v domácnosti

pocet osob v domácnosti	hranice násobku životního minima					celkem	do 1,0 ŽM /celek ¹
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více		
1	24 020	5 349	31 026	1 211	40	61 646	0,57
2	24 340	8 691	20 799	1 742	157	55 729	0,58
3	25 690	12 185	31 460	3 135	144	72 614	0,61
4 a více	36 095	22 692	71 790	8 437	286	139 300	0,86
ostatní	110	41	162	15	2	330	x
celkem	110 255	48 958	155 237	14 540	629	329 619	2,63

¹ poživatelé příspěvku na bydlení v příjmovém rozmezí do 1,0 ŽM v poměru ku celku domácností

pocet osob v domácnosti - tabulka relativních četností

pocet osob v domácnosti	hranice násobku životního minima					celkem	do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více		
1	7,29	1,62	9,41	0,37	0,01	18,70	21,79
2	7,38	2,64	6,31	0,53	0,05	16,91	22,08
3	7,79	3,70	9,54	0,95	0,04	22,03	23,30
4 a více	10,95	6,88	21,78	2,56	0,09	42,26	32,74
ostatní	0,03	0,01	0,05	0,00	0,00	0,10	0,10
celkem	33,45	14,85	47,10	4,41	0,19	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatelu v kategorii do 1,0 ŽM (110 255 = 100%)

2. počet dětí v domácnosti

počet dětí v domácnosti	hranice násobku životního minima						cetnost typu v populaci ¹	do 1,0 ŽM ku cetnosti typu ²
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem		
1	31 349	13 611	36 006	3 816	229	85 011	695 654	4,51
2	29 743	17 557	56 289	6 566	216	110 371	618 905	4,81
3 a více	15 518	7 424	21 637	2 435	114	47 128	119 616	12,97
ostatní	33 645	10 366	41 305	1 723	70	87 109	2 752 013	1,22
celkem	110 255	48 958	155 237	14 540	629	329 619	4 186 188	2,63

¹ cetnost jednotlivých typu domácností dle počtu dětí v celkové populaci domácností s detmi

² poživatelé příspěvku na bydlení v příjmovém rozmezí do 1,0 ŽM v poměru ku počtu daného typu domácností v populaci domácností s detmi

počet dětí v domácnosti - tabulka relativních cetností

počet dětí v domácnosti	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
1	9,51	4,13	10,92	1,16	0,07	25,79	28,43
2	9,02	5,33	17,08	1,99	0,07	33,48	26,98
3 a více	4,71	2,25	6,56	0,74	0,03	14,30	14,07
bezdetné	10,21	3,14	12,53	0,52	0,02	26,43	30,52
celkem	33,45	14,85	47,10	4,41	0,19	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatelů v kategorii do 1,0 ŽM (110 255 = 100%)

3. počet osob v evidenci ÚP

počet osob v evidenci ÚP	hranice násobku životního minima					celkem
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	
1	53 402	15 501	24 833	1 892	78	95 706
2	13 583	2 168	2 335	160	10	18 256
3	2 745	328	261	23	0	3 357
4 a více	1 134	57	37	3	0	1 231
ne v evidenci	39 391	30 904	127 771	12 462	541	211 069
celkem	110 255	48 958	155 237	14 540	629	329 619

počet osob v evidenci ÚP - tabulka relativních četností

počet osob v evidenci ÚP	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
1	16,20	4,70	7,53	0,57	0,02	29,04	48,43
2	4,12	0,66	0,71	0,05	0,00	5,54	12,32
3	0,83	0,10	0,08	0,01	0,00	1,02	2,50
4 a více	0,34	0,02	0,01	0,00	0,00	0,37	1,03
ne v evidenci	11,95	9,38	38,76	3,78	0,16	64,03	35,73
celkem	33,45	14,85	47,10	4,41	0,19	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatelů v kategorii do 1,0 ŽM (110 255 = 100%)

2. počet dětí v domácnosti

počet dětí v domácnosti	hranice násobku životního minima						cetnost typu v populaci ¹	do 1,0 ŽM ku cetnosti typu ²
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem		
1	71 491	26 105	64 867	8 563	531	171 557	695 654	10,28
2	54 267	30 060	90 515	11 226	449	186 517	618 905	8,77
3 a více	24 139	10 857	30 012	3 242	121	68 371	119 616	20,18
ostatní	1	1	2	0	3	7	x	x
celkem	149 898	67 023	185 396	23 031	1 104	426 452	1 434 175	10,45

¹ cetnost jednotlivých typu domácností dle počtu dětí v celkové populaci domácností s detmi

² poživatelé sociálního příplatku v příjmovém rozmezí do 1,0 ŽM v poměru ku počtu daného typu domácností v populaci domácností s detmi

počet dětí v domácnosti - tabulka relativních cetností

počet dětí v domácnosti	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
1	16,76	6,12	15,21	2,01	0,12	40,23	47,69
2	12,73	7,05	21,23	2,63	0,11	43,74	36,20
3 a více	5,66	2,55	7,04	0,76	0,03	16,03	16,10
ostatní	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
celkem	35,15	15,72	43,47	5,40	0,26	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatele v kategorii do 1,0 ŽM (149 898 = 100%)

3. počet osob v evidenci ÚP

počet osob v evidenci ÚP	hranice násobku životního minima					celkem
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	
1	61 567	13 505	22 182	1 883	88	99 225
2	11 707	755	690	61	4	13 217
3	860	27	12	2	0	901
4 a více	91	1	0	0	0	92
ne v evidenci	75 673	52 735	162 512	21 085	1 012	313 017
celkem	149 898	67 023	185 396	23 031	1 104	426 452

počet osob v evidenci ÚP - tabulka relativních četností

počet osob v evidenci ÚP	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
1	14,44	3,17	5,20	0,44	0,02	23,27	41,07
2	2,75	0,18	0,16	0,01	0,00	3,10	7,81
3	0,20	0,01	0,00	0,00	0,00	0,21	0,57
4 a více	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02	0,06
ne v evidenci	17,74	12,37	38,11	4,94	0,24	73,40	50,48
celkem	35,15	15,72	43,47	5,40	0,26	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatelu v kategorii do 1,0 ŽM (149 898 = 100%)

4. úplnost domácnosti

úplnost domácnosti	hranice násobku životního minima						cetnost typu v populaci ¹	do 1,0 ŽM ku cetnosti typu ²
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem		
úplná	82 084	46 679	136 568	15 674	749	281 754	1 090 770	7,53
neúplná	67 814	20 344	48 828	7 357	355	144 698	343 405	19,75
celkem	149 898	67 023	185 396	23 031	1 104	426 452	1 434 175	10,45

¹ cetnost jednotlivých typu domácností v celkové populaci domácností s detmi

² poživatelé sociálního příplatku v příjmovém rozmezí do 1,0 ŽM v poměru ku počtu daného typu domácnosti v populaci domácností s detmi

úplnost domácnosti - tabulka relativních cetností

úplnost domácnosti	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
úplná	19,25	10,95	32,02	3,68	0,18	66,07	54,76
neúplná	15,90	4,77	11,45	1,73	0,08	33,93	45,24
celkem	35,15	15,72	43,47	5,40	0,26	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatelu v kategorii do 1,0 ŽM (149 898 = 100%)

Sledování poměru konečného příjmu ku životnímu minimu - příspěvek na bydlení (listopad 2002)

Celkový počet domácností: 4 186 188

Do analýzy nebyly zahrnuty domácnosti, které v sestavách z OK systému nebyly zarazeny do kategorizace dle hranice životního minima ani dle kritérií o struktuře domácností v celkovém počtu 1.048

1.pocet osob v domácnosti

pocet osob v domácnosti	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM /celek ¹
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
1	24 020	5 349	31 026	1 211	40	61 646	0,57
2	24 340	8 691	20 799	1 742	157	55 729	0,58
3	25 690	12 185	31 460	3 135	144	72 614	0,61
4 a více	36 095	22 692	71 790	8 437	286	139 300	0,86
ostatní	110	41	162	15	2	330	x
celkem	110 255	48 958	155 237	14 540	629	329 619	2,63

¹ poživatelé příspěvku na bydlení v příjmovém rozmezí do 1,0 ŽM v poměru ku celku domácností

pocet osob v domácnosti - tabulka relativních četností

pocet osob v domácnosti	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
1	7,29	1,62	9,41	0,37	0,01	18,70	21,79
2	7,38	2,64	6,31	0,53	0,05	16,91	22,08
3	7,79	3,70	9,54	0,95	0,04	22,03	23,30
4 a více	10,95	6,88	21,78	2,56	0,09	42,26	32,74
ostatní	0,03	0,01	0,05	0,00	0,00	0,10	0,10
celkem	33,45	14,85	47,10	4,41	0,19	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatelu v kategorii do 1,0 ŽM (110 255 = 100%)

2. počet dětí v domácnosti

počet dětí v domácnosti	hranice násobku životního minima						cetnost typu v populaci ¹	do 1,0 ŽM ku cetnosti typu ²
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem		
1	31 349	13 611	36 006	3 816	229	85 011	695 654	4,51
2	29 743	17 557	56 289	6 566	216	110 371	618 905	4,81
3 a více	15 518	7 424	21 637	2 435	114	47 128	119 616	12,97
ostatní	33 645	10 366	41 305	1 723	70	87 109	2 752 013	1,22
celkem	110 255	48 958	155 237	14 540	629	329 619	4 186 188	2,63

¹ cetnost jednotlivých typu domácností dle počtu dětí v celkové populaci domácností s dětmi

² poživatelé příspěvku na bydlení v příjmovém rozmezí do 1,0 ŽM v poměru ku počtu daného typu domácnosti v populaci domácností s dětmi

počet dětí v domácnosti - tabulka relativních cetností

počet dětí v domácnosti	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
1	9,51	4,13	10,92	1,16	0,07	25,79	28,43
2	9,02	5,33	17,08	1,99	0,07	33,48	26,98
3 a více	4,71	2,25	6,56	0,74	0,03	14,30	14,07
bezdetné	10,21	3,14	12,53	0,52	0,02	26,43	30,52
celkem	33,45	14,85	47,10	4,41	0,19	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatele v kategorii do 1,0 ŽM (110 255 = 100%)

3. počet osob v evidenci ÚP

počet osob v evidenci ÚP	hranice násobku životního minima					celkem
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	
1	53 402	15 501	24 833	1 892	78	95 706
2	13 583	2 168	2 335	160	10	18 256
3	2 745	328	261	23	0	3 357
4 a více	1 134	57	37	3	0	1 231
ne v evidenci	39 391	30 904	127 771	12 462	541	211 069
celkem	110 255	48 958	155 237	14 540	629	329 619

počet osob v evidenci ÚP - tabulka relativních četností

počet osob v evidenci ÚP	hranice násobku životního minima						do 1,0 ŽM *
	do 1,0	1,0 - 1,2	1,2 - 1,6	1,6 - 2,0	2,0 a více	celkem	
1	16,20	4,70	7,53	0,57	0,02	29,04	48,43
2	4,12	0,66	0,71	0,05	0,00	5,54	12,32
3	0,83	0,10	0,08	0,01	0,00	1,02	2,50
4 a více	0,34	0,02	0,01	0,00	0,00	0,37	1,03
ne v evidenci	11,95	9,38	38,76	3,78	0,16	64,03	35,73
celkem	33,45	14,85	47,10	4,41	0,19	100,00	100,00

* podíl jednotlivých typu domácností v celku domácností poživatelů v kategorii do 1,0 ŽM (110 255 = 100%)

Tabulková část 3B: Rozložení příjmu v bezdetných domácnostech - závislost počet členu domácnosti x veková kategorie

Pocet členu domácnosti x veková kategorie

		veková kategorie							celkem
		1(15-18)	2(18-25)	3(25-35)	4(35-45)	5(45-55)	6(55-65)	7(65+)	
členové	1	224	5178	2632	2262	3283	709	99	14387
	2	11	346	296	400	833	171	12	2069
	3	23	690	369	169	171	37	22	1481
	4	47	810	194	64	76	10	25	1226
	5 a více	51	542	108	49	63	8	21	842
celkem		356	7566	3599	2944	4426	935	179	20005

a/ celkový počet členu domácnosti v rámci vekové kategorie

b/ počet členu domácnosti pobírající určitý druh příjmu v rámci kategorie

c/ poměr (procentuální vyjádření) b/ ku a/

3B Doplatek do životního minima

		veková kategorie																					celkem		
		1			2			3			4			5			6			7			a	b	c
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	
1	224	224	#####	5178	5172	99,9	2632	2624	99,70	2262	2255	99,691	3283	3263	99,39	709	707	99,72	99	99	100,00	14387	14344	99,70	
2	11	10	90,91	346	332	96	296	293	98,99	400	393	98,25	833	818	98,20	171	170	99,42	12	11	91,67	2069	2027	97,97	
3	23	22	95,65	690	652	94,5	369	354	95,93	169	166	98,225	171	163	95,32	37	36	97,30	22	22	100,00	1481	1415	95,54	
4	47	40	85,11	810	765	94,4	194	186	95,88	64	62	96,875	76	73	96,05	10	10	100,00	25	25	100,00	1226	1161	94,70	
5 a více	51	48	94,12	542	508	93,7	108	104	96,30	49	48	97,959	63	61	96,83	8	8	100,00	21	21	100,00	842	798	94,77	
celkem	356	344	96,63	7566	7429	98,2	3599	3561	98,94	2944	2924	99,321	4426	4378	98,92	935	931	99,57	179	178	99,44	20005	19745	98,70	

3B Placené zaměstnání, mzda

	veková kategorie																					celkem		
	2			3			4			5			6			7			a	b	c			
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c			
1	5178	20	0,39	2632	9	0,34	2262	4	0,18	3283	2	0,06	709	2	0,28	99	4	4,04	#####		41	0,28		
2	346	7	2,02	296	2	0,68	400	4	1,00	833	9	1,08	171	2	1,17	12	0	0,00	2069	24	1,16			
3	690	2	0,29	369	0	0,00	169	0	0,00	171	0	0,00	37	0	0,00	22	0	0,00	1481	2	0,14			
4	810	1	0,12	194	0	0,00	64	0	0,00	76	0	0,00	10	0	0,00	25	0	0,00	1226	1	0,08			
celkem	7566	30	0,40	3599	11	0,31	2944	8	0,27	4426	11	0,25	935	4	0,43	179	4	2,23	#####		68	0,34		

3B Jiné příjmy

	veková kategorie																					celkem		
	1			2			3			4			5			6			7					
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c
1	224	17	7,59	5178	269	5,20	2632	119	4,52	2262	134	5,92	3283	221	6,73	709	42	5,92	99	10	10,10	14387	812	5,64
2	11	2	18,18	346	64	18,50	296	25	8,45	400	59	14,75	833	189	22,69	171	99	57,89	12	4	33,33	2069	442	21,36
3	23	1	4,35	690	27	3,91	369	11	2,98	169	6	3,55	171	31	18,13	37	12	32,43	22	0	0,00	1481	88	5,94
4	47	4	8,51	810	34	4,20	194	1	0,52	64	4	6,25	76	11	14,47	10	3	30,00	25	0	0,00	1226	57	4,65
5 a více	51	3	5,88	542	32	5,90	108	1	0,93	49	4	8,16	63	2	3,17	8	3	37,50	21	4	19,05	842	49	5,82
celkem	356	27	7,58	7566	426	5,63	3599	157	4,36	2944	207	7,03	4426	454	10,26	935	159	17,01	179	18	10,06	20005	1448	7,24

3B OSVC

	veková kategorie									celkem		
	4			5								
	a	b	c	a	b	c	a	b	c			
2	400	1	0,25	833	1	0,12	2069	2	0,10			
celkem	2944	1	0,03	4426	1	0,02	####	2	0,01			

3B Hmotné zabezpečení

	veková kategorie																					celkem		
	1			2			3			4			5			6			7					
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c
1	224	94	41,96	5178	1008	19,47	2632	201	7,64	2262	114	5,04	3283	179	5,45	709	42	5,92	99	9	9,09	14387	1647	11,45
2	11	6	54,55	346	80	23,12	296	47	15,88	400	39	9,75	833	56	6,72	171	18	10,53	12	0	0,00	2069	246	11,89
3	23	7	30,43	690	220	31,88	369	59	15,99	169	13	7,69	171	16	9,36	37	2	5,41	22	8	36,36	1481	325	21,94
4	47	28	59,57	810	299	36,91	194	26	13,40	64	8	12,50	76	9	11,84	10	3	30,00	25	17	68,00	1226	390	31,81
5 a více	51	22	43,14	542	165	30,44	108	11	10,19	49	1	2,04	63	5	7,94	8	1	12,50	21	8	38,10	842	213	25,30
celkem	356	157	44,10	7566	1772	23,42	3599	344	9,56	2944	175	5,94	4426	265	5,99	935	66	7,06	179	42	23,46	20005	2821	14,10

3B Príspevek na bydlení

	veková kategorie																					celkem		
	1			2			3			4			5			6			7					
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c
1	224	8	3,57	5178	246	4,75	2632	449	17,06	2262	768	33,95	3283	1506	45,87	709	311	43,86	99	29	29,29	14387	3317	23,06
2	11	0	0,00	346	26	7,51	296	56	18,92	400	131	32,75	833	457	54,86	171	100	58,48	12	7	58,33	2069	777	37,55
3	23	0	0,00	690	2	0,29	369	3	0,81	169	21	12,43	171	46	26,90	37	10	27,03	22	1	4,55	1481	83	5,60
4	47	0	0,00	810	3	0,37	194	0	0,00	64	13	20,31	76	15	19,74	10	1	10,00	25	0	0,00	1226	32	2,61
5 a více	51	0	0,00	542	0	0,00	108	2	1,85	49	6	12,24	63	12	19,05	8	6	75,00	21	1	4,76	842	27	3,21
celkem	356	8	2,25	7566	277	3,66	3599	510	14,17	2944	939	31,90	4426	2036	46,00	935	428	45,78	179	38	21,23	20005	4236	21,17

Tabulková část 4B: Rozložení příjmu v bezdětných domácnostech - závislost nezamestnaní členové domácnosti x věková

Počet nezamestnaných členu v domácnosti x věková kategorie

		věková kategorie							celkem
		1(15-18)	2(18-25)	3(25-35)	4(35-45)	5(45-55)	6(55-65)	7(65+)	
nezam.	0	9	113	64	56	85	90	56	473
	1	297	6426	2974	2294	3380	661	109	16141
	2	39	541	257	284	504	96	4	1725
	3	1	9	8	14	20	7		59
	4	3	102	40	38	50	6	2	241
	5 a více	7	376	256	258	387	75	8	1367
celkem		356	7567	3599	2944	4426	935	179	20006

a/ celkový počet nezamestnaných členu domácnosti v rámci věkové kategorie

b/ počet nezamestnaných členu domácnosti pobírající určitý druh příjmu v rámci kategorie

c/ poměr (procentuální vyjádření) b/ ku a/

4B Dopltek do životního minima

	věková kategorie																					celkem		
	1			2			3			4			5			6			7					
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c
0	9	9	100,00	113	113	#####	64	63	98,44	56	56	100,00	85	83	97,65	90	90	100,00	56	56	100,00	473	470	99,37
1	297	286	96,30	6426	6290	97,88	2974	2937	98,76	2294	2274	99,13	3380	3341	98,85	661	657	99,39	109	108	99,08	#####	#####	98,46
2	39	38	97,44	541	540	99,82	257	257	100,00	284	284	100,00	504	499	99,01	96	96	100,00	4	4	100,00	1725	1718	99,59
3	1	1	100,00	9	9	#####	8	8	100,00	14	14	100,00	20	20	#####	7	7	100,00	0	0	0,00	59	59	100,00
4	3	3	100,00	102	102	#####	40	40	100,00	38	38	100,00	50	50	#####	6	6	100,00	2	2	100,00	241	241	100,00
5 a více	7	7	100,00	376	376	#####	256	256	100,00	258	258	100,00	387	385	99,48	75	75	100,00	8	8	100,00	1367	1365	99,85
celkem	356	344	96,63	7567	7430	98,19	3599	3561	98,94	2944	2924	99,32	4426	4378	98,92	935	931	99,57	179	178	99,44	#####	#####	98,70

4B Placené zaměstnání, mzda

	věková kategorie																		celkem		
	2			3			4			5			6			7					
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c
0	113	11	9,73	64	5	7,81	56	3	5,36	85	0	0,00	90	0	0,00	56	4	7,14	473	23	4,86
1	6426	16	0,25	2974	6	0,20	2294	3	0,13	3380	11	0,33	661	2	0,30	109	0	0,00	#####	38	0,24
2	541	1	0,18	257	0	0,00	284	2	0,70	504	0	0,00	96	2	2,08	4	0	0,00	1725	5	0,29
5 a více	376	2	0,53	256	0	0,00	258	0	0,00	387	0	0,00	75	0	0,00	8	0	0,00	1367	2	0,15
celkem	7567	30	0,40	3599	11	0,31	2944	8	0,27	4426	11	0,25	935	4	0,43	179	4	2,23	#####	68	0,34

4B Jiné příjmy

	veková kategorie																		celkem					
	1			2			3			4			5			6			7			a	b	c
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c			
0	9	6	66,67	113	41	36,28	64	11	17,19	56	6	10,71	85	21	24,71	90	2	2,22	56	6	10,71	473	93	19,66
1	297	13	4,38	6426	288	4,48	2974	116	3,90	2294	142	6,19	3380	285	8,43	661	94	14,22	109	10	9,17	####	948	5,87
2	39	7	17,95	541	79	14,60	257	10	3,89	284	33	11,62	504	81	16,07	96	34	35,42	4	2	50,00	1725	246	14,26
3	1	0	0,00	9	1	11,11	8	0	0,00	14	1	7,14	20	5	25,00	7	0	0,00	0	0	0,00	59	7	11,86
4	3	0	0,00	102	4	3,92	40	0	0,00	38	4	10,53	50	5	10,00	6	3	50,00	2	0	0,00	241	16	6,64
5 a více	7	1	14,29	376	13	3,46	256	20	7,81	258	21	8,14	387	57	14,73	75	26	34,67	8	0	0,00	1367	138	10,10
celkem	356	27	7,58	7567	426	5,63	3599	157	4,36	2944	207	7,03	4426	454	10,26	935	159	17,01	179	18	10,06	####	1448	7,24

4B OSVC

	veková kategorie						celkem		
	4			5			a	b	c
	a	b	c	a	b	c			
1	2294	1	0,04	3380	1	0,03	####	2	0,01
celkem	2944	1	0,03	4426	1	0,02	####	2	0,01

4B Hmotné zabezpečení

	veková kategorie																		celkem					
	1			2			3			4			5			6			7			a	b	c
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c			
1	297	132	44,44	6426	1572	24,46	2974	307	10,32	2294	137	5,97	3380	211	6,24	661	53	8,02	109	42	38,53	####	2454	15,20
2	39	22	56,41	541	142	26,25	257	25	9,73	284	24	8,45	504	46	9,13	96	13	13,54	4	0	0,00	1725	272	15,77
3	1	1	100,00	9	0	0,00	8	0	0,00	14	0	0,00	20	1	5,00	7	0	0,00	0	0	0,00	59	2	3,39
4	3	2	66,67	102	32	31,37	40	5	12,50	38	6	15,79	50	1	2,00	6	0	0,00	2	0	0,00	241	46	19,09
5 a více	7	0	0,00	376	27	7,18	256	7	2,73	258	8	3,10	387	6	1,55	75	0	0,00	8	0	0,00	1367	48	3,51
celkem	356	157	44,10	7567	1773	23,43	3599	344	9,56	2944	175	5,94	4426	265	5,99	935	66	7,06	179	42	23,46	####	2822	14,11

4B Príspevek na bydlení

	veková kategorie																		celkem					
	1			2			3			4			5			6			7			a	b	c
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c			
0	9	1	11,11	113	9	7,96	64	11	17,19	56	13	23,21	85	30	35,29	90	18	20,00	56	11	19,64	473	93	19,66
1	297	7	2,36	6426	225	3,50	2974	394	13,25	2294	709	30,91	3380	1449	42,87	661	304	45,99	109	20	18,35	####	3108	19,26
2	39	0	0,00	541	18	3,33	257	52	20,23	284	112	39,44	504	306	60,71	96	49	51,04	4	4	100,00	1725	541	31,36
3	1	0	0,00	9	0	0,00	8	0	0,00	14	1	7,14	20	8	40,00	7	5	71,43	0	0	0,00	59	14	23,73
4	3	0	0,00	102	2	1,96	40	5	12,50	38	11	28,95	50	20	40,00	6	4	66,67	2	1	50,00	241	43	17,84
5 a více	7	0	0,00	376	23	6,12	256	48	18,75	258	93	36,05	387	223	57,62	75	48	64,00	8	2	25,00	1367	437	31,97
celkem	356	8	2,25	7567	277	3,66	3599	510	14,17	2944	939	31,90	4426	2036	46,00	935	428	45,78	179	38	21,23	####	4236	21,17